ZO NUN

by

J. Malsawma, M.A., B.L.,
Formerly Lecturer
Pachhunga College, Aizawl.

1979

PUBLISHED BY THE AIZAWL LITERARY SOCIETY
and
PRINTED AT THE ZIKI PRINTING PRESS, AIZAWL.

ZO NUN

by

J. Malsawma, M.A., B.L.,
Formerly Lecturer
Pachhunga Memorial College, Aizawl.

1979

PUBLISHED BY THE AIZAWL LITERARY SOCIETY
and
PRINTED AT THE ZIKI PRINTING PRESS, AIZAWL.

THUHMAHRUAI

College lamah Vernacular neih a ṭulzia hriain Mizo Zirlai Pawl chuan Vernacular Sub-Committee a siam a; chutah chuan Pu H. Râltâwna B.A. Pu Biakthansânga M A, leh kei member kan ni a; lehkhabu pahnih khat tal buatsaih tûra tih kan ni nghe nghe a. Tichuan kan mi thiam te kut chhuak Essay leh Thawnthu te lâwrkhâwmin ZO NUN bu hi kan lo siam ta a ni.

He lehkhabu aṭang hian kan Mizo nun leh ze mawi ṭhangthartena kan theihnghilh tawh leh kan theihnghilh mêk zêlte chu hriat chhuah leh ṭhei a ni dawn a; chuvângin ṭhangtharte tăn lehkhabu pawimawh tak a nih ka beisei. Ziaktu leh khawla min chhutsaktu Aizawl Literary Society chungah lawmthu sawi kan ba nasa a ni.

Dated Aizawl,
the 7th January, 1963 J. Malsawma

433
9/3/83

A CHHUNGA THU AWM

(1880 A.D)

CHHINGPUII

Khuangchawi thla a lo thleng a, ârkai a rawn dêng vû mai a. Zanriah ei kham chuan naupangte chu an pawnto va, an zi nuk nuk mai a. Vêng leh vêng inchhil an tum a; nula pui pulte hi an inko khâwm a, Zâwlbûkah chuan mei êng deuhvin an tuah a. Sai sam chhuah thu an sawi mum mum a. Lêng lên hun chuan tlangvâlte chu nula rim tûr chuan an chhuak fai ta duak a ; upaho leh val upa thenkhat chuan zâwlbûk chu an nghak a, an titi mam mam a. Chu mi zân chu a thiang khawp mai a, thla êng a, nawm êm avângin pa thenkhat chu luhka nuam deuh vah an ţhu khâw m a, chhim leh hmar Indo lai te Paihte rûn te an sawi a. Thutungin an puan an khupah an bilh a, vaibêl nân titi remin thenkhat chuan an ke hmâwrte an phût bliau hliau blawm a. Chu mi khuaah chuan nula hmeltha tak tak, sawi deuh lat lat khâwp panga lai an awm a. Chu mite zinga pakhat chu Chhingpuii a ni.

Chhingpuii chu mi tlâng ti sen sawk, ngainnoba tak mai a ni a. Amah hi mi dawng tha tak mai a nih avângin nula lian pawl tak a ni a. A pa a hausak avângin a nichênnain a chawi bawk a, mi mit a a ânî êm mai a ; mahse a hmêl ţhat aiin a nungchang

ṭhat leh a la deh ṭhat mâwlh sawi a ni mah a, inlêng pawh a ngah viau va. Chu mi thla en zan pawh chuan tlangvâl tam fe an leng a. Chhingpuii chuan dawhthlêng lawr tungchaw bulah la a kal a, a inlêngte chuan tap, sut pawn dep, chu an huai pût a, "Mei lum rawn al ve r'u a lo ti ṭhin a; mahse hre lo ang maiin sai ram chhuah thu an sawi san a.

Chutih lai chuan naupangho chuan, "Kan vêngin kan hmeh loveng, mi dang chu an lo thawk lian khawp mai! Kan kal chhuak ngei ngei dâwn che a ni," an rawn ti a, an lo lut hung a. Vawk chaw bêl bula tlangvâlho chuan, "Tlan-r'u ûlte rim in nam e," an lo ti kher kher a, hlawhchhâmin an kir leh ta ham ham a.

Nakin deuhvah chuan tlangvâl pakhat Kaptluanga en tih chuan mei a va ṭan a, Chhingpui chuan, "Mei lum kha al ve rawh," a lo ti a. "Mei lum pawh ka chak lo asin maw le," chu a ti ve bawk a; a lâwm rilru hle a, a ngaih a ṭha sawt a, dawhthleng vâlah chuan a ṭhu ve a. Mi dangte pawh chuan mei an rawn tan ve zauh zauh va, "Mei lum hi al rawh u," a lo ti zâl a. Tichuan an thutphah atân pawnchhia hi a pe a, tapah te, pethlangah te an ṭhu ta khap hlawm a. Pakhat chuan, "Khawnge nghapui awar-âṅ-in aw," a ti a, chhûng lam atangin a lo bawk luta, mi dangte pawh chu an bawk khup a, Kap-

tluanga pawh chu dawhthleng lukhamin a mu a. Chhingpuii chuan thing a va la a, mei a han tuah tha a, a thutna ngaiah chuan a thu leh a; a thutna ngai chiah ai chuan Kaptluanga lu chu a hnaih hret a. Tlengvâl an ram chhuah hmasaka an hlawhchham thu te, mite ram chhuak an hmuh thu te an sawi a. Ani chuan a khat tawkin, "Mei in duh em?" a ti fo va, meiling chu a vawm thla zut reng a. Thing a va laka a thut leh aplangin Kaptluanga chu a hnaih hret zêl a, vawi thum a thawha a thut leh chuan in a puàn tlang chu a thut phah sak thei ta a, mal se a thu hnaih chu hre chuang âwm lo takin a hmêlah chuan a lang a. Tuibûr zuin a la chu a kaih ngaiin a kai ham-ham reng a An titi sawi chu a ngaithla a. Kaptluanga chu a be duh na ang lo na a, mi en nge en lo tiin a mit sir reng a. Ani pawh chuan tina tawng tawng chungin a râk têin nula hawiher chu a en thla a. Tap-aia thu chuan lum an ti hle mai a pathlanga mi pakhat erawh chuan, "Ralte thuk rui chu a lum tih alawm, tuah hluah hluah rawh u," a lo ti a. Chhingpuii chuan, "A ni tak alâwm i ka'n tuah vak vak ang e," nui chungin a ti a. "A lum ngei mai," an ti a, pathlang an chuh ta a, pathlanga mite chu an chho ve thung a, thawsa phûl kaiin an han thu ve ta a. A mei chhawm zo han thu leh chuan tuibûr a hâm a, hmui chu a han kai leh dawn chauh va, tluanghrui a chat ta a. Kaptluanga chu chhah-pui châkin a tho thuai a, "A tlo lo teh na'ng a

ka lo chhahpui ang che," a ti a. "I chhah zawng a tlo lutuk ang a, kaih chah zawh a ni lo vang e a!" nui chungin a ti a. Tichuan an chhat dûn ta a. Chu mi zan chuan zan danga lêng ngai lo, muai vâng zâwlbûk lama mi pahnih an lo lêng ve a, pakhat chu Lalnâwta, Muaikil mi tha fapa a ni a, mahni chanchin miin an sawi nghak zo lova mahni in sawi zung zung mi induh tâwk deuh hi a ni a. Chu mi chuan an tluanghrui chhat dûn vêl chu a thik riiru hle a. An chhah zawh chuan a hlui chu pakhatin a mût a, rapzaah hian a khai a, "He mi rai hunah hian kan hawng ang," a ti a. Kaptluanga chuan, "Ni e a! kan lêng âm ang chu le, naktuka ramchhuak tûr kan ni si a," a ti a. Nula chuan, "In men rai loh na chuan," a ti a. Thing khu deuh mai hi a han tuah tel a, tapai lam dawhchhova thu Lalnâwta chu mittui tla phûngin a ur a. "Engati êm êm nge ni, chu mai chu a khu mang e ka thawk anga vawk chawbêlah chuan ka hnim daih nang a!" a ti a, a thle a thle mai a, thâwk pawh a thaw tha thei lo va. Kaptluanga chuan "Pawi mi tha chan a nih kha," ramthuin a ti a

Lalnâwta chu a inngaihbel a, a thinrim thut mai a, "Ka pawi nih chu i va hre ve! Sa panga emaw lek ka kap a nih vangin mi hmu tham lo vei maw? I in leh lo awmna pawh ka hre lo ve, vaihlen hlo leh lenkual zingah a nih ngei lohvin," a ti a. Kaptluanga chuan, "Ka tih palh dêr a nia! I pawih nihna hriaa

ti awzawng ka ni lo, kan ti mai mai a nih kha, tih tak tekah i ngai ang tih rêng râng kan hre law sin le" a ti a. Lalnâwta chuan, "Khawiah va hal zozai suh che, nichinah leh 'Pawih hrên kâng mahin zawiin an ti alâwm,' i ti tawh pek, ka awm avângin i tih duh a nih hi le," a ti a. Thingfak a chuh a, vuak nghek a tum a; a bula mi chuan an chelh a, a thingfak chu a dah.sak a. Kaptluanga chuan, "Engnge ni min 'Ka hre lo' tih pawha i han awi duh loh vei chu, nang Pawihte pakhat ka engto hlei nêm che. Lal mualah ka in a awm tih vângin ka in i hre lo maw? Kawm chhak leh kawmthlang engzâtnge ka neih, valhlenhlo leh lenkual zingah a ni nge ni lo i hria ang. Ka sa lu engzâtnge va chhiar teh, ka vawm tlâk zât pawh la kâp suh che. Tam kuma i nu leh i pa bahra khura luruh ro reu rova tlu hlum tûr an khawngaiha vânlung an urtûr a, tûnah chu chu a ni maw i chhuan? Ka pi leh ka pu chenah lal vânlung ka la ur ngai lo ve. I duh duh ka duh mai," a ti a, a thinur ve ta hle mai a. Chhingpuii chu a mangang riiru hle mai a, an insual ang tih mawlh chu a hlau va. Kâptluanga tawng lal chuan, "Titi dang sawi tawh rawh u a" a lo ti thin a. Mahse hre lo ang malin an tawng san a. Lalnâwta chuan, "Ka pawih thin ka thawh hi chuan i bung rem rum mai tûr a nia," a ti ta ngat a. Kaptluanga chuan, "Thawh rawh thla alâwm pawh thawh rawh, ka hlau lo râng râng mai che," a ti a, thut pawh thu tha duh.chuang lovin

a awm ngaiin a awm mai a. Chhingpuii chuan, "Titi dang sawi tawh rawh u a," a ti thîn a, a ke zungpui chuan Kaptluanga chu a han kheuh ru ţhîn a. Mahse thu dang aw zawng a leng lo va. Nakinah chuan an ţhiante chuan an ţawng chu an lo nuih an lo nuih a, an la ûrhsûn thei ta lo va, nuihzaah a kal ral zo dâwn tih lai takin lêng hawn ar a khuáng ta ţhûm ţhûm a.

Chhuata mite chu an lo tho chhuak a, vaibêl an beng a; mei an dil a, haw an tum ta hlawm a. Nula chuan, "In tlam a la thlen loh hi, la leng rih rawh u," a ti a Pakhat chuan, "I tlâk vek alâwm! len leh hunah i ti dah ang e," a ti a. Ani chuan, 'Ti teh suh e a!! In tlam anga in tih lohvin rin ngam pawh in ni nâng maw le," a ti a. Kaptluanga chuan nui deuh chungin a melh a, zawi deuhvin, "Kan tlam ang pawhin ti ila min ring chuang hlei lo'ng e. Eng lam nge kan thu i awi ngai?" a ti a. Nula chuan chhâng lovin a en a, a nui deuh va. Tlangvâl chuan nula hmêl aţang chuan, "I thu hnial ka tum em ni" tih hi a han chhiar thei mai a. Nula chuan, "Naktûk chu i kal ang maw?" a ti a. "Kal ang," a ti a. "A pa chhal rawn kâp ula a kephah hmuithlûrah min hawn ang che," a ti a. "Min lo hmuak ang che aw," a ti a. "Hmuak lui e a," a ti a, an chhuak ta a.

An va chhuah chuan pa pakhat chuan, "Uai! thla a êng kha emaw ka ti a, a va thim ve le!" a ti a. An han hawi vel a, thla chu Awkin a lem chu

a lo ni a. "E ! Awkin a lem a nih khi," an ti a. "Kan ai ṭhatna nge chhiatna ni ang aw !" an ti a. Chu chu Chhingpui chuan a hria a, a lo chhuak ve a. "E khai ! In ai a ṭha dawn a nih khi, sai chal ,lian pui inkâp dâwn a nih khi," a ti a. Tuiùm a va la a, vawkthlêngah a bun a, a zuk en a, "E khai ! A tâl but but mai, a va khawngaih inthlâk âm ! A mawngah nge a chhuah ang a sirah ?" an ti a. (A mawnga a chhuah chuan santên a lêng ang a, a sira a chhuah chuan nâk nât a lêng ang, an ti ṭhîn) Rei thlîr lo vin an hawng ta a, mite pawh chuan an lo thlîr reng hlawm a.

Zawlbûk an thlan chuan mei an tuah âng a, bahzâr lamah mutna an siam a. An bawk fel chauh tihin Kaptluanga ṭhian pa Pazua chu a lo hawng ve a, bawhbelah a ṭhu a. Kaptluanga chuan, "Pazu, he lamah lo kal teh i mutna tûr ka lo hauh ve " a ti a. "I va lâng rei ṭhîn ve maw le ?" a ti a. "E, i hawnna a rei tawh em ni ?" a ti a. "Rei tawh e, kan lo nghâk hrâm hrâm che a nih hi, nui chungin a tihsan a " "Remchhuah dâwn zân a ni a; ka'n lêng âm alâwm maw le ! Nang pawh i thleng hlim a nih hi maw, i la harh hre hru êm mai," a ti a. Kaptluanga kiangah chuan mutna a siam ve ta a. Mu chungin an ṭawng ta a Kaptluanga chuan, "Khawnge i lên ?" a ti a. "Tukmawii inah," a ti a. "Tunge maw Tukmawii i tih chu le ? Ka va hre lo êm !" a ti a. E,

ka hre leh e, ka theihnghilh lawk a ni. A nuam em?" a ti a. "Nuam fê bawk e. Nang khawnge i lên?" a ti a. Kaptluanga chuan, "A ngaiah," a ti a. "Lênna ngaia lên tlut tlut chu mi nu leh pa ngaih pawh in tinuam lo vang ka ti! A puan hmâwr pawh ila khawih âwm si lo va," a ţi a. "Ka lêng tlut tlut lo asin maw le nizân pawh ram dangah asin ka lên, tûn lai chu ka tlawh khat khawp asin" a ti a. "In hlim emaw chu?" a ti a. "Hlim e! Pawihte pakhat kan chhaih kawlh a, a hmuhnawm hâ hâ khawp mai thingfâk à lek âr asin le!" a ti a. "Chu! In inti deuh elo? Pâwihte chu an hrûmah pawh kûn zâwn zâwn mai tûr alâwm," a ti a. "Ti fe dang lo ve. Ka ţawng a ngai kawl lui hrâm alâwm maw le In-hnialnaah tawh rêng rêng ka hnialpui aia ka thinrim hmasak chuan, ka ngam lo a ni ka ti ţhîn a; kei aia an thinrim hmasak chuan, min ngam lo, ka ti ţhin a ni. Chuvângin zanina mi pawh, mi ngam lo ka ti mai, ka hlau ther tê lo mai," a ti a. Ram chhuah thu hên an sawl zawm ta zêl a, an mu ta a.

Mutnaah chuan Chhîngpuii chuan, an ai ţhatnă nge ni' ang, chhiatna ni ang aw tiin a ngaihtuah nep nep a. A ţha lam ni se chu a ti hle a, mahse a rilruah chuan hlauhthâwnna a awm bawk si a. "Tawh loh pui an tawk dawn em maw ni chu aw," a ti a, arâkin rei fâ a meng a. A tawpah chuan a ngaih a tiţha lui a, "Kaptluanga Sai chal kahna târ a ni ang e," a ţi a, ngaihnuamin a mu ta a.

Kâptluanga nân chuan tleirawl tirh tea inngai zawng tawh an ni a. Upain, "Hetiang zawng khalah an innei ngai," an tih angin, anmahni tlukin tumahin hmangaih an nei thei lo va, mahse a tumah mahin an inzah avangin an rilru an in hrilh ngam lo va. Tlangvâl chuan, "Ka hmuh leh hun chuan chuti khati chuan ka ti ngei ngei tawh ang maw le," a ti ţhin a. a han hmuh meuh hi chuan sawi tûr a tih zawng zawng hi a bo leh duak ţhin a. sawi lo bawkin a awm leh ţhin; mahse sawi tlukin mitmei aţangin an inhmangaih tih chu an in hria a. A chang chuan mite hriat loh hian an intinuar a, an intilungawi leh a; a chang chuan ni sawm lai te pawh an indo ţhin a, mahse an inhriat chian hnua rinhlelhnate a lo kian hnu chuan an induhna a lo zual deuh deuh ţhin. A ni, nula leh tlangval karah thikthu a awm loh chuan inhmangaihna a awm lo va ni. Thikthu a nasat zawh poh leh hmangaihna a nasa a ni.

An tân khawvêl hi a la naupang a, nuihna leh hlimna hmun a ni a, engmah lungkham leh runthlâk lutuka lak an la nei hek lo. Chhûngkaw khawsak buainain a dip lo va, upat chak lohna leh bawrhsawmnaten a la tibuai hek lo. Tlangvâl tân nula leh sa kah tlukа hlû a awm lo, nula pawhin sa kap thei leh huaisen chu an ngai ropui bawk.

A tûkah chuan favâng ni âng zet mai, Ţawitlang hrûlah a lo de thla sur mai a, Darlawng tlangdung

a rawn chhun êng rual 'mai'a. Tuiriâlahte chuan ṭlauchhûm a lo vâr hluk mai a, han ral en mai phei chuan kea kal ṭheih mai âwmin a lang a Tah chuan Dârlawng tlangdung hlim pawh chu a lang duai a. Hawi vêl ila, khua a thiang âm êm mai, tlângte pawh a lang hnai sawt a. Thli pawh tleh lovin khawchhak ni chuan khawvêl hi a kap emaw tih hial tûrin a ngawiin a reh a. Vân chu a dum kûk a chhûm reng reng a lang lo va, chhim thlang kâwlkilah fei zum tawn ni âwm tak leh vaibêl ni âwm tak an awm a, rei lo têah an zâm ral leh ta mai si.

Tûkṭhuan ei khâm chuan Buangtheuva khaw tlangvâl ram chhuak tûr chu kawtchhuah lungdawhah chuan an innghak khâwm a, an sileite chu an tung tlêp tuar mai a; an bawmte chu an nghat thluah a An innghah khâwmna kianga khiang lianpuiah chuan laiking a awm a. "A vawm tla thei thei saj kâpah," an ti a, hawklak deuh deuh chuan an vâwm ṭak ṭak a. Kaptluanga chuan intithemthiam fahran hian, "Keimah sal kâpa," a ti a, a kan vawm a, a thing kûng chu a theih dêr mai a. Chu mi zawhah chuan na deuhva han vawm hi a tum a, mahse lung tê a rap let a hnuai deuh mai a dâng a. A kianga mi chuan, "Ti'an ti mai uia ti nia," a ti a, a lu bul a'n dêt sat mai a. Laiking chuan ring a kân zâwk a, mahse an den tluar tluar avângin tlân ngaihna a hre lo va. Kaptluanga chuan hlauthawng denhvin zâwi

deuh zâning a han dêng leh a. a tla tel ta nawk mai a. "Keimah sai kâpa ka tih kha maw ! Pazu, a ruang zuk hlâwm rawh, a thi dêr ang chu, va en teh, kha lai arngeng bulah khân a nih kha," a ti a. Pazua chuan a va en a, a dêng hlum nghal a. "A thi ang i ti rawk a, an thih lohzia ! A tlân leh dâwn a, ka den hlum a nih hi," a ti a, a meiah a rawn khai chhuak a. Chutih lai chuan ṭhenkhat chuan ṭhut mai mai pahin an bula thing bulte chu an sat râk ngût hlâwm a, kawng bul lawk lawkah te chuan an khêng bûr fer fur a.

An hotu pakhat chuan, "Kan kim tawh a ni lâwm ni, kal zai i rêl tawh ang u hmiang," a ti a. Sawmhnih lai an ni a. Kâptluanga chuan, "Nang, Pazu, zên i ngah kha, hring han hnâwl rawh khai, a ti a. Pazua chuan, "Hnam tin hring kîr rawh," a ti a, in lam hawiin silai a kâp a. Buhfai zan sâwm riak an ak a, an kal ta thluah thluah a. Kaptluanga chuan kawrbêl lian pui a keng a. a hmasa lamah a kal a. Kaptluanga chu tlangvâl lian lam deuh mah, inphut tâwk tak, pawhchhuah kual raih a ni a, a puma a lan danin mi pai lam deuh a ni. Mahni tâwka thahrui sei tak a ni nghe nghe a.

A ni thum ni chuan sai ram an thleng ta a. Sai hnuhma chu a lo awm sel sul a, a hniakte a phut dup a, thar tak takte pawh a awm a. Tleirâwl la

ramchhuak ngai lote chu an harh sawt a, sai hmuh mai tumin an mit an lên a, an hawi harh ta hle hlawm a. A ni li ni chuan sai thlah an insiam a, vâl upa pakhat leh Kaptluanga chu silai pû ngawtin an kal hmasa ta a, mi dang chu zawlin hnungah an kal a. Mau pui hnualah chuan sai tluangte chu a lo kaw riak ruak a a mau hnah eina chu a kuai pawr seng sung a; mau pawr tharahte chuan tho an fu khep khup hlawm a. Chaw chhum hun zet a ni ta tihin chu mi te pahnih chuan sai thawm an hre ta a. Thâwm dîm deuh vin an va enthla a, sai rual pui an lo awm chu niin an kir leh ta a. Mual let liamah thâwm hriat phâk loh tûrah riahbuk khuar an tum ta a.

Kaptluanga chuan a iptea chem chu a la chhuak a, a hriam emaw tiin a en a, a nûl vat vat a, tarpilu zawng tûrin a chhuak ta a. (Tarpilu hi a vân êm thîn avângin vah erh pawh a ngai thîn a.) Tichuan riahbûk sa an awm a, hnah la an awm a, thing lawm an awm a, an ri chûk hlawm a. An hotu pakhat chuan "Tarpilu zawng hi kan awm em aw?" riahbûk sak dâwn chuan a ti a. "Panga an kal tawh," an ti a.

An bûk bulah chuan tui tê dam tak a luang dem dem a, tui pawh a nuam kher a. An bûk kawtah chuan thing chu an vâwm vûm hnung mai a. Tlêl-

rawl taima chaw chhûm chu an vir vat vat hlawm bawk a. Chawhmeh zawng an lo thlen chuan, tum bu te, hrui zik te, rawtuai te, satel te leh tangkawng pakhat an rawn hawn a, a let rum hlawm a Kaptluanga leh a thian pakhat chu an tarpilu lâk zawh chuan an chhuak leh a, an kianga lui te mawng chu an zawh a, chakai an rawn hawn ṭeuh mai a. Chaw chu hlui hnihah an kil a, chawhmeh chu a laiah an chhûng vum hnuk mai a, Chaw chuan a hual chhuak den den lek a. Tlawmngai deuh chu an hmaa chaw chu bâr zo lovin an kham leh ta zung zung a, pa tlawmngai lo deuh erawh chu, "A hnuhnungah tihṭawk a awm ngai e," tih takah, mi kham zawh hnu chuan an huikhâwm a, dul vun pan huarin an ei a, an îrh huk huk hlawm a.

Zanriah ei kham chuan, a tûka chaw fûn tûr tleirâwl taima chuan an chhûm leh map map a. Upa-ho chuan vaibêl an ṭan a, an titi mar mar a Kaptluanga leh Pazua chuan luiah chuan telpui lian zet mai a tûk zinga an hmeh tûr an puah dûn a, an hlim hle a. Tui a lo pai a, pakhat chuan—"Nula nau tân a ṭhat hi maw le!" a ti a. Pakhat chuan, "I hawn sak ang hmiang," a ti a, an nui a chhnahin an fûn a, chawhmeh bâlah chuan an thlak tel ta a. Kaptluanga chuan, "Tûnah lêng lân a hun tawh ang maw ? Nula te khan min hen hre ve thîn ang emaw chu le!" a ti a,

A ṭhianpa chuan, "Hre ve bawk e a ! Kan tel lovin khawiah sera-mu va thûr bik suh; min hre reng a mual mual chu an awm ngei ngei ang. Kan kal dâwn zâna ka lânna kha chuan min rawn ngai ve a ni khawp ang maw le, zan hnih ka mangah ka hmu tawh a, ka lung a tilêng hle mai," a ti a. "Ka sawi ka sawi duh tawh law, ka hrilh tawh che kha," a ti a "Engtiknge maw mi hrilh le ? E ! ka hre leh e. A nih ṭak kha maw le. Kei chu zan tin mumanga hmuh ka tum ṭhîn a, ka hmu thei rêng rêng lo chu maw le ! Mi rawn ngai ve lo tâwp a ni awm e " a ti a. A ṭhianpa chuan, "Kei pawh ka ti mai mai a nia, a puan hmâwr pawh ka dek si lo va, min rawn hre tawh lo vang," a ti a. Mahse an sawi an sawi a, an insawi lunglêng a, thei âwm fê chuan an insawi leh ta ve ve a. An puah zawh chuan an han kal dâwn a, arsi a lo êng a, "Aw ! Hmân zânte kha maw ! Tûnah khingte khi an hmu ve awm si ale."

"Run ka rem lentu hnuaiah,
Thapuii run riang ruang nguiin—
A len zawng a leng thlawt e, suihlung zawng"
an ti a, bûk lamah chuan an kal ta.

An riahbûk chu sâng fâin an dewhkâng a, a chhuat chu mau pum ram phui ṭhut mai a ni a, a hnuaiah chuan terpilu panga lai an mût a, thoai a tam hle nghe nghe a. Chaw chhûm hmin chuan,

"Satel hi zân mun loh chuan naktukah kan tihmin zo lo vang e," an ti a, an mung ta nghal a. Chutih lai chuan tleirâwl chaw chhûm thawsate chu an lo va thlandal a; upa-ho chuan a tuka khawsa dân tûr an râl map map a. Kaptluanga te ṭhian dûn chuan, "Tu zën ṭang ṭang," an ti a, mau phelah an hâl phit zak zak a, mi dangte pawh chuan, 'Ka zân hi a ṭang ve emaw han hâl ve teh u," an rawn ti ta sup sup a, an hâl phit puat puat reng a. Nakinah chuan rawnal ro tawl têin an tan rum a, tah chuan thun khat lek lekin fungki-a mi chu an rût chhuak a, pawnchhiain an hnawh ṭheuh va, sai ûm hun atân an inring lawk a. An bûk bulah chuan meipui an chhep a, an mu ta a.

Chûng lai chu ram pilril leh ram reh a nih avângin a hrang hle mai a. Zânah chuan hram thei apui a tam a, tuitu te, naute ṭap ang tak tak te, uite hram ni awm taka beleuh ṭhet ṭhet te hi a tam a. An bûk vêlah chuan rawt tê a hram chuah bawk a, tleirawl deuh phei chu an muhil ṭha ngam meuh lo va. Zânlai ni ta zet ang tih chuan an thlang tui chu sakeiin a rawn dai zat zat ta mai a. An upa pakhat chu a harh zawk a, a hàn ngaithla vang vang a; a dai leh pap pap a, sa ngei a nih chu a ti rilru a. A ṭhiante a kai tho va, "Tho te u, khu lai tui khu engin emaw a dai pap pap mai i Silai nên inring rawh u," a ti a. An lo tho va, an han inring a. An

han thlêk vêl nglai ṭhin a, thla pawh chu a êng hle a, mativse mau pui hlim a naset êm avângin engmah an hmu thei si lo. Nakin deuhvah chuan piah deuhvah a ri phei ta bâwih bâwih a. Thenkhat chu an mu leh a, ṭhenkhat erawh chu an tlaivâr ta nghâl a. Zîngah chuan an va en a. Sakei hnu lian zet mai hi a lo awm kiau kuau va.

Tûkṭhuan ei kham veleh chuan sai kâp tûr panga, zên ngah deuh deuh an inthlang a, fâl deuh hlekin an kal a, ḅnungah ngawi rengin mi dang chuan an zui a. A rem phawt chuan a pachal ber tum bik tûr-in anthurual a.

Sai bul an va thlen chuan, a chal ngho chhuak vurh leh a padawp lian zet mai kah rem êm emin an va hmu a, An han kap ale — an tlan darh chum chum mai a. Chu veleh midangin an bawn zui a, muat tinah a khat tawkin silai chu a ri dur dur reng a. A pachal leh a padâwp chu an bei bik ta a. Nilêngin silai chu a ri a. Chawfak hun zet a ni ta tih-in Kâptluanga te ṭhian dûn chuan an chawfûn chu an thet a, an ei ṭhat lai takin an râl muaḷeh chuan silai an han la rawn zawt zawt a, "Hm, kan ṭhianten an kâp thlu ta nia," an ti a. Nakin deuhvah chuan an han inrawn ve ta zawt zawt a. Mite chuan, "An kâp thlu taing," an ti ve bawk a. Nau ruai chaw chhum hun a ni ang tih vêl hian an hotu pakhat chuan a padâwp lian zet mai chu a kâp thlu ta ruai ruai mai a,

Chuta ṭanga mual letliamah chuan riahbûk an sa a, sa chu an rêp ta mup mup a. "Naktûk eng zai nge kan rêl ang ?" an upa pakhat chuan a ti a. ' Naupang an ngaihawm tawh e," nupui neite chuan an ti a Mahse tlangvalho chuan ûm leh an chak viau mai a, an inhnial deuh va An upa pakhat chuan, "Hetiangah hian ka tel hnem tawh a, duhâmna lamah hian hlawhchhama haw awl tak a ni a. Kan ûm leh e, tihna lamah kan sa rêpte kan ei zo va, kâp leh si lote hian kan awm a, a hrilhhaithlâk duh hle zâwk a nia" a ti a A tûka haw leh mai chu a tlu lek lek tawh a. Chutih lai chuan Kaptluanga chuan zawi deuh hian, Pazua hnenah chuan, "A chal ber kha a chau hle a sin maw le an hre lo a ni. Zânin lam chuan a lo muhil mai pawh a ni thei a, nikdanga mi nen an tehkhin a, a mual inkhan dân nân a in ang lo va, sa awm dân pawh a inang hek lo vang. Chhui leh ila, hlawhtlin ka inring khawp alâwm maw le," a ti a. Pazua chuan an inhnialna lam pawh an si loin, ring fu, an hriat theih si hian an upate ṭawng lai chuan, "I finzia i hriat loh chuan i âtzia i hre lo vang, i âtzia i hriat loh chuan i finzia i hre lo vang," a lo ti zut zut ṭhîn a. Kaptluanga chu a en a, a nui vur vur mai si-a, han chhân mi pawh chuan a khaw sa mang hek lo. Mahse chu chuan an hotu pakhat rilru chu a khawih deuh va, an inhnial tha a tho ta

lo va. "Kan nauten in tih tlan tlan le. A tam lam thu apiang a ṭha ngai e, a tam lam lam i zâwm ang u," a ti a. A pachal ber chu chau hle tawha an hriat avângin, riahbûk sawn pawh ngai lova va nan mai thelin an ring hlawm a. Tichuan a tuka ûm leh chu an titlu ta a.

A tûkah chuan bei leh tûr chuan an chhuak ta a. Vâl upa pakhat chuan, "Nizân ka mangah mitthi ka hmu a," a ti a. Kah an inring hle a, tha tho takin an kal ta a. An inrin ang ngeiin hla lo têah an va hmu ta mai a. An thâwm a hriat veleh a hliam kawlh chu a inhrosa vêl a, a khêk ruai ruai mai a. Thâwm dim deuhvin an veh a, hnai feah mi pathumin an inrawn zawt zawt a. Chu veleh a rawn phin phei a, an vâl-upa mang nela chu a rawn man pha ṭheih a, dîar tla phungin a tlân a, a lo hliam chau tawh bawk a, a ngho kâra maupui têl invaw zepin a cheih ta hlauh va, a phin chhuak ta lo va. Chuti ni lo se, a man hi a ni tawh a. Chu mi han ding tak chu Kaptluanga'n a lo kâp awp ta rawk mai a "A thawh leh vaih chuan, kei ka kâp ang," tih rilru puin an inring hlawm a. Chutih lai tak chuan a ṭhian Pazua chu a lo thleng a, a hen kah pui ta a, a tho leh ta lo va.

A sa chu an bûk lamah an thiar phei a. An thiar zawh dâwn chuan an upa chuan, "Theihnghilh kha in nei ang e, ngun takin inen rawh u, kai lehna tûr a ni tawh lova nia," a ti a. A hnuhnungte chuan an

mit an lên a, hnahchhâwlte chu an chin leh zawh chuan an kal ta a. An nahbûkah chuan sa rêpna sei tak an siam a, sai sa chu lungthu tia tiain an rêp a, ah ur dur dur a.

Zânah chuan Kaptluanga chu a muhil thei hlek lo mai a. In thlen hun tûr a suangtuah vêl a. Nula hmuh hun tûr leh Lalnâwta hlado han chham khum hun tûr chu a ngaihtuah a. A châng chuan Chhingpuii khân a ngai a lo ang tawh lo vang tihte a hlau va; zêldin thuin a intiţhinrim a. Chhingpuii mi ta atân chuan a dâwn ngam si lo. A ţhlante muthilh reh ţhuap lai chuan, "A ni thei lo vang," a han ti chhuak hlawl mai a. Tukhaw hriatpui lohvin thawsa phungin a inngaihtuah a. Muthilh a tum leh a harh tulh tulh mai a, zanlai tawh fêah te chuan a thaw leh huai ţhîn. Khawvâr dâwnin tlâm a chhîng sek a, tho hmasa mei chhêm thâwmah a harh a, chaw a chhûm ta nghâl a.

A tûkah chuan an haw dâwn ta a. An sa chu an ur ngun avângin a lo rêp viau va. Hmanhmawh lo takin an kal ta ţhâm ţhâm a. Zan sawmah chuan an khua chu an thleng zo lo deuh va, zan sawmpakhat an thang hnu chuan, chawhnu her zetan hian tlangtlirna rem zet an thleng ta a. Chutah chuan an innghat a, khaw lian âr khuang ang zutin hlado an chham a, tlâng an tlir ta dur dur mai a.

An kal tâk achin chu Chhingpuii chuan zan tin-mut dawnin bang chhak meihawlin a thai ṭhîn a. Zan khat chu an thang rei tawh hlein a hria a, a thai chu a'n chhiar a, panga chauh a lo la ni a.

Chutih chhûng chuan Lalnawta chuan a lo hawn hmaa lo ngaih ngei tumin a lo birh tlut tlut a. Zan khat chu a chhûngte an mu tawh emaw a ti a, mi haw hnuin ṭhutiam a tum a. Chhingpuii erawh chuan ramchhuakte hlir a ngaihtuah avângin a thusawi reng reng a hre hauh lo va. "Chhân pawh mi chhâng duh na nge?" a ti a. Nui deuh chungin, "Engnge maw i sawi le? ka lo hre hlei nâm," a ti a. A han sawi leh dawn chauh va, Chhingpuii pa chuan, khum lu lamah tuibûr a han pik ta puat mai a, a hrilhhai lutuk chuan chaichheh a khal ta mai mai a, a haw ta thuai a.

A thing phurhnaahte a zui ṭhîn a; mahse nula thing phurte chuan ramchhuak tlangvalte an ngaihtuah avângin an pawlsa duh mang lo va. Em nghah-na tûr an thlen te hlan an êm hi phur ṭha duh lovin an ak a, ṭhing cheh duhdah pahin an zai vak vak ṭhîn a. An hla sak ber ṭhîn chu hêng hi a ni:—

I. Ka ẓuk thlir romei hnuaiah,
Khu khu maw ngho sai lenna
Val rualin an chhai e, an tlanna.

2. *Ka di saiah hrang lul suh,*
Fam a awl lentu hnuaiah
Hrai kan chawi tualah an leng ve lo'ng e.

3. *Lurhpui tlang han dil ila,*
Tan khaw leng han zawl sela,
Khua rawn zawng rawh, mi hrang sai lian lu nen

Chhîngpuii chuan an thang rei ta hle hian a hria a, zan sawm an thang ta ngei ang tih hian, a thai chu a han chhiar a, pariat chauh a lo la ni a. "Engtizia âm âm nge ni chu le! ka thai hmaih a nih loh chuan, zanriat rei pawl a ni ang," a ti rilru a. A thai leh zan a awm chu a hre si lo va. A tûkah chuan an ṭhenawm nula a zâwt a, a chhiachhiah ang chu a lo dik zâl a.

Lalnâwta chuan a lo hâw hma ngeia tihchhiat tumin a vir chung reng a, mahse a puan hmawr pawh a la dek si lo va. A han thutlam ngial ṭhîn a; a châng chuan, an mi ṭhat chhuangtein a thlêm ṭhîn a, a châng leh, "Kaptluanga chuan nula dang a nei." titein a sawi ṭhîn a Chhîngpuii chuan eng dangin a chhâng lêm ṭhîn lo va, ṭawngkam ṭha takin, "Kei mi biak a ṭul lo ve, ka nu leh ka pa be zâwk rawh," a ti tlat mai a. A tâwpah chuan tih ngaihna a hre ta lo va, "Ka zen hmingchhe râng rêng ang maw le," a ti ta a.

Zen tûr chuan ţhian pakhat a hruai a, zanlaiah an thawk chhuak ta a. Kalkawngah chuan uiin a lo bauh khur khur mai a, a han vâwm khut khut a. An kal zêl a Chhingpuii te sumhmun an va thleng a, a ţhian chu kawmchhaka lo ngaithla tûrin a tir a. Ani chuan kawngkhâr a han hawng dâwn a, a thauvah a man a, a khûr a khûr ta mai a. "Mitmei hmuh awm si lo puan hmâwr khawih si loh, min lo man ngei ang a, lei ka chawi thlâwn mai awm mang e aw !" a ti a. A chhia leh ţha hriatna chuan a thiam loh avângin kawngkhârah chuan rei fe a inngaihtuah a. A rilru tibuai tûr leh tiluhlul tûrin nulain ţawngkam mawi lo engmah a rawlh bawk si lo va; ţawngkam ţhaa a chhân ţhîn avângin tih ngaihna a hre lo va, rei fê a inngaihtuah hnu chuan kawng chu a hawng thei ta ngang lo va. A ţhian pa chu a ko chhuak a, rilru pang khing tak chuan a hawng leh ta a.

Kalkawngah chuan a ţhianpa chuan, " I insawi to hle si a, engahnge i luh mai loh ? Hmeichhia te chu i hlau em ni ? A man hlek hlei nang che," a ti a. An han kîr leh dawn at at a. "A, tlanchhe tûr ringawta va kal te zawng, eng kan va an hlei lo'ng e," Lalnâwta chuan a ti a. an haw leh ta a.

Mutnaah chuan a inngaihtuah nep nep reng a, "Eng atâna ka lut ta rêng rêng lo kha aw ! Miten an induh dauh rêng emaw an ti mai awm si a," te a ti a.

"A I mai mai a, lei chawi ai chuan tih lo zawk mai tûr a ni tak alâwm maw," te a han ti leh rih ţhîn. A chhia leh ţha hriatnain, nula-ina a ngaihzawn ve loh zia te a rawn hriattîr a, a rilru kâkna pawh inchhir theih a nih lohzia a lo hre chhuak ta zêl a. "Ka tân a piang ngang lo em ni tak le," a ti a. a han mu lungawi dâwn ţhîn a, mahse mi ta tûra an dah dâwn meuh chuan, itsiknain a rawn tinuam lo ţhîn a. Chu mi zân chuan a mu bengtla lo va.

Ramchhuakho chu an lo haw an rin ni chuan an lo haw ta hauh lo mai a. 'An kâp a nih dâwn hi, zânin lam chu an riahbûka tlângtlir hriat phâk tawh awm tak a ni," an ti a. Beng an chhi rilru reng hlâwm a, mahse riva engmah an hre lo ve.

A tûkah chuan Chhingpuii chuan sumhmunah puan a tah a, Lalnâwta chuan a rim a. Chawhnu her zet tihah chuan tlângtlir thâwm chu an hre ta a. Chu veleh Chhingpuii chu a tho thuai a, a va ngaithla a, "E ! ramchhuak ngei an ni, an hlado pawh a hriat phak khawp mai," a ti a. A ţhenawm nula chuan, "Kan chhûngte i hmuak ang hmiang," a ti a. "Aw, han insiam rawh, kei pawh ken insiam ve ang e," a ti a. puan bu chu a zial ta sawk sawk a. Chutihchhûng chuan Lalnâwta chu hrilhhai deuhvin a tho va, kal pahin hachang a ţhial a, "Ramchhuah han awm leh teh se, ka va kal rua e," a ti a, lunghnur chuan a kal ta a.

Chhingpuii chu a û kal ve avâng chuan hmuak tûrin a insiam a. Hmâr-âm leh puanrin sûk dur thuikhung a phawrh a, a han inthlak a, zufâng tui tling fianthlîr khatin a keng a, en kal ta a. Naupangte chu an tlân zung zung a. A va thlen chuan Chhingpuii chuan a û afin Kaptluanga chu a hmu hmasa zâwk a. Kaptluanga chu a farnuin zu a pe dawn mêk a, chutih chhûng chuan ani pawhin a zu tui tling ken chu a û a pe a. Tlêm a in hman chauh tihin, Chhingpuii a hnânah chuan nula dangin, "Ka zu hi a thlum lo teh nâ, han tem teh," a ti a. Chhingpuii chuan lâwm takin a ken lai chu a lâk sak a, mite chu a kian a; a ni chu Kaptluanga hnênah a va kal a, "Ka zu hi a thlum lo teh nâ a, han in ve teh. I dam na nge, i va chêr ve? E khai! Hei i kah ngho maw? Kha maw, thla âwk lem kha i ai thatna tûr a ni ang ka tih reng kha maw. Ka tih hi chu a dik rêng thîn asin maw le," a ti a, an nui dûn a. Kaptluanga phura sai ngho chu a han kilh vêl a, "E, a va lian ve. ka kilh zo lo tawp mai ai Sai ngho a lo va lian ngai ve le! Ka thil chah che kha mi rawn hawn em?" a ti a. "Hâwn e, hei," a ti a, a iptea nui chu a la chhuak a, a pe a.

Chhingpuii chuan engmah a sawi lo nain a mit chuan a lâwm tih a entir a. "I zu chu a thlum ngei mai ai Mi lo theihnghilh tawh hlei ang chu ka ti asin le" a ti a. Tuirial a leh luan hmain nghilh ni a awm dâwn em ni?" a ti a, an nui dun a. "I

thang rei ka tihzia mai chu! Kha ka tuibûr hi a al lo teh nâ a, han hmuam teh," a ti a. "Eng chen nge thanga min hriat?" a ti a Nui deuh chung hian. "Kum sarih emaw ka lo ti hial tawh asin le!" a ti a, an nui dun leh a. Kaptluanga chuan, "Mumangah hian hmuh che ka tum zan tin a, mahse ka hmu thei hauh lo mai che a, nizân chu ka hmu che asin," a ti a.

Kaptluanga chu a hlauhthawn anga thil a awm loh avângin a lâwm hle a. Inhmuh châk tak chunga rei tak inhmu tawh lo an ni a tûn hma aiin an induh zual zâwk emaw tih tûr a ni a. Mahse an inhmuh hmaa sawi tûr an tih zawng zawng chu an inhmuh meuh chuan a bo duak mai a, sawi tûr vak pawh chu an hre mang lo va. A châng chuan an han inen a, an nui leh ngawt thîn a.

Chutih chhûng chuan mi dangte pawh chuan, "Ka zu hi a thlum lo teh nâ a, han tem ve teh," an râwn ti nuk nuk reng a. Tlangvâlte chuan an sa rêp naupangte pêk atâna an kawr iptêa an dah chhuah chu an sem zung zung a, nula naute phei chuan an ngah hle hlâwm a.

Zu an inpêk zawh chuan tuibûr an intheh leh noh noh va, tuibûr hmuamdâah chuan an hotupa chuan, "Kal i siam tawh ang u," a ti a. Naupang sa lu zâwn chuan, hawhawin hma an hruai a, an

hnungah chuan nulate leh hmuaktu dangte chu meihawl phur emaw tih tûrin sa rêp an phurh chu a lang a. Hnung berah ramchhuakho chuan ipte an vei ah a, silai an pu a, kawngah chuan rahbi an tu a. "He mi rah veleh silai kah zêlah," an ti a, an kap dur dur reng mai a. Nula ţhenkhat an silai ri hlau chu kawng sirah an pai rawk rawk mai a, an ţe chêl chûl mai a.

Khaw ţuh dâwn chuan hlado an chham a, silai an kâp uar uar a, ni tlâk dâwn a ruallin khua chu an lut a. In chhûnga mite chu an lo zuang chhuak a, leika tlâng sângah an lo thlir ţual mai a. Sa lu chu a kâptu inah pûm tla tiain an bâwr mum mum mai a. Kaptluanga chuan leikâah hlado a chham vang vang a, a tawpah silai an kah dur mai a, naupangte chu an darh ur ur mai a, tichuan in chhûng an lut ta a.

Zânah chuan ramchhuak rin zu chu sa kâptu inah chuan an pu lût zung zung a. Nula leh tlangval an khâwm a, pathlangah chuan an tlep phei tuar mai a. Zû chu an intawk mur mur a. Kaptluang pa chuan lam pahin hla an hril a :—

1. Sa thâng tha tawn ka nau hniang tlangan lo au,
Khua nun a rawn her leh e, zaleng kan khawm.

2. Keini runa mawi lova kan khawm.
Ring dim demin vala u, lenchawm a tha.

an ti a, an zai dur dur mai a.

Khua a lo vâr chuan nulate chu an hâwng ta hlawm a. An kete chu zu tui thlawr a ţial buai hlawm mai a, an tlangvalte chuan mawi an li rilru viau va. "Zing tui chawinaah pawh sil suh ang che," an ti a. A tûkah chuan sialin an ai leh nghal a, a zânah zankhuain an bei leh a.

Kaptluanga chuan sa a kâp a kâp a, a kâp thei ber a lo ni ta a, An kawngka lu chung chu sa luin a tlêp tiar tuar mai a. A khât tâwkin sa lu men tûr an nei reng a. A in hnuai chu tuitai puhna emaw tih tûr a ni a. Chhuahvahnaah leh nula rim naah mi tih ang chu tih ve theih a tum tlat a. Mi ţawngkam thiam leh ţawng tam mi vak a ni lo va. dâwt sawi hreh tak, mi rual el tak a ni a, mahse a uang ngai lo va, phu lova fak a duh ngai hek lo. Veivêkna leh dâwte hming ţha neih chu a duh lo mai pawh n! o-vîn a huat zâwng tak ani, Sumdêng zu innaah pêk hmasak a duh ngaî lo va, "Ka aia in hmasa tûr chu an tam a ni," a ti ţhin a. Mahse vâl-upa mit a tlung êm êm a, tuman an inkhalh ngai lo,

Chutia tlangval sa kâp thei hmingthang a lo nih chuan ltsîktute an lo awm a, chûngte chuan a hming tihchhiat tumin dâwt nen an phiar vêl a, mahni thu-pawi ang hrimin a chungchâng thu ngaihtuahin an lo phi ruai hlawm a, Mahse, "Thutak a tuiêk lo vang," a ti tlat a, an rêlnate leh an sawichhiatnate

chu dâwt a ni tih a fiah thlengin chhel takin a tuar zél ţhîn a. Nakinah chuan an dawi ta a ; a mumang-an samkhuih an lo lamtîr a. Chuta chin chu a ţha thei ta lo va, a ngawr ta a. A khuh a khuh a, sam-khuiha rîn thi ni âwm takin a khâkte chu a thi ţhîn a. A chaw ei a tui ţha thei tawh hek lo, a mut a tui ţha thei hek lo, a chêr teih teih mai a. Tar chhia ang maiin, tha kham te kâwng kham te a lo hria a, khawlai dungah tak ngial pawh hahna a hmu zêl mai a. A sa kah theihte pawh chu a lo châwl zo ta a. An inah sa lu mon a awm ngai lo va, an in hnuai te chu a lo chôr zo ta a. An lai chuan, "Ka sa bel a keh ta a nih hi le!" a ti a, pawi a ti êm êm mai a. Zû leh sa a ei theih âwm chu. "Lo ei ve teh se," a ti a, a pe ve zél ţhîn a. An in ni danga zû leh sa tlanna dur dur ţhîn kha a lo reh zo ta a : uicoo sa ruhkawl tlân ni danga ninawm khawpa zi huai huai ţhînte kha an dîk dâk duh pawh a ni tawh hek lo. Ni danga, "Ka u, ka nau," rawn ti ţhîntute chu vawrn bo ang duak an lo ni ta a. A ni, mihring zîngah hian vânneih laite leh hausak laite a "Ka u, ka nau," titute hian vân-duaina a lo thlen hunin kan intlânsan ţhîn, ţhenkhat te chu hnung lama kâwk zuitute an ni ţhîn. Ui fing hi chu eng lai pawhin a pu lakah a rinawm reng a, mihring erawh chu kan ni ţhîn lo. Mi hlimna leh lâwmna chan pui duh si a, an lungngaihna leh mang-anna chanpui duh lo chu ţhian sual, hmêlma hriat sa

aia hlauhawm zâwk an ni. Lungngaih leh manganna tizualtu an lo ni ţhîn.

Awllên a lo ni a, a ţhiante ramchhuaka an kal te hian a lung a leng thei êm êm mai a; khawharin a sai ngho chu chhuat lâiah a khâi a khâl ţhîn a

"Ka duh ngho sai ka chul e, kaithli ka rul,
Fam lo renga ţahna si Khuanun min sam,
Ka leng, hring leh fam karah."

a ti a, a mittui a tla zawih zawih ţhîn a.

Chhingpuii chuan a khawngaih êm êm mai ţhîn a, mi hmuh lohvin a tlawh ru fo ţhîn a, a sam te a khuih sak ţhîn a. An pahniha an awm lai chuan an hlim thei êm êm a, tumah dang an ngai bik lo va Kâptluanga ram tul-lei lo va a kulcho tak a chîn chu tlangvâl tumahin feh kawngah pawh Chhingpuii chu an chhawm thei lo va. Kâptluanga thin a nâ eng tih a hlauh avângin tuma chhawm a duh lo va, tlangvâl bula kal ai chuan pitar bula kal pawh a duh zâwk a. Kum danga inlâwma hlim taka hlo thlo ho ţhîn, an inlâwm thei ta si lo va Khawhar takin a ûi te lâwm zîngah chuan a feh ţhîn a.

Chu mi hma chuan Suakpuilala khuaah Lal tlâwm nula hmêl ţha tak mai Tuali Chenkual a awm a. Amah chu nu tâwk, lian lo lam, mit meng chiang kel kawl, châwn nalh deuh, bari vâr phak mai a ni a. Mi zinga a kal chu, "Se rang ang buai, a ni an ti

ţhîn a Lal tlangval, "Kei ka ni," ti tawh chuan an be huai huai mai a. Vanhnuailiana fapa Liankhama pawhin a zuk bia a, an lo remti hle mai a, tichuan inneih an tum ta a.

Mahse sum laa an thang hlânin Suakpuilala fapa Kalkhama'n a lo neih khalh ta hlauh mai a. Chuta chin chu khawthlang lakah khawchhhak an thinrim ta a ni. Vanhnuailiana chuan a thih dawnin a fapa hnênah, 'Se pa pawh zui lai inchuhin an insi hlum ngam a he mi in rawn huat ngam loh chuan fapa ka hring lo che a ni ang," a ti a. An pa thih hnu chuan thlang an tla a. Liankhama chuan do nghâl mai a duh a mahse a nuin. "E, ni rih lo ve, kan thlang tla buai vei nên, han intinghet ve zet rih ila le," a ti a.

An han intingheh hnu chuan, an khua chu an tam khawp hlawm si a, mahnia rammu thei deuh hlir an ni a, khawthlang chu an zuam zek zek mai a. Pal darh vek an tum a, an zin vêl ilo te pawhin an huangtau hle a. "Rulin ka mei rap se, chû ila," a tih ang maiin, khawthlangho pawi khawihna mawlh an zawng ta a. Sawi sep leh eng emaw hi a tam ta telh telh a. Khawthlangin a lo do zêl dawn loh avângin indo chu chhuak lo thei lo a ni ta a ni.

Chutih lai chuan Liankhama nau Buangtheuva in 600 lai nên Hmunpuiah a kai a, Ruanzâwlah tlâm, in 30 emaw lek an kal bawk a. Chhingpuii leh Kaptluanga

pawh chu mi khawperah chuan an awm a. An thlang Tuirial râlah chuan Tachhip in 100 pawh tling lawi lo, lal tak tak pawh nei mang lovin, Tulêra, naupang hovin an awm a, an inep tawn reng a. Tachhip-in Tualphei hi tualphei tih takah mual cham ṭha pât hi a ni a. Phunṭiha khaw hlui a ni âwm a Tualvungi vahuiin a koh lai a puan a tahna a ni an ti. Hmunpui chuan, an ram zu ni pha lo mah se, an neih an zuk âwih lo va, an inchuh ta a. Zuk ûm chhuak tûrin an thawk a, mahse Tachhip chu chuti maiin an lo chhuak duh lo va. "Tuiriai hi zawng rawn kân hlêk suh u, kan kâp ngei ngei ang che u," an ti a. Mahse pawisa miah lovin an kân lui a. Hmunpui tlangval chu 500 lai an ni a. Tachhip lam chu 80 emaw lek an ni a. Mau an kham leh a, "Hei hi zawng rawn kân lui tawh suh u, mihring kan pamhmai e," an ti leh a Mahse, "Keimahni Hmunpui tlangvâl, saah leh ralah kan bawh pup pup ngai e." an ti a, an han kân lui leh a. Chutlang chuan vawi thum lai an ti a. An kân lui zêl a. An riahbûk te leh an vahchapte hâl chhiat sak vek an tum a, "Khawthlang pakhat kaihza tha ka chhah loh ahneh chuan," an ti a, ngaw hnuai-ah chuan an thelh chho ta sung sung mai a. Tlang-val pakhat thinin a tuar ta ngang lo va, "Eng kan ti nge ni," a ti a, a'n kah dawr mai a, "Keimah Tulera ka ni ngai e," a ti a, a hma tawng pakhat

Rokawlha Chhakchhuak a kâp thlu dêr a. Chutia a kah veleh chuan an darh ta huk mai a, a kâptu lam an darh bawk a, a kahate an darh bawk a. Tichuan ngaw hnuaiah chuan an darh ta chum chum mai a. Tulêra chu a la naupang deuh va, an tlânsan ṭhelh nghe nghe âwm a. Pakhat chu a lo dawi fal bîk a, Tachhipah pawh tlan haw rêng rêng lovin rthlawrah a tlân lût a. A ṭhiante chuan a bo emaw an ti a, an zawng an zawng a. An tlân chhiatna lamah chuan Hmunpui tlangvâl pakhat chu bahra khurah a tla a, thing rovin a delh lehnghal a, a chhuak thei lawk lo va. Chutih lai chuan Tachhip pasalṭha Khuanglûta chu a ṭhianpa bo zawng chuan a kiang lawkah chuan a kal thoh thoh va. Tlangval chu chechâng ngam lovin bahra khurah chuan a tawm reng tawh mai a. "Ka thih ni a thleng ta a nih hi," a ti rilru nep nep a ; mahse Khuangluta chuan a lo hmu lo hlauh va. A pelh hnu chuan a tlân chhuak ta a.

Tachhip chuan Tualphei chu an nei ngam chuang ta lo va. Chu mi khua chuan chhuah lam rêng rêng nei ngam lovin thlâk lam vek an nei ta a.

Rokawlha an thah thu thang chuan Liankhama a thlen veleh, "Che nghâl ang," a ti a, an nu Maite-a mi chu an va rawn a, "Aw le, thing pawh ni ula, in pâr vul lai tak a ni ang. Tûna i hneh loh chuan engtikah mah i hneh lo vang e. In chem kal a ṭhat

zawngin tumah huphurh bik tûr in ni tawh lo ve," a ti a. Tichuan chhak leh thlang chu an indo a lo ni ta a.

Khawchhak chu râl do nei ṭhang an nih avângin râl râl an thiam a, khawthlang chu an huphurh lo va Chutin lai chuan Liankhama chu Tualbungah 1,000 khua zetin a awm a, Kalkhama Hmuizawl-ah 1,000 khua dâwn laiin a awm bawk a, intum âwm tak an ni rêng a. Liankhama hi a khawnbawlte an huai êm avâng leh amah pawhin huaisen a ngainat avângin a khaw tlangvâlte zingah innelna a nasa bik a, mi huaisen sawi lat lat tham pawh panga lai an awm a. Khawthlang do chu an châk et et mai a. Hmuizâwl tlangval chuan an huphurh deuh a ni ang chu, "Tualbung tlangval chu ka chem pawh kel deuh mah leng, ka ngam lo reng reng mai," an ti mai a. Tlangval zawlbûk chhuak rau rau pawh an harh hlei hle a ni an ti.

Tualbung chuan Hmuizâwl chu an zuk rûn ta ngei a, an chem pâr a tho tlâng bawk a, an tifuh khawp bawk a, an khuaah an lût a, an hâl a, mi tam tak an that a. An nuho hlau hlawp tih ngaihna hre lo chuan. "Kawi ah ha nupui ka cha- nau," an ti a, an bo duak a. Râl kian hnuah an lo pawng ṭha leh a, "Khawi ah ha ka hal a awm? Lu leh lu thleng dûn châwt châwt mei teh ing," an rawn ti a, mahse hmuh phâkah an awm tawh si lo.

Chu mi thu rapthlâk tak mai chuan khâwvêi a nghawr a. "Khual thu thang leh ar pan chuk a pûn e," tih takah a tak aia nasa deuhvin a thang lehnghâl a. An khua an hal sak vek a, mi tlêm tê chauh dam in an chhuak tiin a thang a. Chuta chin chu khaw tê nau deuhte chuan khaw lian an fin ta zung zung hlawm a. Tachhipho pawh chu an awm ngam dawn lo va, Lianphunga. Parvatui a mi an zu chah a. "Nang in min han ho loh chuan kan ţeh vek dawn, khaw-chhak ral an ţi êm mai," an zuk ti a. Tichuan Lian-phunga chu a lo chho va, Tachhip vêl khaw tê te chu a hrual khâwm a, za nufa lai an lo tling ve ta a. An khua chu an kulh ţha ta sauh sauh mai a.

Tûk khat chu Tachhip an ţam deuh avângin, chu mi kum chuan buh tuh hmain Saiilianpuia khaw lam-ah vehbûr khawn tûrin an kal dâwn a. Kawtchhuah kawnah an innghak khâwm a, an ţhu nghûk mai a. An upa pakhat Chemchawla pa Darkûnga chuan a ţhiante hnênah, "Ti r'u, keini chu i lo hmasa ang u, naupang zawngin min rawn ûm pha leh mai ang," muang charhin a ti a. Diar a khim ţha a, hma a hruai a, Lianbulan a zui a. Lal tangka Rs. 40 lai an ak nghe nghe a, Thanghluna nen an pathum chuan an kal ta a. Tuibûr an inţheh a. ring tak takin an ţawng thla bâwng bâwng a. Kawtchhuah râl lawkah chuan mual tla zep tê tak tê, kawrte cheh ral hi a

awm a. Chu mi mual chu an liam a, kawrte hla zâwk chu an pâl leh tawh tihin, a la a kal Lianbula chuan, "E, khu râl !" a'n ti thawt a. Hmunpuiho chuan an lo châng ṭhup chu niin ; a puak zawt a, Chemchawia pa chu a tlu zawt a, kawngthlanga aidu zîngah a let thla a. Thanghluna chu kawng sîrah a tlân liam thuai a, Lianbula chu, "Péng ve mai rawh" tiin a au va, mahse hlingkhang bukin a lo dang deuh va. A tlân laklawh a, "Tual khêl râla thi mai rual em ka nih le !" a ti a. Kawng dung zuia a tlan chu chhak deuhva mi'n a lo kap thlu leh ta tawp mai a

Silai ri an hriat ve'leh chuan, kawtchhuah mi'e chuan, "Râl ! Râl !! Râl !!!" an ti a, an tlan kir a a khaw buaiin an buai ta chûk chûk mai a Nunzu zawng zawng kulhbing lamah an tlân khâwm a, tlangvâlte chuan silai an chuh a, râl lam pan chuan an tlân hlawk hlawk hlawm a.

Râl lam chuan kulh chu a hming chuan an kâp a, mahse an hmanhmawh em avângin Lianbula lu pawh an la hman lo ṭhelh a. An khaw pasalṭha Pakunga a va tlân kîr leh a, a va tan sawk sawk a A iptê chu a de'h lamah a awm hlauh va, a pawisa ah pawh chu a la le va. A tlan haw pah chuan an sialte an sah sak a, an tlan thi pur pur hlawm a. Rammuho chu Sibutalung kâwnah an lo innghak khâwm a Tachhip tlangvâlho chuan an zu nang hman ṭhelh a.

Dârnghaki thih kâwnah an inkâp a mahse ṭha lam chang ngang an ni tawh a, an tlân zêl a; fungte an lo bun zut bawk a, chuvângin an ûm chak hlei thei lo va, an kirsan ta a. Lo lama fehte chuan silai ri an hriat veleh vau chhûng an chuh ta rawk rawk a.

Rammuho chuan Muallungthu tlâng an lâwn a, Dârkhuang ramah an chhuk a. Tuirial an kan chho va, Hmunpui tlang chu ni tlâk dâwnin an lawn chhuak a. Kawtchhuahah chuan Bawh-hla an chham a, silai an kâp dur dur hlawm a. Ina mite chuan an hriat veleh hmuak tûrin puinawi nen an chhuak mur mur a. Mipa naupang râl kal lote chu chem an pe a, mi lu chu an sahtîr noh noh va, puak lai mipa fa tawh phawt chu an nuten an kut leh chem an hmeh bel a, an sahtîr a. "Râl a that e," an ti a.

A tûkah chuan Lal mualah chuan mi an lâm mum mum mai a:—

"Zeng tikah thiang tak ang maw,
Chhip khawpui kan hnam lenna,
Piallei thuah riat khawthiang kan hnamtir e."

an ti a, an lâm tlut tlut mai a. Tawngna maha "Mual lâm silai kah," tih tekah, an mang hlei lovin an silai chu an pu puak thâwr thâwr hlawm a. Pakunga chuan,

"Tunge zaiah min chawi ni,
Chhip khawpui khanṭhuam hnuaiah,
u chung kai diarṭial inhmachhuan ve em ni.

a ti a. Chu lo pawh chu hla tam tak an phuah a.

Chemchawia nu va feh leh chuan a pasal khuangthli dâwng khehna te a va hmu a, ro pawh a la ro lo va, a uai sil sel lek a lo la ni a, A ṭhut chilh a, a tap a ṭap mai a.

Parvatui awm laiin Lianbula chuan mang a nei a, a mangah chuan muchhiaah a lo chang a, pûm a vâl ṭhîn a ni awm a. "Chu chu tûnah hian a lo lang ta a ni ang e," ti te an awm a.

Khaw tinah Indo thu chu an sawi luai luai a; kulh dai te an theu va, an khua chu thuah hnih thuah thumin an hung hlawm a. Zânah tlangvâl râl vêng hi tlaivâr vârin an meng a. Zâwlbûk aiin râl vên bûk chu a lûn zâwk tih mai tûrin tlangvâl an chêng ngun a, Nula zîng tui chawite hi tlangvâlin silai nên an vêng zêl a.

"Ka nu, ral an au emaw ?
Vartui thiang ka chawi dawn e,
Mi hrangin min veng e,
Dai thuah thum nen,"

an ti a. Râl hlau rêng rêngin an awm ta a.

Rei rial lovin Tachhip-ho chuan Lungliana khua Hmâwngkawn an sâwm a, Buangtheuva khawper Ruanzawl rûn tûrin an thawk ve ta a. Tachhip tlangvâl ṭhenkhat chu, Hmunpui tlangvâl an ûmna

lamah an intihsil avângin an kal thei lova. Khuang-lûta pawh a ke a la vûn ul avângin a kal lo va, Thangzika Hauhnar leh Tumtawia hovin an kal ta a.

Zanriah ei kham hian chhuanlam rem tak a awin avângin, zan khat chu Chhingpuii chuan Kaptluanga a va tlawh a "Naktûk chu buh tuh zawh kan tum a, dam la chu, kan hlim dawn hlawm nên a!" a ti a. "Hmân lai a ngaihawm teh emaw! Hlim takin va feh ang che u," a ti a. "Tûn lai chu inrûn mawlh an sawi mai a, râl a ţi êm êm mai ka ti. Lo ţe pawh kan la thlo ţha thei lo vang tih pawh a ni ka hlauh ni. Mipa tel lo phei chuan kan la feh ngam lo vang a! Nang chu dam la ka muang siai tûr," a ti a. Nui deuh chungin, "Dam mah ila kei tehlulin eng ka ti thei chuang lo vang, kei aia huaisên ţha ţha tlangvâl an awm alâwm engmah hlauh tûr a awm lo ve. Ruanzawl khua tehlul hi tu'n rawn rûn suh, tih tham em kan nih tawh loh hi," a ti a Chhingpuii chuan. "Tham leh tham loh in sawi tawh loh hi maw! An khua a tet zawh poh leh In zuam a, induhthusam a ni a. Hmeichhia hriam nei hlei lo leh naupang engmah ti thei lote hi inthah duhthusam a ni a, pasalthatnaah pawh ka ruat lo ve. Mipa leh mipa chauh hi inbeihah tih awm alâwm maw le. Hmuizawl nu pakhat a nau puak lai an pawh thlak sak a, a hmuhah ngei an sat bung a, amah pawh chu an kuai kûn a, an that lehnghal a, an tih te hi

han ngaihtuah mai pawhin hmulthi a ding ur ur mai ka ti !" a ti a. "A nih leh ka vaibêl hi han ṭan teh khai." nui chungin a ti a. "Ka ṭan thiam lo vang," tih leh thawh a rual a. "Engnge i thiam loh vang Meiling han chhuang la, fawp la a ni mai alawm," a ti a. "I vaihlo rim chu a va ṭui êm ve," a ti a. "Hmân nia min rawn pâk kha alâwm. I chhûngten khawnge i awm an lo ti ang e, va haw tawh rawh. Naktûka infehnaah thei a awm chuan min han hawn ang che," a ti a. "Tûn laiin khawla thei nge maw awm ang le ?" a ti a. "E le theiria te, thei khuang-thlûp pawh a hmin dâwn tawh lâwm ni ?" a ti a. 'Hmin dâwn tawh tak e. Kan vauva mi ka û ten i lo vang u an ti asin, ka rawn hawn ṭeuh ang e," a ti a, a chhuak ta a.

A tâkah chuan feh tûr chu an innghâk khâwm hlawm a. Chhingpuii chu kawtchhuahah pawh chawl ve lovin, "Hawh ka pu Rên, I lo kal hmasa ang zawiin," a ti a. Putar pakhat Rêna nên an kal ta a. Tlangvâl ṭhenkhat chuan, "Chawl ve rih rawh u, i kal rual ang." an ti a. Chhingpuii kalpui chu an châk hle a, mahse Kaptluanga thin a nâ ang tih a hlauh avângin putar bulah chuan a kal ta a. Kaptluanga sai ke phah hawn sak khân buh chi phur chungin a thlûr delh dalh a, Rêna chuân fiamthu nuihza a sawi a, an nui dûn hak hak reng a, "Ka vaibêl chu a thi leh ta, ṭawng duh mei leh ngawr chu an thi nge nge

tlh zawng a neih zo va, a thi a thi mai a!" a ti a. Chhingpuii chuan, "Ngawi rawh ka'n ham kai ang e," a ti a, a han ham kai chuan, a hmuithlûr chu a thun a, valbêlah chuan a han ker thlak sak a. An mei inpe zo han dak chhuak leh tak chuan silai hmawr an mahni tin reng hi an han hmu ta mai a. "Râl" an ti a; an ṭê ṭhawt a. An tlân tûr tak chu an han kâp a, Rena chu a tlu a. Chhingpuii chuan a êm chu a keuh lawk a, kawngah a tlan a. Chu chu Thangzika'n a ûm a, a banah a man chawt a, a koki-ah a han sat nghek mai a. Chhingpuii chuan thla-phang takin, "Min nun rawh. Keia intlanna khawp zawng ka pain sum a nei e," a ti a. A ṭawng zawng te chuan a dârah thî a lo so liam puat puat mai a. "Nun tlâk i awm ta lo," a ti a, a sat hlum ta nghâl a. A lu chu a tan a, a hmuithlûr te leh a thirkhai te leh a dârchhinkhup te chu an insem hlawm a.

Feh kal chu an ûm kîr a. Pakhat sunhlu lêrah an dang a, a mangang lutuk chu a lâwn ṭhîn a, a chhuk leh ṭhîn a. Chutia a vir chung lai chu an kâp thla tawp a. An khaw kulh chu a hmingin an han kâp a, an lêt leh ta a. Ruanzawl tlangvâl chuan an rawn ûm zui a. Hmunpui pawh an va pun a, mahse an ûm pha tawh si lo.

Tachhip-ho chuan an khua an luh dâwn chuan bawhhla an chham a, silai an kâp ul ul hlawm a.

naupang chu an sahtîr ta noh noh mai a. A hmal mâm ṭha tak chu khaw luh hmain an sât chik zo ta vek a. Hmâwngkawn pasalṭha Zakhama'n nula pahnih a man a, mahse a chipui Chawngthu an lo ni ve ve hlauh va, kawngah pawh tuma chhawm ve phal lovin a văng ta tlat a. Thah sak ṭal an tum a, mahse a phal lo tlat a. A inah a awmtîr a, inrem hnuin a chhuah leh a.

A tûkah lal mualah mi lu chu an lâm mup mup mai a. Ṭhangtê an dawh a, tah chuan mi lu chu an dah a, chaw leh artui hmin sa an chhiah a. Râl that tawhte chuan ârke-ziak leh chhâwn an tawn a, an su thle nghawng nghawng a. Silai mu awm lo chu mi lam hawi leh hawi lo pawh sawi lo chuan an kâp thâwr thâwr rêng a. Thangzika chu an lalnu'n ârke-ziak leh dârbêl a va bân hnâwk a.

1. *Chhingpuii thlangkhuan dim chu,*
   Chhip khawpui lammual zawlah,
   Chawltui ning zu a rui e, hermawiin
2. *Chhak ralin 'ka hrang' in ti,*
   In lawm lai Chhinghermawii ;
   Pual chang hmul ang in thlau ve, do ralah,

an ti a, an lâm tlut tlut mai a.

Khua chu a lo tlai chuan mi chu thangṭungin an hlîng tlat a, chhim thlâr vêng mawng kawrte kama Zuang llan deuh maiah an khai ta a. An khai zawh

chuan bawhhla an chham leh a, silai an kâp leh dum dum a, an hâwng ta a.

Chhingpuii chu nula hmâlṭha vânglai tak ngang a ni a, mi a runin hla pawh a nasa ngiang rêng a. An hla phuah dangte chû :—

1. *Hmanah di rawn chhai che maw,*
Tunah chuan Chhinghermawii,
Thinglenbuangah lian-ak kan chhaitir e,
2. *Kan that lo maw dai lungah,*
Mi hrangin hnam kan len e,
Chhingpuii chun leh zua kan ṭahtir e.

Chhingpuii nu leh pa phuah ṭhenkhat :—

1. *Chhingpuii ka hawi ngam lo,*
Ka tuai hren lu an khaina,
Chung lian-akin a chhai ni leng leh dawn e.
2. *Lian-ak pa chhun rawl rengah,*
Chhingpuii bung ang tuai e,
Chun leh zua i ṭah kan bang thei lo.

Chhingpuii thih achinah chuan Kaptluanga chuan nuam a ti thei ta rêng rêng lo va. Puithiam chawh ang apiang a hmang a. Hring-ai-tan an ti, Mu-bu-vial' an ti, engmah sâwt aram a awm thei si lo. Thla-lêr ram ro ni sa hnuaia tui chaka au a, sâwt miah si lo ang a ni. Thingbuk hlim nuam chawlhnate chu a lo her liam zo ta. A tân belsei tûr a awm ta lo.

Chhingpuii dam lai zawngin tu'n "Ka ui, ka âr," ti lo mahse, Chhingpuii kianga a awm theih phawt chuan tumah dang a ngai lo va, a la hlim thei fo va. Tunah zet zawng a tân nun chhan a awm ta lo. Tar kûna dam angin khawvêl pahnih a lût ta. Khawvêl pakhat chu, ṭhian zahova ei leh bârna; pahnihna chu, thlasik ni ang a ni. Hun hnuhnûng—lungngaihna leh manganna hmun ang a ni. Lâwmna nite chu lungngaihna chhûmin a hliah zo ta. Eng lai mahin ni lum kham khawpa al tûr a nei zo ta lo Khawvêl pathumna—Pialralah Chhingpuii tawh lehna awm se a ti thei âm êm a.

Tûk khat chu khawlaiâ an ni lum ai khâwmnaah khawthlangin Chhingpuii an phuahnate an sawi a Hla pakhat chuan a thin a khei ta zak mai a. Inah a haw a, ha chang a ṭhial a, "Pual chang hmul ang in thlau ve, do râlah, in thlau ve, do râlah," a ti a, kawmchâr bang a tlawh nghek nghek a. "Aw, kan lo thlau em ni tak le !" a ti a, kawmchâr kawngkhâr ah chuan a ṭhu hnawk a, a malmitchhing a, a inngaih tuah a. Tin, Chhingpuiin, "Nang chu dam la, ka muang slai tûr," a tihte kha a hre chhuak leh a. a thin a lo sa phut a, bang laia silai inkhang chu a la a, a chûl a.

"Bual chhuak chengrang e, sa leh ral tai ran a ṭha.
Kan chawi riang phung do ralah hranpui lovin,
Rih chin tlang lianpui ang ka nu !"

a ti a, a inkâp hlum ta a.

Chutih lai chuan ram tinah inrûn thu hlir sawi a ni mai a. Lalburha khua Vanchêng 700 laiin Kairuma khua Tlangpui an rûn a ;- pahnih lu an hâwn a, pahnih an thi ve bawk a. Sal pakhat Thangvunga Chhakchhuak an man a, an hawn a. Kawtchhuahah Lalburhan thah a tum a, mahse a nupui Hualin a phal lo va, a chipuiten thawhlâwmin Rs 50-in an tlan ta a. Laichin inah a awm lâwr a, inrem hnuah a chhuak leh a.

Kairuman Lalburha nu khua Hmunţha 500 lai a rûn ve thung a. Tlangvâl pakhat an that a. Suakpuilala khua Tanhrilin Darlawng tlanga Laltheri khua an rûn a, Laltheri pasal pathumna Dingmanga an that nghe nghe a.

Pawibawian Liankunga khua Muthi a rûn a. Mahse an lo hre lâwk hlauh va, naupang pakhat perhpâwng lai lai zawng Lianhêlan a man âwm e. Tuikhur ruamah an dang ta tlat mai a. Khân ţha zawng zawngah an châng vek si a. Chu mi ni zet chuan khawchhak vâl chuan dama chhuah an inring âwm lo ve. An han rêl an han rêl ţhîn a, mahse rêl kuak ngaihna a awm tawh si lo va, a tawpah chuan an zinga huaisen ber Tlurhan, "A ni lo ve, an silai ka han pal per vek ang a, tahchuan lo chhuak eng che u. Khawthlangte chuan mi kap fuh hlei ang !" a ti a. A hming a chhal a, leh lam an lo inring a. Chutah an

tlân vak mai a, an han kâp ṭuk ṭuk a, mahse a tih ang tak tak chuan an ṭhelh vek mai a. Chu veleh mi dang chuan an bawh zui a, an chhuak ta vek a. Rammu lam tlangvâl chu pakhat Râlîêta chauh an that a.

Chutih lai chuan pasalṭhate chu an hlu êm êm mai a, an ngai ropuiin an chawimawi rêng a. "Chu mi khaw pasalṭha chuan mi chuti zât a that," tih te hi a ni reng mai a. Mahni lalte leh khawtlang tân chuan tlawmngaih hi a nâ êm êm mai a. Tlangvâl tam tak chuan mahni khawtlang chhân nân thih an ngam a ni.

Chûng lai chu hun hrehawm lai ber a ni thei e. Chu indona râpthlak chu, a aia râpthlak zawk leh mi thih tamna zawk tûr Ṭhingtamin a rawn ṭhelh ta a ni. Ṭhing a lo tam a, khawthlang lamah chuan Vai buh an phûr a, an awm thei hle a, mahse khawchhak an che thei ta lo va. Mi tam tak rilṭamin an tlu hlum a. Tahchuan inrem thu an sawi ta a.

Tuirialah sa uitan tûrin khawchhak tlangvâl leh khawthlang tlangvâl chu an inep tuar mai a. Tleirawlte leh tlangvâl tam tak chu mipui hu tawngin an thaw a sa phut phut hlawm mai a. An helhhawlh a, an han din te hian an kaihza ṭha a khûr der der hlawm a. Mahse an inkâra Tuirial tui chu a kama chu zozai helhhawlh chu pawisa lovin a luan ngaiin a luang dem dem reng a, tumân an zuk chawkbuai lo.

Ṭhingtam chu Vai lenin a rawn chhunzawm leh a. An khuate an rawn hâl sak a. Vai râl hlauva tlân rêng rengin an awm leh a. Chhingpuii pa Râlte Awm-khauhva pawh chu Vai râl an tlân chhûngin Vako-ah a thi a. A thih hma chuan, "Tuirial râl thlang lamah chuan min han phûm hauh suh ang che," a ti a. Ti-chuan Theihai ramah an han phûm a. Tûn thlengin a thlân pawh a la hriat an ti.

CHHIM LEH HMAR INDO (1849—1856)

Ţangho;—

Hmar lam : Rohnaha fapa Lallula thlahte
Chhim lam : Lalchêra fapa Rolura thlahte.

A chhan :—

Chhak nawr laiin vûtan Lalpuithanga kalna tur a zuan khalh.

Inbelh dan :—

Buanhmunah an in buan. Lalpuithanga an hneh lo. Vûtan Fanai a pun a, Khawnglung chhim Lalhleia (naupang) khua a rûn. Lalhleia te nupa/nufa pawh an man a, thah bâng chu salah an hruai vek. (Hetih lai hian Vûta chu Selehsih leh Lungdâr inkâr velah a awm) Thanghniangi te pawh tah chuan an tel ve.

Lalpuithangan Vanhnuailiana Dâpzar Paihte a kawi sah.

Vanhnuailianan Vânchêngpui aţangin Vânchêngtê a rûn dawn a, mahse an tisual a, an chan a chau hle.

Sialsir, Chhimin an rûn a, an haw lam Nghatebaka (Chawngzikan) a ûm a, Chawngbawlan a that.

A tawpna:—

Pawih râl a zual tak avângin an lo inrem ta a, Ram te an inpe kir leh a. Sangvunga erawh chuan Suakpuilalan ram a ngah avângin a pe kîr leh duh lo

(Inde chhûngin Savungan Suakpuilala a rûn a. Kâwkpui tlâng dung Khawkawi-ah Chawngbawlan rahbi a tu)

KHUANGLENG RUN

A chhan :—

Vanhnuaillianan chhiahhlawh tlân ûm zui a rem ti a. Mahse Vûtan "Um lo vah," a ti a. Paihte hote Zapauva chhiahhlawh pasarih Vanhnuailiana inah an tlân a, an zuk dîl a, mahse a lo phal lo va. Vanhnuailiana chu an rûn ngam si lo va, a pa hmei fa fapa (Savunga hmei fa fapa) Thanhrânga khua Khuanglin belh dân :—

Khuanglêng rûn hmaa sal rawn dîltute chuan Vanhnuailiana in an hâl a, mahse a nasat hmain an ṭhel. Zabiaka Fanai-hovin an ûm a, In haltute ni lo, mi dang, Lên pangah an hmu a, "In fin vek ang khai, i sât phut ang," an ti a. An va fin a, mahse an sât leh ngam ta mang lo va, Tinhrânga'n, ' In ti si, In tih loh si," tih leh pakhat sah a rual a. Ani pawh chu an han sât thlu ve kau bawk a. Duhlula Tlau, lungpui chunga ṭhu fâlin pakhat a kâp thlu bawk a, an tlânchhe ta a. Paihte-ho chu an tam zâwk a, Tinhrânga leh Paihte pahnih chu an thi a ni.

Kum 1871—2 Vai lian rûna Thanhrânga a kal hlânin Zapauva-ho chuan Khuanglêng chu an rawn rûn a, a nupui leh a fa pawh an man a, tlâm tê chauh

an tlân chhuak, kulhbînga mi chu an man vek. Thanhrânga-ho lo haw chuan in lam pan tûr an neih tâk loh avângin Champhai-ah Vanhnuailiana an pan ta, Vana pa'n Paihte râwt a râwt lalin Vanhnuailianan lo awih se chu hetlang hi a awm kher lo vang.

CHHAK LEH THLANG INDO

A chhan :—

1. Kalkhaman Liankhama nupui a neih khalh.
2. Buangtheuva khua Hmunpuiin Tachhip ram Tualphei an zuk chuhpui.

In beih dan :—

Liankhaman Kalkhama a rûn.
Lalburhan Kairuma a rûn.
Kairuman Lalburha nu khua a rûn.
Pawibawian Liankunga a rûn.
Ṭhingtamin a ṭhelh, Vai lianin a zui nghal.

Chhinchhiah tur.—Khawchhak:—Lalsavunga thlahte

Khawthlang:—Manga leh Vûta thlahte

LALI

(Mizo hmeichhe chanchin)

BUNG 1

"Ka nu, tui chawi a ṭul hle si a, Thani nên hian le ti mai che u, tui ka va chawi ta'ng e," Lalin a nu hnênah a han ti a. A nu chuan, "Aw, hei hi in khai leh zet rih ang hmlang. Khu i pa pawh a lo haw tawh khu," a lo ti ve thuai a Lali pawnpui tûr an tah mêk a ni a. Chu mi ni chuan an kawmchhak nula Thanmawii tahpui tûrin an sâwm a ni a. A nu thusawi a han hriat veleh chuan Lali chuan a han en a, an thlang lamah chuan an pa chu rui deuh mai hian a lo pai chho ṭawng ṭawng a.

An awmna chu Kristian khua tih ni mahse, Lali pa hi chu a luhlul pâwl a ni ang chu, putar tlem ezawng nên hian an awih ve duh tlat lo mai a. Zu ngawl a vei lehnghâl si a. Zu a rawn ruih haw tawh hi chuan a chhûngte tân hi chuan huphurhawm deuh mai hi a ni ringawt mai a. Chu mi ni pawh chuan, zîng aṭanga vâk chhuak tawh a lo haw chauh a ni a, zanriah chhûm a hun dâwn tawh si a. An awmna bul a lo thlen chuan, Lali nu hnênah chuan rui ṭawng tih hriat reng hian, "Zovi, chaw ei mi va siam thuai rawh u, ka ril a ṭam a ni," a han ti chhar chhar a. Lali nu chuan, "Aw, lo nghak lawk rawh, ka puan khai a laklawh e," a han ti a. A zu rui thu phei

chu a hnial ngam ngai lo a ni a, mahse an thiltih a lâklawh êm avângin chu mi ṭum chuan a chhâng mai a ni. Sumhmun aṭang chuan a lo hawi leh a, ring deuh mai chuan, "Lo kal thuai rawh u ka ti," a han ti leh a. Mahse a puan khaiah chuan themtleng a rawlh laklawh lai tak a ni si a, a hmanhmawh avângin a rawlh ṭhelh khanglâng lehnghâl a. Chutia minit khat pawh tling lo mah ni se, a thu awi lo anga a han lan chuan a thin a ti ur êm êm a, thingfak a la lawk a, a nupui hlau taka lo kal chu a lo vaw ta zawt zawt mai a. In chhûngah chuan a zûi lût a, a chaw ei siam te lah chu a ei thei a ni hek lo, a han ṭhu te chu a tlu lek lek mai a. Lali chuan, "Ka pa tak hi chu aw! Ka ṭhian, hawh i zial mai ang kan thah thei chuang tawh âwm lo ve; zanriah chhûm te a nun dâwn tawh bawk a, tui chawi a la ṭul hle si a, a han ti a." Thani pawh chuan a ṭhiannu en chung chuan, "Kei pawh tui chawi chu ka la duh viau va" a lo ti ve bawk a. An pawnpui tah chu an zial a, tui chawi tûr chuan an insiam ta a.

Tui chawi kawngah chuan Lali pa thu chu theihnghilh leh ta mai ni âwm tak hian thu dang hl.r an sawi a. Chu mi ni chu Lali u tlangvâl Taia vai zin lo haw ni tûr a ni a. Taia an ti mai ṭhîn a, a hming taka ko pawh hi an awm mang lo va. Lali chuan an titi-naah chuan, "Ka u hian ka puan chah kha a rawn hawn lo vang tih mawlh a ni ka hlauh ni, ama

thawmhnaw ngawt hi a ngaihtuah ṭhîn a," a han ti a. Thani chuan, "Eng puan nge maw i chah le ? Kei chu vai la man tûr aṣin ka thawn," a lo ti thuai a. Lali chuan, "Kan pawnpui tah avâng hian kei zawng ka tah ve hman dâwn si lo va, vai la leia puan chei han tah ve ka chak tehlul nên. Vai puan nêm, a tlang hmâna i ta ang deuh kha han lei ang che ka ti mai a, Mahse a rawn lei ngât pawhin ka ring lo. A rawn lei loh chuan ka tah hman âwm si lo va. Chawlhni puan pawh ka nei âwm lo va, hman loh tih hi a ni rêng rêng mai si a, âwllên lai te hi kan ṭul lai a la ni ta deuh deuh mai si ṭhîn a," a han ti a. Thani chuan ngaihtuah awm fe hian, "Kan awm dân tûr tawk a ni, a ni ang chu le," a han ti nghat a. An chan hreawmzia leh âwl lai an neih loh zia leh hmeichhiate rêng rêng chan hreawmzia ngaihtuah zâwm ta zêl ni awm tak hian ngawi rengin an kal ta a. Chutianga thui fê ar kal hnu chuan Thani chuan han ngaihtuah chhuak phut ni âwm tak hian, "Naktuk Sande sikul zir tûr kha engnge ni kha ?" a han ti a. Lalin a han chhân hma chuan, "E, Primary pâwlah emaw i awm ka ti leh thîn, Juniour ah en sâwn tawh tak che kha maw le," nui chung hian a han ti leh thuai a. Lali chuan a thil ngaihtuah khân a rilru la ti ngui zêl ni awm tak hian, "Kei chu kan tih tûr pawh ka la en ve hauh lo mai, Juniour zir lai bu ka la nei ve si lo va, chu lo rengah kan sawi tawh bawk chhiarna hun ka nei hlawl lo a ni. Ina han awm hi

chuan khawih neuh neuh tûra pui a tam a. Naktuk Chawlhni a ni mai tawh si a; zanin inkhâwm bânah tal tui ka chwi leh loh chuan ka la ngah lo hle si a. Buh den tûr lah a awm bawk a; ka u-in buhfai a phur zo vek a, ka dêng chawp zêl a ni miau mai a. Nang ka ṭhian tui chawi i la duh em?"

"Ka hre lo. duh ang tih chuan ka duh mai thei bawk ang chu. Vani khan a chawi tawh âwm na a, ani phur hi zawng eng tham a ni mang hlei law," a han ti a. Lali chuan. "Nang zawng nau hmeichhia i nei a. Vani te hi an nula ve dawn tawh si a. Hmeichhe mal nih zawng a retheihthlâk êm mai—nau hmeichhia ka awt ve ngawt e—ti mai mai roh ila," a ti a, a han innuih leh chawp a.

In an han thlen chuan, Taia vai kal chu a lo thleng tawh a; an han chhuah zawh chuan, "Ka u ka puan ṭûr i rawn lei em?" a han ti thuai a. Taia chuan, "Lei nang, Buhfai a tlâwm êm alâwm maw le! Chêng hnih pawh ka lei zo law; puanpheikhawk ka duh si a, Chi lei a ṭul bawk si a, a ti ta mai a. Lali chuan. "A va sual reuh e, puan ka neih tawh loh vei nân," a ti ta mai a. An nu pawh chuan, "Pheikhawk te mai mai ai chuan han lei sak awm alâwm maw le, i nauvin puan a neih tawh loh vei nên," a lo ti ve bawk a. Taia erawh chuan, "Pheikhawk ka awt ve nia maw le, ka ṭhiante pawhin an nei si," a ti ngat a, kawmchâr lam a pansan ta a. A nu'n, zanriah a

han peih a, a nau Zuala chu an han ko hawng a, chaw an ei ta a. Lali chuan chaw chu a ei sawk sawk a, a buh hâk a lâwk a, sumhmunah a chawi chhuak a, a nu chu thleng a sengpui sawk sawk a, buh chu a dang ta a, a nu chuan an tlak a siam a, a chhuang-fel a, Zuala hnênah chuan, "Zualte, nang mei hi lo vil ta che, i u buh ka va den pui ta'ng e," a han ti a Zuala erawh chuan, "A khai, a buaithlâk, ka ţhiante ka sâwm dâwn," tih leh kawngkaa zuan chhuah a han rual ta mai a. A nu chuan, "Aw, a pawi teh e, mei vilah tak ngial pawh inchhawr theih si loh va," ti chung chuan mei chu a chhawm ţha a, Lali buh den-pui tûr chuan a chhuak ve ta, Taia pawh chu a in-chei a, a chhuak ta bawk a. Ani hi chu mei vilah te chuan han tih enah an en lo mai tawh a ni. Thun khat an han den zawh chuan dâr a ri ta mai a, mahse an in riak tlangvâ'te leh tlangvâl dang lo lêngte chuan an han denpui ang sun sun a, Inkhâwm hman chuan a peih ve ta mai a. Inkhâwm bân chuan an inriak a zuam zâwng deuhte chu a sâwm a, Thanl nen tui chu an chawi leh a.

Lali hi hmâlţha e tia hmingthang teh chiam phei zawng a ni lo nâ a, a nungchang ţhat avâng leh mi kawm a thiam avângte hian khawtualah chuan a to ve viau rêng a ni; tin, a hmêl pawh chhe lo tak a ni rêng bawk a. A sân lam chu, nula vantlang zet, fit nga leh inches hnih vêl a ni a, a planzia chu chawm

lam ai chuan ria lam a pawl zawk deuh mah a, mahse riaa sawi tûr zawng a ni lem lo. Hmai tung deuh rêt râwt, Mizo nulaah chuan hnar sang deuh, mit meng fel tak, ha sîn deuh rual tak, sam buk lutuk lo mahse sei deuh tak a ni. Tin, a hmêl chu Mizo nulaah chuan a vântlang a ni mai ang chu, mahse ngo mang lo tak a ni. A bâk chu a kîr sa deuh hlek avângin tûn lai bak sam anga han siam dang lam teh chiam loh pawhin put theih mai mai tâwk tak a ni a. A hmêlah chuan mi khumna awm vak mah suh se, a nungchang leh a chât dân hre chiang tawh chuan a hmêl thleng pawhin an fak nasa hle ṭhîn. A han kal vêl leh mi zînga a han che vêl te hi mipa zîngahte phei chuan zak âwm tak leh inngaitlâwm awm tak hian a awm ṭhîn a, mahse thute han sawipui chuan fel tak leh ṭha takin mi a be ve siah siah thei si a. Tin, zak thei viau ve ti lo chuan Sande-Sikula a han ṭan te leh mipui hmaa a dinna tawh awma a han din te hi chuan, zak awm hmêl pu tak chung hian fel tak leh ṭha takin a ti leh thei mai ṭhîn a. Nula dangte anga kûn tlat te, puan tlang seh te, puan bah ṭhat chhênte pawh hi a ti ve ngai lo. Chûngte chu hre chiang intite pawh hian mak an ti hle thîn rêng a ni. Chutiang mi a nih avâng chuan a hmêl ṭhat hian khual-en êm tih theih ni lo mahse khawtual mi leh mi khual pawh a kawm chiang chuan an sawi ve hat hat ṭhîn rêng a ni.

BUNG II

PATHIAN HNA

Chawlhni zîngah chuan a dân pângngaiin zîngah a tho va, a nu rawngbâwl chhûng chuan an Sande sikul zir tûrte chu a chhiar a. Chu mi nia an zir tûr chu Pathian hmangaihna thu a ni a. Naupangte zirtîr dân tûrte chu a han chhiar a, an châng thlan, "Pathianin khawvêl a hmangaih ôm êm a, chutichuan a fapa mal neih chhun a pe a................," tih thute chu a ngaihtuah a. A rilru tâ tâ chuan, "Pathian chuan ka pa te hi chu a hmangaih thei dâwn emaw ni chu aw ! Keini chhûngte ang te tân hian Isua chu khawvelah a lo thi a ni si a. Ka pa hi chu engemaw ti tala han hmuhtîr dân awm sela, tih leh, ke'ni zirtîrtu intite pawh heti hi kan ni mai si a...............," chutia amaha a inngaihtuah nauh nauh lai chuan an in riak tlangvâl pakhat Biakmawia chu a lo tho va; Lali lehkha lo chhiar a han hmuh chuan, "E khai, i lo va chhiar tam tawh âwm bîk ve ! nge min kaih thawh ve loh chu le," nui deuh hlek, phak fê hian a rawn ti a. Lali chuan, "I mut a tui âwm êm a, ka kai tho lo mai che a ni; tûnah pawh a la tlai hlei nêm, ni a chhuak hlim chauh a nih kha." a lo ti thuai a. Mawia chu hmai phih tûr chuan a phei ta a. An han inbiak dânah chuan inhre ṭhang tih an hriat hle rêng a.

He mite pahnih hi an naupan lai aṭanga inkawm ṭawh ṭhîn an ni a, an inkâwm ngeihna chu a reh tak tak lo rêng a ni. Tin, Sande Sikul zirtîrtu an nih ăchin chu an awmna in chu chhe tê leh Kristian lo leh zungawl vei in ni mahse, chawlhni zîngah hi chuan chu Kris'a chhiahhlawh pahnihte chuan chutianga Pathian thu zir chuan an chei mawi fo ṭhîn rêng a ni. Amaherawhchu, kan en lohna lam sîr aṭanga entu tam takte lak aṭang chuan rêl an hlawh zauh zauh bawk a. Tlangvâl dangte chuan an ṭhian pa chu thîk enin an en a, a châng chuan Lali pa ngei pawh chuan, chu an hun âwl neih chhun, Pathian rawngbâwlna atâna an inbuatsaihna chu a tih bo sak mai hlauhthawn awm takin a awm bawk ṭhîn. Mahsela, chu nula fel tak leh a nu rinawm tak ṭawngṭaina chu Pathianin a chhâng a, chutiang chuan an la awm ta zâl a ni. Tin, Biakmawia chu a tât têa riak tawh a ni a, khawhâr riahpui tûr an awm châng leh vawikhat ama pa ngei a thih ṭum chauh tih loh chuan hmun dangah a riak ngai lo rêng a. Mawia hmai phih zo lo phei chuan, "Juniour pâwla an rawn sawn ve ta che chu a tihzia teh bawk e, nang zawng thil i hre thei deuh va, zir tûr hre lova bual a tam lo deuh tawh ang chu," a han ti a. Fiam thu fê chung hian, "Kan Jirniau pâwl hi nuam ve fê a ni. Juniour pawh kan ti duh tawh law, Jirniau kan ti tawh mai asin, an ti ṭha duh lo êm a. Mahse hmeichhe

lam zawng an ṭha visu a nia. Eng pawh ni se, an rawn sawn ta miau che ah,—thil chhinchhiah pu emaw, chhinchhiah pi emaw niah ka hmang ang che, nui deuh var chung hian a rawn ti phei a. Nui deuh var han tih chu, Mawia hmêl awm dân han sawi dân âwm tak hi a ni rêng mai. Tlangvâl ngo pâwl tak a ni a. Rethei tê mah ni se a uluk peih avângin a kawrte chu a fai var reng a, a kete pawh hi hmeichhia ang maiin a ngun peih a. Sân lamah chuan Lali ai chuan a sâng tam pui lo hle, mahse Mizo tlangvâlah zawng patling lo tih tûr zawng a ni lo. A hmai a sin deuh leh a lu a têt deuh avângin mi pawhin an zuam sual fo rêng ṭhîn a ni; a taksa chu rin aiin a lian zâwk a, chak lamah pawh vântlang chunga lêng deuh a ni zêl tih tûr a ni. Lali chuan nui chung vêk hian a lo chhâng a, "Kei pawh thil ka hre thei bîk law, haihawt fê ka nia. Vawiin kan zir tûr kha Pathian hmangaihna thu a ni maw kha?" "A ni ang e," 'Kei chu, a ropui lutuk emaw ni, ka hre ve pha mang lo ka ti," Lali chuan a han ti leh a. Mawia chuan nui deuh rêng chung hian "E, Pathian hmangaihna thute i hriat zawh maiin le! Pathian hmangaihna ahnêkin mihring hmangaihna pawh i hre pha kher ang le!!" fiamthu titak deuh hian a han ti a. Lali chu a nui mai a, chhâng lêm lo chuan a lehkha chhiar lai chu a en nauh nauh va, Mawia chu a han inhru hul a, a lehkhabu chu a la a, a lo ṭhu ve a. A lehkhabu a han

keu hma chuan titak deuh zâwk hian, "Hmangaihna thu hi ka thiam tâwk tâwk chuan ka ngaihtuah ve ţhîn a, mak ka ti hle ţhîn asin. Pathianin khawvêl a hmangaih êm êm a, han tihte hi, khawvêl mite kan sual vei nên, keia ngiang pawh hian sual tih ngial ngial ka la neih ve êm mai," a han ti a, ama thu a han sawi tel chuan a nui deuh hlek a. Lali pawh chuan, "Kei pawh chu ka lo ngaihtuah lai tak asin ni ve. Keini chhûngte chu sawi loh, keini aia ţha ţhate pawh hian sualna chu an ngah ve em mai......," a ti a. An thusawi chu ngaihtuah ta zêl ni awm tak hian an ngawi dun ta rêng a. Tapchhak aţang chuan Lali nu chuan chu mite titi chu duh tak leh chhuang takin a lo ngaithla reng a. Tûn lai nula leh tlangvâl hau ngatin Pathian hmangaihnate titia an han hmang thei chu—an nu'n a chhuang chu a mak lem lo ve. A rilru thûk tak, a mah pawhin a pawh ţhat ngam lovah chuan chu mite pahnih chu an thusawi anga Pathian hmangaihna ringa chhûngkua te din duna a tunu a tupa tûrte han zirtîr zêltuah hian a duh hlein a inhria a. Tûkţhuan te an han ei zawha inkhawm a lo hun chuan an nufa za chuan an inkhâwm ta vak a. An pa pawh chu a lêng bo va, in chu thingfâkin an kalh a, an kalsân a. Naupang lam Sande sikul chu an ţan ta thuai a, an thu zirte chu an zawh dawn tawh chuan puitling lam chu an ţan ve dâwn chauh a ni a. An zirtîr lai vêl chuan Lali chu a

han hawi vel a, Inter pawl chu an tlâm hlein a hmu a. Hmun khat veka an inkhâwm avângin a inhriat tawn theih viau va. A ni fapa, tlangvâl ve dâwn tawh, Inter pâwlah chuan a lian pâwl ni tawh hi a awm a, Mana a ni a. A han en vêl chuan Mana chu a hmu lo hle mai a. A han kawm duhzâwngte chu tlangvâl sual deuh pâwl nia a hriat avângin Lali chuan a hau fo thîn a, a bueipui rilru viau mai a. A thu chu an thu ai chuan awi deuh âwma an hriat avângin a nu leh pa te pawh chuan zilh ṭhîn tûrin an ti ru deuh ṭhîn a. Inkhâwm chu an han bang a, Sande sikul leh tûr chu zirtîrtute chuan en han zir lawk a. Mahse ennawn tûr a ni a, an hotupa a awm si lo va, puitling lam ban hma chuan an bang leh ta mai a. Lali chuan a haw pah chuan Mana chu a ngaihtuah nauh nauh va, misual tak te a la ni ang tih te a hlau hle a. An in chu a va thleng a, kawngka chu a lo inkalh lo va. A va luh chuan Mana te ṭhianzaho tleirâwl panga lal hi an lo awm a, an lo thûm mar mar a. Lalin kawng a han hawn chuan an lo hawi hâ hlâwm a. Lali chuan, "Mana engahnge maw i inkhawm loh rawk le ?" A lehkhabu dah pah chuan a han ti a Tumah pawh chuan an chhang lem lo va, an nui ru ang tut tut hlawm a, en ngawi leh ta mai a. Lali chu an bulah chuan a lo ṭhu a, a han en vêl a. Chutia a hawi vêl pah chuan

zu rim a han hre leh ta nghâl a ; a nêlawmna chu a reh a ; titak fê hian a han be hlawm a.

"Zu te in in ru a ni maw ! In va sual hlawm ve? Engahnge hetiang thilte chu in han tih tehlul ni ! In-khâwm lo satliah emaw in nih tih nâka lai a, He-tiang hi a ni ngai rêng asin, sual pakhat hi a belh-chhahtu a awm zêl ngai a ni. A va pawi tehlul ve! Hetiang thil sualte zawng chîng hlek mai suh u, mi sual thawmhnaw a ni ngai asin ; mi rêl leh mi huat, mi nuihzabur in la ni mai ang. Han en ula i pu te hi heti bual bual hi an nih mai hi, mi a tihchhiat theih-zia mai. Mihring huat zawng leh nuihzabûr mai pawh ni lovin Pathian Kohhran phal loh a ni lehnghâl si a ; a ti ta nek hlawm mai a.

Chûng tleirâwlho chu tlangvâl intihre tîr an ni a ; ni dangah chuan Lali chuan nui reng chunga ṭha taka a biak ṭhîn avângin an han tleirâwl chhuak tîr n'ru chu a la ṭheuh hlawm a, an zah deuh hle ṭhîn hlawm a. Tin, a nungchang leh a che dânte hi a ṭhat êm avâng leh an aia upa a nih avângte hian nula ngaih-zawna an ngaihzawnna ai mahin u ngainata an ngai-hatna a tam zâwk mah bawk a. Chutia an thiltih arûk emaw an tih, tûma hriat loh tûrin a rim an ti-reh leh tawh emaw an tih, chutia a rawn hauh phah ta vak mai chu an zak hle mai a ; tûn hmain chu-tiang rêng rênga a thinur an la hre ngai si lo va'

Mana chuan chi-ng mang lo zet hian, "Tlangvâlho min tih alâwm le," a han ti nauh nauh va. Lalin a han hauh zawh chuan, chûng tlangvâlte chu an sawi ta vek a Chutia a han thinur deuh thut chu a inthiam lo leh deuhva, aw dam tak hian, "Hetiang zawng an ti tawh rêng rêng ngai lo ve· miten ti rawh ti mahse, an duh rêng rêng ngai lo, Pathian thu awı lo leh mi sual tih dân a ni ngai. Zu in mi i nih chuan tlangvâl bawlhhlawh tak, dawihzep in la ni mai ang. Han ngaihtuah ula, chutiang tiru mite chuan mi awm lai pawhin an ti ngam lo 'va, mi inkhâwm ho hlân an chuh a, mi sual vek an nih chu. Hmân zâna Pathian Kohhran ata an hnawh chhuahte pawh inhre reng alâwm, a ṭhente phei chu ....," a han ti a. Ngawi rengin an ngai thla ṭhap hlawm a. An ngaihzawng, an û an nula ngaihhlut leh ngainât êm âm thu chu an nîru takah a lût hle ni awm tak a ni. Mi nu leh pa Kohhran Upate meuh ai pawhin an thinglung a khawih zâwk ni âwm a ni. Kohhran Upate zilhhauhnate hi chu runluih hi an chinzia a ni zawk mah si a. Mahse chu nulain, mi hriat hlau ni awm taka zawi deuh sap si ti tak hmêl deuh maia a han tih chuan an ngawi rân a, an hmêlah chuan runluih tumna hmêl âwm rêng a awm lo.

Chu mi zan chuan mikhualin thu a sawi dâwn a, inkhâwm pawh an ṭha hle mai a. Chu mikhualpa

chuan zînga naupang lamte a tlawh avângin emaw ni hmangaihna thu, Pathian hmangaihna thu hi a han sawi ta a. A chang thlan chu Johana Bung 3, chang 16-na tak kha a ni ve nghe nghe a. Amaherawhchu Korinth thawnkhat bung 13 thu te, Rom bung 8 tawp lam thute kha a chhiar bawk. Lali chuan a lo ngaihtuah ve lai tak a nih avângin, a han sawi tirh aṭang chuan a lo ngai thla ngun hle mai a. Thu sawitu chuan, thuhmahruai ang deuhvin, hmangaihna tih ngawt hi a han sawi a. Nu leh pain an hmangaihna te, ṭhian leh ṭhian, nula leh tlangvâl inhmangaihna thute hi a sawi kai ta zêl a. "Hmangaihna tlêm tal a awm loh chuan mihringte pawh awm khâwm ṭhat theih a ni lo; chhûngkua te' khuate leh nupate pawh tih thu te. Tûn lai nula leh tlangvâl tam takte chuan Pathian lehkhain hmangaihna a tih hi an hre lo. An châkna sual hmangaihna letling hlauh hi hmangaihna hmingin an ko ṭhîn. Han ngaihtuah ula, han tehkhin teh u,—"Hmangaihna chuan a dawh thei a, ngil a nei a, a itsik lo va, a uang lo va, a che mawi lo le va," tih a ni a. Mahse tam takin hmangaihna kan tih ve ṭhîn sawina atân chuan heta thute letling vek hla, a dik tawk a ni. "A dawh thei lo hle a, a châng chuan a nun a chhe deuh hle bawk a, a itsikin a thik thute a chhe hle a, a ma tlâktlumna tûr chuan a uang zeuh zeuh va, remchâng a hmuh chuan a che mawi lo, duh mai bawk a. A thinrim hma hle mai

a, ama hma a sial dân chu, "Keiin ka chan loh a ai chuan ka that mai ang," te a ti ṭhîn a; fianrlala a'n awm chuan sual lam a ngaihtuah hma êm êm a, inngaihnate pawh a thlen zâwk ṭhîn tiin. Chuti chuan, hmangaihna hi ngun takin i en ang u, chu ti lo zawng he châkna sual hi chinghne beram vun sin angin kan lo hlutsak tel ve hlauh dah ang e, a han tih chuan, tlangvâl ṭhenkhat chuan dik an tih lutuk vâng nge ni,—an nui kak kak hlawm a. Tin, Pathian hmangaihna thu a sawi kai ta zâl a. 'Pathianin khawvêl a hmangaih êm êm a," tih thute a han sawi a. Tûn lai khawvêl sualna nasatzia, German sipai nunrâwnzia te, zungawl vei tam takte bawlhhlawhzia te, rûkru mi tangka duh vânga nausên rûk chîngte sualna râpthlakzia zawng zawngte pawhin chu thu chu a ti dik lo chuang lo tih thu te a han sawi chuan, a aw chu a ropui talh talh a. Kan naupan lai chuan, "Dawt i sawi chuan Pathianin a hua ang che min ti ṭhîn a. Mahse, zaninah hian Pathian hmangaihna, Lal Isuaa lo lang chhuak thu chu ka hrilh duh che u a ni. Tual i thah lai te, rilru ṭha lo i put lai te, thil ṭha lo tinrêng i suangtuah lai pawh khân Pathian chuan a hmangaih êm êm che a; mahse a hmangaihna i hriat lohzia te, i pawi sak lohzia te a han en chuan, (mihring angah han chan ta ila) pawi a ti êm êm a, "Aw, ka fa duh tak, ka hmangaih vei che nân! i ṭâna ka tuarna zawng zawng te kha

ngaihtuah ta che. Khâng i thiltih lai te kha ka huat zawng tak asin. Sim la, lo kîr rawh, engahnge chatuan boralnaah chuan i liam ang ni! Lo hawi la, lo kîr rawh i liam dâwn em ni? Ka thisên hlu chuan ka tlan tawh che asin," a ti ṭawn ṭawn zâwk a ni. Pathian ropui hmangaihna lak ata chu thihna te, nunna te, thil awm sa te, lo la awm tûr zawng zawng te, thiltihtheihna te pawhin min ṭhen thei lo vang tih dik takin i hre ve ang u. Mahse ka thu tâwp nân ţîmkhurna thu tlêm sawi ka duh a. Ka chângthlan tâwp lamah khân, "A ring apiang boral lova chatuana nunna an neih nân," tih thu a awm a. Chu thu chu a ietling zâwngin han ngaihtuah lawk ila a ti a ni, "A ring apiang boral lo va," tih hian ring lotute chan chu chiang takin a tilang—an boral ang. Chutichuan, Pathian hmangaihna ropui sawi hleih theih loh chu ring duh lote an lo awm chuan an boral ngei ang. Boral, tih hi eng tihna nge zawng kan hre chiang bîk lo va, mahse thil râpthlak tâwp a ni. Chutichuan, Pathian hmangaihn chu ringa amah hmangaih vetute u, kan mihringpui kan chipui kan duh tak te chu hmangaihna ropui hre zo lova boral tûrte chu i theihnghilh suh ang u. "I bei ang, i bei ang. Pathian bâwihte kan ni." Pathianin a thu malsawm rawh se, "A men."

Chu thu ropui tak chuan mi tin rilru a khawih thei âwm tak a ni, chu mi zân chuan muth'u pawh an

awm mang lo. Lali phei chu a rilru a khawih hle mai a, thu sawitu'n a han sawi zawh chuan a rilruan chuan thu tam tak a awm a; a Sande Sikul hna te, a pa tâna a ṭawngṭaina te chu beih lehzual a duh a. A pa mawlh chu a ngaimawh a, chu Pathian hmangaihna ropui chu hriattîr ve a châk zual deuh deuh va: mahse tihngaihna a hre si lo, Mahse Pathian chuan mihringte hriat phak loh, ama kawng ruat chu a nei reng tih kan la hre thuai ang.

BUNG III

NUPUI PASAL THU

He mi kan sawi lai Chawlhni aṭanga thla khat pawh la tling lovah chuan thil pakhat, hmeichhia leh mipa pawh mi ang inti ve tawh chuan an tawh ṭheuh ṭhîn, dam chhûng huna hun pawimawh ber pakhat chu Lali chungah chuan a lo thleng ta—nupui pasal inneih thu Sap te anga mahni hmangaih zawng leh duh zâwng thlanga dam chhûnga inṭanpui leh inhnem tawn tûr ni awm rênga duh taka inneih te hi chu khawvêla thil chakawm ber pakhat chi ni fo âwm a ni a. Mahse hnam dang kan ni loh va, Mizo kan nih miau avâng leh tûn lai kan ram hi a nih ang hi a nih rih si avângin. Mizo hmeichhia, kan farnute tam tak tân chuan hetiang hun lo thleng hi thil huphurh awm ber mai, mittui tla leh lungchhe chunga hman a ni fo ṭhîn. Bawngte ang mai bawkin kan hralh a, ran leituin a ran lei tûr chak âwm leh awm loh a en ang maiin a taimâk leh a tha kan en a, a neitu, a nu leh pa, a u leh naute lah chuan a man pe tam thei thei kan leitûr mai a. Bungrua ang maiin kan hralh a, kan innêp a, kan lei hnu pawhin, "Hmeichhia leh palchhia chu a thlâk theih alâwm," te kan ti a. Kan duh leh kan vêl a, kan duh leh kan mâ a. Hmân lai khawvêl ânchhe ropui ber pakhat bawi inhralh an

chîn lai chuan, an inlei dâwna an inenna ber chu Hna an thawk thei em? a chak em? tih a ni a. Tûn lai kan ram hmeichhiate pawh hi chutiang chuan kan enkawl vek ti ila, a dik kher lo pawh a ni thei e; engpawh ni se a tam zâwk chu an ni. Bawi inhrâlh dân râpthlâk tak chu mi ṭha tak tak te, Kristian fel tak takten an sum leh pai an nunna leh chakna, an awkâ leh an thiamnate ui lova theihtâwp an chhuah avângin a lo bo ta a. Aw, Zoram bawi-te hi chhuahtirtu an awm lawm ni.

Lali pawh chuan a hmeichhepuite ânchhe dâwn chu a pumpelh bîk lo. An khuaa an miṭha fapa pakhat Rozika chuan a rawn bia a. Tûn hma pawhin hetu chu a nei bawk ṭhîn nâ a kan sawi tawh bawk sum thu-hla avângin an hnar tawh thîn a. Tûn ṭum a mi hi chu an khaw mi ṭha ber pakhat an ni si a, sum chu a awm mawlh mai ang chu. Lali pa chuan vânnei a inti rilru hle a. Tlar gvâl hmêl chhe lo tak leh chak ber pawl, mi ṭha fapa a ni lehnghâl si, amah hi tlangvâl harhvâng tak a ni bawk al a. Lali thlir dân erawh chuan chutiang a ni ve awzawng lo mai. A hmêl leh a mi that leh a thahrui te chu chapopui âr mai mi, harhvang ṭha pawh ni lo, herh thawt thawt ringawt mai, kohhran lamah pawh chuan awm tha duh lo pâwl inkhawm duh mang lo pâwl Sande sikul hlâna khawi lai kil kil emaw tawm bo mai chîng mi, ṭawng bawlhhlawh leh hla bawlhhlawh

lama hruaitu nia rin, (a rûk phei chuan rin chauh pawh ni lova hriat) a ni a. Lali chu nula bengvâr tak a nih avângin chu aia nasa pawh a la hria; mimân chawlhnia Mana te zu intîrtu ngei kha a ni tih a hre ru kiau va, chu aia ţha lo lehzual pawh la ni a rinna nghet tak mai a nei tlat mai. Rin mai pawh a ni tawh meuh lo ve, mahse hriata sawi ngam meuh zawng a la ni si lo. Chung zawng zawng chu a han ngaihtuah chuan, chu pa chu kumkhuaa a pasal atâna vuan tûra Pathian hmaa chhechhama han intiam chu theiin a inhre lo. Mahse chûng zawng zawng chu a nu leh a pa chuan an hre ve si lo, a pa phei chuan a hre lo zual si. Engtin tak ni ang maw! Thani chuan chung zawng zawng chu a hriatpui teh meuh mai a, mahse engmah a ti thei bik si lo. A tir chuan a duh âwm leh âwm loh an han fiam lâwk vêl a, a nu leh a pa ngei pawhin a mitmei chu an hmu thei mang lo nâ a, nula zawng an dân alâwm chak âwm tika han lan hi an duh lo reng a nia. Lali leh Thani chuan an sawi dun ţhîn a, an sawi rei tawlh tawlh leh a pik deuh deuh mai hian an hria a, an mangan tâwpah chuan an ţawngţai ţhîn a, chuti chung pawhin a la veng thei lo.

Zan khat chu a nu nau Manga chuan a lo hr ng a, a nu nen chuan an sawipui tak tak ta a. Chutiang ti tûra a pu Manga a pa'n a hmang chu a lâwm hle a, a kawm ngeih zawng a ni bawk a. Chutih avâng

tak chuan a pa pawhin a tîr a ni rêng a. Atîrah chuan Lali chuan ṭan ngaihna rêng a hre mang lo, a duh lo a ni tih ngawt mai loh chu Pasal nei tûrin kum sawmhnih pakhat mi chu a naupang lutuk tawh si lo. A hriat zawng zawng chu sawi a rem si lo. Han sawi dâwn mahse, a nu leh pa rilru tidanglam zo âwm niin a hre si lo. A pu Manga chuan, "Neih nuam tak a ni ang, fapa mal a ni lehnghâl si a ; an hausakna te saw i ta vek tûr nia maw le. Chu lovah kan khua ngei a ni si a, i duh leh i haw ang a, in in nên i kâr tawn chhên mai ang a, mahni khuaa hetiang kan hmu te chu a vânneih thlâk ngawt alâwm maw le," a han ti a. Lali chuan sawi tûr pawh a hre tawh lo h'e mai a. "A, inhre lo a ni. A ngeiawmziate hi inhre lo a ni.........," a han sawi zêl a, a zu inte leh nula ngaia rin a nih thute chu han sawi zêl mai hi a duh a, mahse rin thu mai a la ni si a. A nu chuan, "Ngei tih te zawng naupang thil a nih chu. Kan mi chhiat êm hi. Hetianga mi ṭha kan hmu tawh lo vang. A nungchang te erawh le a duh lo mi tân zawng a duhawm vak kher lem lo na'nga, tlangvâlte chu an ni ṭheuh alâwm maw le. Lehkha chu i târ mai ang," a han ti leh a. Lali erawh chuan, "A, ka nu, ni lo ve, târ tîr lo ve, a......," a mittui a tla a, a sawi tûr pawh a sawi thei lo. An nau tihkhirhzia chu a ngaihna an hre mang lo va, an ngaihte pawh a ti ṭha lo deuh hle a. A pu Manga chu a chhuak ta

a. A nu chuan Lali ṭap hnânah chuan, "A engahnge maw i han duh loh chu aw! Hetianga mi ṭha i hmu tawh hlei lo vang e, i awm tar anga a ni mai i ....," han sawi zawm zêl hi a tum a, mahse Lali chuan, "Teivet mal a che u a, hetiang mi ṭhate intih tei vet, a sualzia hre hawt lo va. Chawlhni lah khân Mana te zu a lo intîr vei a. Ama inruk mal pawh duh tawk levin. Chu lo pawh, mi chuan, nula a ngai an ti asin maw rawk le. Chutiang mi sualte chu ka nei hlei lo'ng e. I duh leh nangma'n nei roh la ti nia" a thinrim chuan a han ti rawk a. A nu chauh a ni tawh bawk a, sawi vek mai a tum rêng a. Mahse mi sualna hre chiang mang lo va puan te hi a chin ngai loh leh tih loh hrâm hrâm a tum ṭhîn a nih avângin a thiltih chu a dik leh dik loh pawh a hre mang lo. A nu chuan sehchilh deuh hian, "E!" a ti a, a ngawi ta daih a. A rilru erawh engnge a an zawng kan hre hlei lo va. Engpawh ni se, hmeichhia hi zawngin thu an nei ve ngam hlei law.

A pu Manga chuan Lali pa a zawng chhuak a, an thiltih chu a han hrilh a. A sawi tawpah chuan fimkhur deuh zawk se a ti ve deuh a ni ang chu. "A ngaihna tak pawh ka hre lo ve. Duh lohna ṭha tê engemaw tak a awm nge ni, a ngaihzawng mi a ni lo mai nge ni ka hre lo. Engpawh ni se, a mi han hnial thlâk dânah chuan a tum lo hle ni awm a ni. Chhân ṭha tê a awm loh chuan Lali chuan pa te, pu te duh

zawng chu hnial teh bûr âwm loh tak, chutiang ti mai mai âwm lo tak," ngaihtuah deuh fê hian a han ti a. Mahse Lali pa chuan, "Mai mai a, hetiang mi ṭha te chu kan hmu tawh lo vang e, keini tehlul hian A nei ngei ngei ang chu. A tîreh induh sa kherin mi pawh an innei hlei nêm, induhnate chu a awm ve chawp ang chu. Khaw'nge ka va hâwng ta'ng-e," a ti a, Manga chu a kalsan ta a. Manga chuan a mâk-pa awmzia chu a hriat chian êm avângin, Lali chuan a nei ngei dawn tih hre maiin a inhria a; mahse, lâwm tûr nge lâwm loh tûr pawh a hre lo. Lali duh lohna chhan chu awmin a ring tlat a, hriat ve a tum ta a. A va thlen chuan zanriah ei a hun dâwn tawh a. Chaw ei an han siam pah chuan an pa chuan, "Engahnge maw Lali 'Ka duh lo' te chu i han tih le? Hetianga mi hausa leh tlangvâl fel, mahni khaw zâwlah leh nghâl zawng i hmu tawh teuh lo êm mai. A rem loh pawha sawi rem tum hrâm hrâm zâwk tûr kan ni alâwm le. I nei ngei ang chu. Induhnate chu a awm chawp a ni ngei e," a han ti a Lali chuan a pa ṭawng chu thu tâwp a ni tih a hria a, a han ṭawng dân chu han hnial leh han sawipui ngam leh han sawipui thei mi a ni lo tih a hria a, "Tei-vet mai a che u, ka nei hlei lo'ng e," a ti hlak a, kawmchar lam chu a pan nghat a. A han ti nâ a, a pa thu chu thu tâwp a ni tih a hria a; inngeiha awm zêl a duh chuan awi loh theih a ni lo tih a hria

a, a ṭap ru fap fap a. A nu rilru a lo lang ta—"A ni tak a sin maw le. Duh loh intih luih tehchiam hi a ṭha lêm lo a nia, chu lovah mi sual tak a ni......." a han ti ve dâk dâk a. Mahse an pa chuan, an nu lam lamina chutia a lo ti chu a thin a rim ta thut mai a. "Teh lul vei tak che chuan, Innei lo thei lo vang maw le. MI sualte chu in tih vei, nangni tluka sual tunge awm ni ? Kan va vânnei êm, tih tak aruang a, innei ngei ngei ang. ka vaw chhuak tal ang che u. Mahni tâna ṭha pawh hre pher phur hlawm hlei lo che u. Zuala, i pu Manga va ko tawh chaw ei khamah lo kal rawh se. Lehkha târ ṭûl an tih leh târ sela," ram fâ hian a han ti a. Zuala chu peih mang lova chaw ei a lo ni kher a, an thu te a hre ve mang bawk si lo va, a pa thu chu a hnial-ngâm lo nâ a. "Ka lu a nâ viau asin maw le," a ti a, a tho nghat a, tuiûm hûnna bulah chuan a ding ta reng a. A pa thinin a tuar ta ngang lo va, 'Nanga lam lam chuan ka thu inâwih loh vei chuh," vin deuhva tih leh thingfâka khawh a rual a, a dârah a fuh thawi deuh va. Zuala chu a tlu rawk a, ṭap ṭha ngam mang si lo chuan a ṭap kauh kauh va, A nu chuan, "I ti nâ ta'ng chu le ! I sual roh mang e," ti chung chuan a zu pan thuai a. Mahse Lali pa thinur chuan enomah a hre tawh lo. I sual roh mang e, a han tihte chuan a tithinur deuh deuh mai a, (chutiang pawhin a ti ngam ngai lo rêng a) "Tehchai

che chuan, sual chu nangmah hi i nih roh hi, nanc pher phur hian i tihluhlul zawh a ni," tih pah chuan a vaw leh ta zawt zawt mai a. Zuala chuan a nu chu a pawm a, "Awi ka nu, awi ka nu," ṭap leh hlau chung chuan a ti a. Ni dang ang mai pawh chu ni ta lo va. Taia chuan a pa chu vawn beh a tum a, Lali chuan Zuala chu a la a. Ka nu, tlân chhuak mai rawh a ti a, Taia pawh chuan a pa chu a chelh ṭha thei mang lo va. Velh hi tâwk zîng hle mahse Lali nu chu nu fel tak a nih avângin a tlân duh nga lo va. Chutih lai tak mai chuan, tlân hi thil maw lo a tih vâng chang pawh ni lovin, a fạnu dinhmur harsatzia avâng chuan tlân chhuah mai loh chuan tih ngaihna awm dâwnin a hre lo va, a tlân chhuak ta ngawt mai a. Mahse nutlingpui, fa nula tlangva nei tawh pasalte velh a han tlân chu zia lo a ti hle a. Sumhmunah chuan a dirg a. Lali pa chuan a tlân chhuak a han hmuh chuan, "Lo haw leh tawh rêng râng suh. Ka in chhûng i rawn rah leha i rawn rah leh chuan, ka sât hlum ang che," a han ti zui a Mahse chutiang chu a thinrim ṭawng ạ ni fo rêng a a fate chuan an ngai thupui vak lo va. An nu chuan an pa thinrim a reh hma chu han haw lehna zia ni ta lo va a hriat avângin a unaute in lama riaha a tûka haw leh mai tum chuan a kal ta a.

Zuala dâr a lo en sak a, an pa thinrim tapchhaka a lo kûn ngâl lai chuan an in riakte chu an lo chhuak

ṭa a. Biakmawia chuan, "Engatinge Zuala chu i ṭah le?" a tih pah chuan chhânna beisei in Lali chu a han en a. Lali chu aw pangngaia ṭawng hrâm a rum a, "Tirh a hnial deuh va, kan velh a nih hi. Ha[illegible]h Zualte, ka khumah va mu rawh, i lu a nat kha," a ti a. A khumah chuan a muttîr ta a. Lali chuan a in riakte chu a biak pangngai anga h'im taka b[illegible]k a tum hram hram a. Mi dang phei chuan eng a dang lam chuang tih pawh an hre chuang [illegible] lo va. Biakmawia erawh chuan Lali pa dawh[illegible] a ṭhu ngawi ran te, Zuala lo ṭap te, Lali hmel te a han en chuan, an awm pangngai a ni lo tih a hria a, eng-vângnge pawh hriain a inhria a. A ṭhian[illegible] chuan fîamthu pah chuan, "Lali khawnge maw i nu hi a kal ṭiang ṭuang le?" an ti bawrh bawrh a. [illegible] dân a ni tawh khawp a, chutiang ṭawng chu nuih-za a ni mai a. Lali chuan a tahna hmelte chu ti[illegible]m lam a hawipui hrâm hrâm a fîamthu ve [illegible] "A lêng maw ṭiang ṭuang le!" a ti ve mai a, an nui dar dar hlawm a. Chu nuih dar darna in chhûngah chuan rilru hah tak mai pathum an awm—Lali pa, a thinur tihlan hun a ni tawh lo tih a hria a, mahse a thinur chu a tizual deuh deuh ni awm hian a tau reng mai a. Tin, chu lo chu—Lali, chutia a nui hmâl leh a ṭawng dam tak chhûngah chuan rilru buai tak mai a pai reng a. Hmeichhia, nula, a tawk tawh ṭin te chauh lo chuan hriat thiam ve rual loh, duh loh

zawng, hmêl huat zawng neih luihtîr hreawmna chu a awm a. Tin, chûng nui dar dar zîngah chuan Biakmawia nui ve mang lo chuan ngaihtuah ril tak a nei. Lali chu an sawi ang a nih chuan pasal a nei dâwn a ni âwm a. Chu mi thuah chuan inrem lohna a awm niin a hre bawk a. Lalin pasal a han neih dâwn meuh chuan tûn hmaa a la hriat ngai loh, mahse amaha awm ru kiau, "Hmangaihna" chu a lo harh ṭan ta a. Chutiang thu rêng rêng chu an la sawi duh ngai lo va, ngaihzawng leh tlangvâl han ngaihsak âwm mi ni hian a hre ngai lo va, chutiang chim phak lohva lêng chu ni awm hlan a dah mai thîn a. Engtinnge ni ang aw! Lali chuan chutiang rilru a neihte chu a hre lâk awm si lo va, amah Mawia ngei pawh in a la hre ngai si lo, chu mi lai ni tlêm tê chhûng mai tih loh chu, Mawia chuan Rozika nen chuan han intehkhin phak rual ni chuan a inhre lo va. "Lalin a duh phawt chuan, hmân nia mikhualin, "Hmangaih nain mahni hma a sial lo," a tih thute kha a la hre rêng a. Lalin a duha a hlimna tûr a nih phawt chuan kei mai mai chu......" ngaihtuah tawh loh a han ṭum ṭhîn a, mahse a rilru ata chu a hnawt chhuak thei lo. "Engtinge ni ang aw! Pathian thu thu a ni ang chu le."

BUNG VI

PATHIAN KAWNG

Zuala chu a muhil ta mai emaw an ti ţheuh va; mahse rei lo têah chuan Lali chuan a beng a han chhi a, a bula nuite chu, "Ngawi teh u," a han ti a. An han ngawi vang vang a. "Zualtê min ko vem ni," a han ti a. Zuala chuan, "Ka tui a hâl, ka u," ţah aw deuh hian a rawn ti a. Lalin tui a va pâk chuan a pang a lo sa hluah mai a. Tui chu a han in a, a'n mu leh dâwn chauh va, a luak leh ta vak mai a. Lali chuan a han enkawl vêl a, mahse tapa mei êng chuan kawmchâr pindân chu a ên ţha mang lo va. Blakmawia chu a lo phei thuai a, a ţhiante pawh chu an lo kal ve a. "A lo nâ mêk rêng em emaw ni le?" an rawn t i nak nak a. Lali chuan "Na lêm lo ve, a hritlang deuh ţhîn a, hei ni thum lai chu a ni tawh a, mahse engmah tih hi a ţhulhpui chuang hlei law, kan ngaihsak mang hlei law; hei zanin hian, a mu chauh asin maw ni le, a ţha leh mai ang," a lo ti thuai a. A ţhen chu an phei leh ta mai a, Zuala chuan a u kut a vuan a, "Ka u, ti hian ţhu rêng rawh aw," a han ti a. A u chuan, "Engahmaw? La ka kal alâwm Zualte," a han ti a. Zuala chuan, "Ka u, khawnge ka nu?" a han ti leh a. A u chuan sawi hrehawm a ti hle a, "I pu Manga te inah a kal a ni ang a lo haw leh mai ang. Muhil rawh' muhil

la, i dam mai ang" a ti a, a kalsan leh ta mai a. A pa pawh chu Zuala thawm han nei ta phut chuan a thinrim a theihnghilhtîr deuh va. Mahse han ṭawng dam leh mai chu tlawmngai deuh ni awm tak hian bak deuh hlak hian, "Khawnge maw i nu pawh chu le?" a lo ti a. Lali chuan a chhang lêm lo va. Zuala hi zawng naupang ber chang pawh ni loin an unau zîngah a fâl bîk êm mai a, a chunga mi Lali chu kum sawmhnih aia tam a ni tawh a, a ni la chu kum sawm pawh a la ni si lo va. An duat em thîn a, a pa pawh chu a duattu ber ber a ni zâwk a. Chu mi zan kher zawngin a thin a rim deuh em a, a han vel nâ deuh mai pawh a ni. A tho va, Zuala hnên lam chu a va pan a, "Zualte i engnge nâ? Engnge i duh?" a va ti hlhau va Zuala chuan, "Ka hre lo, ka pa, ka lu hi a nâ deuh va, a vawt bawk a. A han ngawi deuh va, 'Ka pa khawnge ka nu?" a han ti leh a. A pa chuan, "Ka han kohtîr ang e?" tapchhak lam hawi chuan, "La'i i nu chu han ko teh, khawnge maw a awm le?" a han ti a, Lali chu a tho va a hmui chu a hûng sâwn a, a han kal dâwn a. Biakmawia chuan, "Keimah ka'n kal ang e, khawnge a awm?" a lo ti var a. Lali chuan, "Ni lo ve keimah ka kal dâwn e, a awmna i hre lo vang," a ti a, kawngka lam chu a pan a. An in riakteho chuan, "Khawiah fakau nge a'n tawm ni le?" nui chung hian an lo ti a. Mawia chuan, 'Engahemaw ka

hriat lo'ng ni. Thim deuh a nia min lo nghah loh chuan i tla vak mai tûr a nia. Lali, min lo nghâk tawh khai, mei ka'n chhi e. I nu awmna chu ka hrla alâwm, i rinnaah zawng a awm hlei lo ve, ka hmu alâwm. Thani te khâwnvâr han hawh tawh keiin i nu ka ko vang e," a han tih pah chuan Lali chu sumhmunah chuan a ûm pha a meichher chu a ṭhen a, an chhuak ta a.

Thui lo tâ chu an kal dûn dâwn a, engnge an sawi ang? Mawia chu a ngawi ta hlauh va ni dang âng rêngin chu nula biak chu awlsam a ti ta lo! Lali chuan ni dang ang lo a ti deuh a ni ang chu, a han m tsir a. Mawia chuan a lo en kiai mai a, a mit a la len thuai a. Chu mi zîna Mawia che dân chu danglam a ti hle a. An inṭhen dâwn chuan Mawia chuan, "Lali," a han ti a. Lali chuan, "Engnge ni ta?" a ti a, nui chung deuh hian a hawi thuai a Mawia chu a nui ve nâ a, a hmêl a tin t k hmêl awm chu Lali chuan a hmu thuai a. Eng tak sawi ang maw a tih lai chuan Mawia chuan, "I ṭap em ni?" a han ti sap a. Lali chuan a inthup tumna zawng zawng chu a sawt ta lo tih a hria a. Ṭawng tam lo chuan Mawia chu a va en a; an hmêl ve veah chuan ṭawngkaa sawi thiam theih rual loh chu an inhmuh sak ve ve ta a. Lali chuan Mawia hmêlah chuan amah ngaihsakna, amah khawngaihna, atâna hlauhthâwnna leh ni danga a lo hmuh ngai loh hmangaihna

eng ti pawha ţanpui peihna hmâl chu vawi khat en zawkah chuan rinhleih rual lohvin a hmu a. Mawia pawh chuan Lali lo hawi zâwk hmêlah chuan a fiamthu hmêl a han hmuh fo ţhîn eng ni tawh lo. mangang hmêl, thinlung thûk tak thleng a manganga ţanpui ngai êm êm hmêl a han hmuh chuan hre thiam vekin a inhria a. Chu mi hun minit chanve lek chhûng chuan thu tam tak pawha sawi thiam theih loh chu an lo inhre tawn ta a. Lali chuan harsa ti fê hian chhân a han tum a, mahse Mawia chuan, "Ka hria e, Lali ka hre thiam vek," a lo ti sawk sawk a, an kal hrang ta a. Mahse an rilru chu a danglam zo vekin an inhrîa a. Lali chuan Mawia-ah chuan chhântu chak tak leh rinawm tak hmuin a inhria a, Mawia pawh chuan Lali hmêlah chuan a ţanpui hnial lo leh a thinlung thûk ber hriatpuitu chu hmuin a inhre bawk a. Chu mite ţhian dûn têt têa inkâwm ngeiha inkawp chawt ţhîn chuan tûn hma kum sâwmhnih aia tam mah chhûnga an la hriat ngai loh chu chu mi zân manganthlâka hun rei lo têah chuan an hre ta a nih chu.

Zuala chu rin alin a na ta zâwk mah a, chu mi zân pawh chuan a mu ţha thei mang lo va. A khaw sik chuan reh tih pawh a nei chuang ta mang lo va. A tûkah chuan Lali chuan thing chu a phurh san ngei tak a. Taia pawh chuan nula te a rîm san ngei tak a, a nu chuan a khum chu a kal san lo nilêng

a ni mai e. A pa pawh a vak chhuak bîk hek lo Lali han chhuak vak ṭhîn pawh chuan a lo haw chuan a thawhharha chawte pawh tlâm tal chu a han ei theih a ring a. Mahse harh chuan tih a nei thei mang lo. Thawsatna te, khawsik damdawi te pawh a awm ang ang chu an han pe ṭhîn a, mahse a thaw te chu a sa thei mang lo va. Khua chu a lo tlai a, zân a lo ni a. An in riak lo chhuakte chuan, "Engtinnge Zuala chu a awm ? Chaw te a ei em ?" an rawn ti nak nak a. Anni pawh chu an lêng chhuak leh a, Taia pawh chu a lâng chhuak a. Lali pawh chuan a hmul chu a han hûng nâ a, a kai hman mang lo. A lu tihhuh te, tui intîr te a tul a ; a châng leh a luak a. Naupang tê nimahsela a tibuai hle mai a. Mawia chu a lêng chhuak ve lo va, a theih ang angin a ṭanpui a, a theih angin tihhlim a tum bawk a. Chu mi zân chuan bawnghnutê tlêm leh buhhawp tlêm chu a ei a.

Lêngte chu an lo haw a, zân a lo rei ṭan ta a. Tapchhaka an inriak tlangvâl ṭhute pawh chu an muthlu bâr bâr hlâwm a. Zuala chu tlêmin a han ngawi deuh va, Mawia chuan, "A muhil thei ta a nih hi a ṭha leh mai ang," a han ti a Lali tui lum tûr va kal chuan, "Mana zuk mu tawh u, a ṭûl chuan kan rawn kaitho mai tûr che u alâwm, zuk mu tawh u, Liana," a rawn ti a A han ṭang der ve deuh nâ a. In mut theih mang loh chuan min kaitho mai ang che u ; ti chung chuan mutna chu an siam ta sap

sap a. Lali nu chuan, "Mawia, nang pawh zuk mu ve tawh, i hah âwm vei nen," a han ti a. Mawia chuan nui deuh chung leh fiamthu fâ hian, "Aw le, ka'n mu ang e, min tirh induh rilruk deuh chuan min han chhir zawt ula a ni mai," a ti a. A puanthuah a phelh a, a bawk vâng a. A ṭhianteho chu an muhîl ta thuai a, an hnâr bawrh bawrh hlawm a. Rei lo têah chuan Zuala chu a lo harh leh a, a luak leh ta a, a chlau ṭan leh ta a. Mawia chu a lo ṭhu chhuak thuai a, "Engatinge maw ni le, a han mu ve thei dâwn tawh emaw tia," a rawn ti chat chat a. Lali chu a rilru a lungngaih lutukna kha engemaw tia a kian deuh hlek avângin a awm dân ngai pawh a ang leh ta deuh va. A tui bun tûr kal pah chuan nui chung hian, "Chhir thawh pawh zu ngai lo chia le," a han ti a. Mawia chuan nui chung vek hian, 'Ka la ti ṭha duh lo a nih hi, ka tih ṭhat duh tak tak chuan, ka thawh thlengin min chhîr peih ngût nâ maw," a lo ti thuai a. Chu mi zân chuan an mu hlek lo va. Chu mi zân chang pawh chu a ni ta lo va, chutiang chu a ni ta zak zak reng mai a. A rei tâk deuh achinah chuan ṭhenawmte pawhin an lo hre ta a An le leng khâwm tiai ṭiai ṭhîn a. Thani phei chuan a rawn tlaivârpui reng reng a. Rlahpuitute pawh an awm hle nachungin tlaivâr tak tak chu Thani leh Mawia chu anni chhûng tih loh chu an ni ṭhîn.

Chu mi a nat zual achin kar khat laiah chuan a taksa te chu a lo chauvin a chhe hle tawh mai a, a pang te pawh a sa tawh mang lo va, a â bual bual te pawh chu a zal deuhvin an hria a, a mu hle hle thei ta deuh a ni e, an ti a, an lâwm ta deuh hlek a. Mahse han mutsan theih tûr zawng a la ni lo. Chu m Izân zanlai pelh tawh mahah chuan Lali chuan Mawia hnênah chuan, "Mu ve tawh rawh, i tlaivar ve ziah mai a, a ṭha lo, chhunah i chawl chuang si lo" a han ti a. A nu pawh chuan, "A ni tak e, Mawia mu rawh u, heti zawngin inhah lutuk ang e. Chhun-ah i mu si lo, zânah i meng tlang ve ziah mai," a lo ti ve thuai a. An pa pawh chuan, "A ni tak e, mu rawh u," a lo ti ve bawk a, Mawia erawh chuan mut ahnêkin a riah inte rilru hah êm êm chu tihzan sak deuhna zawngin remchânnaah chuan fiamthu a tum hrâm hrâm a. Lali a bula ding chu a en a, "Ṭha lo i tih leh mu daih la ti nia. Kei chu nghahrângchal pa ang hra ka la ni asin le. Rawk rawk che chuan," a han ti thar thar a. Thani chuan, "Teh rawk e, nghahrângchal pa chu engtinnge a awm pawh i hria em ni? A mut a lo chhuak ve viau mai thei asin," nui chung hian a lo ti thuai a. Mawia chuan, "Eng nge ka han hriat lâwng le! nghahrângchal pa te chu mit khap lovin an meng kar mai nia," tifuh inti âwm deuh hian a han ti vei charh charh a. Thani chuan, "E, chu I i mit i khâp nâ nge? I khâp te hi

a lo nia nge," a han ti thuai a. Nula pahnihte chu an nui vak vak a. An nu pawh chuan nui chung hian, "A nghahrângchal pa ber khêr chu," a lo ti ve chuar chuar a. An pa pawh chuan nui deuh rêng chung hian nulate chu a en a, "Khaih, vak vak a che u," a han ti a. A han tih lai chuan a hlauh eng ngei chuan Zuala chu a lo harh a, a han let ţhak ţhak a, a han meng a. A men ngai mang loh avângin a nu chu a lâwm deuh va. Zualte, engnge i duh ?" a lo ti thuai a, Zuala chuan a nu chu a han en a, a pa chu a han en leh a, chiang mang lo hian zawhna harsa khawvêl mi zawng zawngte hriat châk chu a han zawt ta a.

"Ka pa, thi ila engtinnge ka awm ang le ?" a han ti a. A pa chu a hmâl a dur khap a, "E, Zualte thih thu an sawi ngai lo ve, i dam leh dâwn tawh alâwm," a han ti a. Mahse chu naupang thusawi chuan a thin a ţhawng zâwk mai a, ngaihtuah loh loh a ngaihtuahtîr a. Zuala chu a maimitchhinga a, a han let leh tap tap a, a lo meng chhuak leh a, "Ka pa thi ila vânah ka kal ang em le ?" a han ti leh a. Chu pa chuan a a hriat phâk loh a ngaihtuah duh ngai loh zawhna chu chhân loh theih lohvin chu naupang thlaphang chuan a han zawt leh ta a A ngaihna reng reng a hre lo mai ! A tanpui ngai hmêl chu Mawla, khum bula ding rêng chuan a hmu a, a han ţanpui thuai a. Zuala hnênah chuan, 'Kal e a,

Zuala. Vânah chuan kan kal vek dâwn alâwm. Hmân nia kan thuvawn kha i la hre rêng lâwm hi ? "Pathian-in khawvêl a hmangaih êm êm a," tih thu kha. Mahse engahnge chung thute chu i sawi ? I dam leh dawn tawh alâwm, tlangvâl i ni si a," a han ti a Mahse chu naupang chau tak chuan dam leh thu chu hre lo ni awm takin an thuvawn chu ring mang lo hian a han sawi sep sep a. A reh ṭhiap mai a, Zuala chu a lo meng leh a, a pa mangang leh rilru buai tak chu a han en leh ṭâwk tâwk a, "Ka pa, vânah i lo kal ve ang em ?" a han ti a.

Chu pa, a rilrua a tûn hma sualna zawng zawng ngaihtuah mêk chuan chu zawhna, amah pawh a in-zawh ngai lohna chu a chhâng thei lo. Leh lam a hawi a, a hmai a hup a, a mittui a tla zawih zawih mai a. Chu mi ṭum chuan Mawia pawhin han chhân ngaihna a hre bîk lo. An vai chuan an ngawi ṭhiap a, mahse tumah chuan khua an hmu mang lo, an mit-tui avângin, Zuala chuan a ngaihna hre lovin, a nu chu a'n en a, a û-te chu a'n en leh a, tumahin an chhân si loh avângin a mein itchhîng a, a zawhnain a pa leh a chhûngte, a û-te rilru khawih dan chu hre hlek lo chuan a nâ tuar chu a lehpui leh ta tap tap mai a. Mahse a thu zawh chuan a pa, thu sawi thiam leh Pathian thu hre takte pawhin an thlen, phak tawh loh chu a thleng a, a thleng chang pawh ni lovin a tidanglam ta vek a ni. Chu mi zân

atang chuan an pa chu a nun dân hluiah chuan a kîr leh tawh ngai lo.

Zuala chu a kawṭhalo nimin piah lama inṭan tawh kha a lo zual ta a, a·luak bawk a, a e bawk a; a êkah chuan thî te hi a tel zauh zauh va. Chu mi hnu ni li leh zan li chu engmah hre lovin a let der mai a. A chhûngte leh an ṭhenawm-khawvêng, an ṭhian thate chuan beidâwng leh thlaphang takin an thlîr rêng a. Chu mi achin zan lina khawvâr chu chu naupang chuan thlarau khawvêlah an zirtîrtu'n hmangaih tûra a zirtîr ṭhîn Lal Isua hnênah chuan a hmang ta a. A chhûngte leh a ṭhiante, an ṭhenawm khawvêngte, ṭah hla ṭhiam taka chham te pawh chuan Lali pa, ṭap ve thei si lo, ngawi renga mittui tla zawih zawiha ṭhua lungchhiatna chu an khûm bîk lo. A lungchhiatna zawng zawng chu a fapa naupang têa thu hnuhnung berin a rawn hriat chhuahtîr, a sual rit phurh chuan a delh rit zual êm êmin a inhria a. A inngaihtuah a inngaihtuah a, a sualzia zawng zawngte chu a ngaihtuah chhuak a, a fapa thi ta chunga a thiltih zawng zawngte chu a ngaihtuah chhuak a, a rilru a tihhrehawm êm êm mai a. Tumah hrilh lo mahse a hmêlah chuan a lang chhuak a. A lenpuitu nula leh tlangvâlte hla sak mawlh chu ngaihthlâk nuam a ti êm êm mai a, A thlân âwm ni, chawlhni chuan Zuala pâwlpui naupangte chuan an hotute nên an rawn lenpui a, chu

chuan an lung a tichhe êm âm mai a. An ruat sa ang hla te an sa a. Hla Bu 427-na

Van engah khian naupangte tan ṭhian ṭha pakhat a awm.
A ṭhatna dang thei lo leh a hmangaih dai ngai lo;
Khawvel thiante erawh chu kum angin an dang ṭhin,
He ṭhian rinawm tak hianin hming ropui tak a pu,
Van ram mawiah khian naupang tan chawlhna hmun pawh a awm

Lalpa hmangaihtute chuan, 'Ka pa ka pa' an ti;
Buai leh hreawmna lakah kan chawlh theihna turin
Chutah chuan chhandamte chu chatuanin an chawl ang

tih hla kha an han sa a. An sak chhûng zawng chuan Lali pa chu lo ṭah hlauvin a insûm hrâm hrâm a. A mittui chu a luang zawih zawih mai a. An han sak zawh chuan an hotupa Rânga (Thani pa) chu Lehkhabu chhiara ṭawngṭai tûrin a han ding a, "Chu vân êng, kan vân in, kan Lal Isua, naupangte ṭhian hnênah chuan, Zuala chuan min lo kalsân ta," sawi zâl a tum nâ a, a sawi zâl thei ta lo. Lali pa chu a lo zuang tho va, ṭapa hmai hup chung hian, "Aw, naute u, ka lung in va tichhe tehlul êm! Ka lo va sual êm! In Lalpa, inṭhian Zuala ṭhian hnenah chuan awm ve min va duhtûr tehlul âm! Ka sawi thei lo, ka sawi thei lo. Tûnchinah chuan ka ring ve tawh ang," sawi hlei thei lo chung hian a rawn ti a. Naupangte chuan a ngaihna hre mang lo

tak hian an en far a. An zirtîrtute leh a lian deuh te chu an mittui a tla a, an kûn nghiai a. Lali chu a lâwm vâng nge a lungchhiat vânge a ṭap zawih zawih bawk a. An nu chu kawmchârah a ṭap a, Thani pa, chutiang rêng rêng beisei ngam ngai lo, a ṭhianpa, a kawmthlangpa ·tâna ṭawngṭai ru fo ṭhîn pawh chuan a mittuite chu a zahpui lo. Lali pa a han inpuan zawh chuan ṭap chungin, Pathian fakin ropui takin a thinlunga khat chu Pathian hmaah ṭawngṭaiin a leihbaw ta a. Chu in chhe têa naupangho inkhâwm chu Biak in ropui bera mite ang leh, ai pawhin a ropui a ni.

Chu mi zân inkhâwm bâng lo haw tapchhaka ṭhute chuan engemaw ni hi an sawi nak nak a. An nu chuan a lo hre thawi deuh va, "Eng â maw in sawi ni, Mana ?" a han ti a. Mana chuan, ' Rozika leh Zâmi an inngai a, Kohhran inkhâwm zâna mi an tlêm lutuk avângin zâninah an hnawt chhuak kan ti alâwm," a han ti a. An pa pawh chuan thu chu a hria a, Lali pawhin a hria a ; chu lungngaihna in chhûnga mi zawng zawng chuan an hria a. Nula pakhat leh tlangvâl pakhat chu an thaw sang sang a. Chu chuan an inneih tumna chu a thai bo ta vek a. Chu lungngaihna hunah chuan Lali pa chuan a pian tharna chang lo pawh thil hlu tam tak a chhar a. Pakhat chu. Biakmawia a ni. Zuala nat chhûng khân a hlutzia, a felzia chu a hmu chhuak êm êm a, sum

nei lovin hmeithai fa ni mahse, sum aia hlu tam tak amahah chuan hmu chhuakin a inhria a, a duh êm êm mai a. Chuvâng chuan chu mi hnu kum khat deuhthawa Biak ina han kalte chuan lehkha intâr— "Biakmawia leh Lalawmpui te hian January ni 15 lamah khian inneih an tum," tih ziak an han hmuh chuan mak an ti lêm lo.

Chutichuan, Pathian Thu Bua Pathianin rûl (Setana) Evi thlêm sualtu hnênah, "Nang leh hmeichhia hi ka indotîr ang che u a, i thlahte leh a thlahte pawh ka indotîr bawk ang a, nangin a keartui i tithitling ang a, chu mi chuan i lu a tithitling ang,' (Gen) a lo tih tawh ang khân, Setana'n ro a rêlna tawhah chuan a do hmeichhiate chan hi a hreawmin a chau êm êm fo ve, mahse Krista Chanchin Ṭha hian an bawi tânna chu a tântîrtu hneh hmasain a rawn chhuahtîr zêl ṭhîn a ni.

"Aw Pathian, Kan Ram Hre Reng Rawh,"

MIZORAM NIPUI

Kum khata hun li ţhente zîngah hian Nipui lai hi hun mawi nuam ber a nih ka ring. Fûr lai hi chu ruahtui a tam ţhîn êm a. khawlai lên leh ram chhuah te a nuam lo va. Zo fate tân phei chuan hlo thlova ţûl êm êm hun lai a ni a, sawi lovah lo lum ta ila Favâng hun rei lo tê tih mai loh chu hun nghahhlelh êm êm dang kan nei lo. Thlasik lai hian thil pawimawh tak tak leh ţhenkhatte phei chu hriat rêng tûr khuai anga khêl lo,—naupang tân sikul chhuţi leh thang kama dai vah hun, nu leh pa tân kum tluana an thawh rah, buh sêng kan vaia tân Krismas leh Kum thar,—hêngte hian thil dang awm hlêk lo mahse thlasik hun lai hi an ti pawimawh a, an tithlâkhlelhawm a ni. Nimahsela, keini American wool te, English flannel-te leh Cownpore woolen Mill siam chhuah kawr lum ţhate nei ve zo lo tân chuan khaw le lum ţan deuh ngawt mai pawh kan lawm êm êm a, kan thla a muang ţhîn. Sap-ho pawh hian Spring an tih hi (kan nipui a ni a) an nghakhlel êm êm a, hun mawi a ni a, thil ţha leh hlimna zawng zawng a entîr a ni ang—Shelley pawhin mangang takin—

'O' wind,

If winter comes, can Spring be far behind?

a tih lawm lawm kha.

Hmân lai pi leh pu aţang tawhin nipui hi hun lâr ber leh hlaahte pawh chuang nasa ber a ni. Fûr khaw hnâwm a lo reh a, favâng hun nuam tak a lo thleng a, mahse a ral leh thuai a, thlasik a lo ni a, a reh leh dawn na nge maw aw ! tih tûra rei a rawn awh a. Mahse January thla a lo thleng a, chhun khaw thiangah khua han thlîr ila, thlaphanna zawng zawng a bo ta a ni. Romei chhum a lo zâm ţan den den a, chu chuan nipui a hla tawh lo tih kan pi leh pute a lo hrilh tawh ţhîn a, keini pawh min hrilh a ni a; ţhang leh thar zêl pawh a la rawn hrilh ţhin dâwn a ni. Ni e, lungngai suh. Ţuahpui leh Vau zawng an lo la vul leh ngei dâwn e.

Thlasik khaw vâwtin a hmeh thlak, thing hnah hluite kha mawi êm êm in an lo chawr no leh a. Ruahtui kangna a rei tawh a, lui tê tam tak leh lui pui hnâr pawh an lo kang ţan ta a, tlâng tin mai hi, tlâng tan chuanna tâwkin Zo ramah chuan an sâng ţheuh si a, romei chhûm lo zâm paw chûk mai kâra khaw han hawi vêlte hi lunglenna vawng vawng a ni. Mi tin mai hi han inan ila, kan retheih leh kan thawh rim te kan hre chang lo, kan mitah lungawina a lang a ni. Thing hnah tla kawlhte kha tumahin an hâl to lo va, an hâl bo sêng lo va, ruahtui lên botu tûr leh chiah zawptu tûr lah chu thla li danah Tuifinriat aţangin a lo la thawk dawn chauh a ni si a, lungngaihna rêng rêng a tel lo. Ram han chhuak ila,

hnahthel ro kan rap ri riap riap a. Han hawi vêl ila thing hnah no lai chang a lo ni lo, pangpar mawi tak tak vul hun lai a lo ni a, "Kan tlang ram par vûlna," tih hlate hi i chhiar i chhiar duh pawhin, Ṭuahpui leh Vau zawng i hnar lo vang. Naubân pâr vûl chûk te i hmu ang a, Phunchawng te, Pâng te, Herhse, Ngiau, Senhri-a Dingdi te zawng nên—par lo rêng rêng an awm lo tih tûr a ni. Hmingthang êm êmin mak leh chapo lutûkin Ka rei ! Thlado lêrah, Chawnpui a lo pâr ang a, tuar hâr ti lo nau rêng rêng he lei, van hnuaiah hian an awm ka ring lo

Par ho tak mai sawi hmaih ka lo nei a, i hria em ? Hman kum nipui lai khân ka ṭhian pakhatin min hrilh a, 'Kei zawng kawldai pârte tak ngial pawh hi 'n "nang' min ti," a ti

Ṭhianzahote nên sangha vuaa i kal duh chuan a aia nuam a awm chuang lo. Lo vah hun lai tih theih zawng a ni nâ a, pho ro hun lai a ni zual ber avângin mi tam tak an âwl a, mi tinin dai vah an châk Nula te, tleirâwl te, nu leh pitâr thlengin thing phur tûra kal i hmu thîn ang. Mitinin nun hlui kan ngai a, ngaih tûr nei ve lote pawh, thihna angin nipui chuan min chawk rual a, kan kiu ruai ruai ṭheuh ṭhîn. Romani an ti a ni lâwm ni kha, thing phur a.

"Tlang tin leh ṭuahpui leh vau an vul khua a ṭhal,
Ka hawi ngam lo raltiang romei zing nai karah ;
Suihlung rual sirva leng an nui hiau ve par tlanin

Khawthlang sirva hnehin aw.......” ti vawng vawng a,
“Riang hlei nau ang ka tlei thei lo!” titu kha?

A nì amah vêk chuan a ni, nipui lai hi a tuar thiam ngang ţhîn lo va, vanduai taka duh ngawih ngawihte chân a ni ang. Nipui lo thlen chu a hmu reng a, thingte a lo chawr no hlep hlep a, a hmu a; sirva par tlânte chu hlim êm êmin an chiar leh neuh neuh va, a hre reng a. Romei leh lelthang kiu vêl kârah chuan tuar zawh loh thil a nei tlat ţhîn a :-

Thal awiin lelte pan lenbuang a nghak,
Thal tui ang kan nghah chu kumsul vei leh lunglen
Dai lem ang maw, thinlai a zing riai e nang ngaih
Zun leng zam leh hnutiang aw....... (*chu*)
Nang ngaih lunglen a nem thei lo!” tih hlate hi a

phuah ta a ni.

Ni, mawi tak maiin romei a lo zâm a, lung tilâng takin ngûr lênna tlang tawh phawt chu an rawn bâwm a, (thliar bîk reng reng an nei si lo va) sava tê tâ ten hlim êm êmin thing an tlân a, an ri sep sep a, hmêl duh tawng lo zawng, chûni, lo haw tlai deuh mahse ngaithiam hrâm hrâm ang che!

Hângte hi i tih duh loh va, awmhar rûn nghah i tum bawk si loh chuan chem tum nên, a nih loh leh engmah kah tum lovin laiphîr nên chhuak mai rawh. Kal la, râl leh lamah Ramar pate chu khuang êk êk mahse bengkhawn suh. Thing bûk hlim hnuaiah ţhutsân la, vaibêl i zûk ngai loh chuan lehkhazial tui

tak zu la, khawvêl makzia te, ropuiziate dâwn vel la, siamtu, chung Pathian pawh i lam a nih chuan i chhût thei ang. Ramâr pa tuai tîr, hêl lai nei khawvêl nun la thlahlel tak maite chu lo awm ve mai mai ang hmiang; khawvêl mawi nuam a Zoram ngeiah i chên alâwm! Sava ṭhenkhatte chu pahnih lek lekin, khawhar ve âwm takin an thlawk lep lep ṭhîn ang a, mahse an tê êm a, chhûngtlai an tling lo va, i kâp dâwn si lo. Tho la, fang leh zêl la, chul hlui lamte va fang teh Pu Rokunga'n "Lawmrual" a phuahna châng tâwp ber kha engmah lo mai maiah a siam hlei nem D k takin dik kumkhua zêl mai tûrin 'Tuk ram chul hnu" an lo chang a, a lo ro rim rem ang a ; va ṭhu thlâwk vêlte i hmu ang a, khawiahnge an fûk tih i mitin i han chhui ang a, vauva thingkung pakhat ṭang roveh an fu ang a, hrâm chungin an her liai liai ang a, hawi hrek hrek chung zêlin an han mim-sir i-kût ang a, tichuan i buai mang ang ang a,—"A ni tak, lâwmi an chul zo ta!" a ti dâwn a ni. Aw, Thanghniang, a va pawi dik tak em!

En teh khu maw—
Kan ṭuanna chul hnu,
Mimsirkut ṭhuvate'n zaiin an awi!

Tin, kan hla phuah thlam neih zawng zawngte pawh hi danglam bik pakhat mah awm lovin, leltê nûn piang za, nipui lai awi tih vek tûr an ni. An

lunglên zual lai ber chu nipui a ni fo, lunglên hun lai aia hlâwk hla phuah thiam tân a awm si lo. Hla tam tak (tam tak mai) chu nipui laia siam a ni. Ni kher lo mahse hla phuah thiamte chu mak tak an ni a, thlasik lai pawhin lo la thleng lo nipuiah chuan an han lêng lâwk thei a; Hausiampa pawhin advancein—

"Kum sul veia romei zam leh tur reng hi,
Ka suihlung mu ang a leng lawk e,"

a ti, an tih kha.

A ni, Leltâ te, Ûleuh te, Ngirtling te, Rengchal te leh Dawlrem te pawh zai vawrna tlang ramah hian hla ti mite chuan tu dang mah an chhûn ang tih rın tûr a ni lo. An piang rual a, ţhâl lai ngei hian; tin, an ţhang tlâng a, pangpâr vul tinrêng leh rimtui tak takte zingah lêng vêlin an hla mawi ber berte an lo chhuak a ni. Chapchar kût hmingthang êm êm pawh hi fûrah chuan lo ni sela, heti êm hian pi leh puten chên nasain an sawi lo vang a, heti khawp hian nu leh paten an thlahlel lo vang a, heti fakau hian ţhangtharten kan hloh mai theih hi kan hlau lo tûr. Muang taka Khuangpui ri chhut chhut kâra Sekî inkhawng buk buk zawng romei zâm kârah chauh lo chuan hriat phal a lo ni tawh lo!

Hêng zawng zawng thlen hun lai hi hun hlim êm êm, rik chêl chûl hun lai ni âwm a ni. Hlim êm êm hun lai a ni a, mahse kan ri chêl chûl chiah em le?

Kan lênna khawvêl hi a lo zau em a, kan bengchheng hle emaw kan tih pawh a lo la nasa tawk lo a ni. Mahse thawm nasata hlimna teh a ni lo va, bengchheng nasata teh mi lah a ni hek le. Chu chu a ţha zawk fe a ni nghe nghe ang,

A chhân zawng ka hre lo. Pu Rokunga vekin "Chite lui"-ah khân thiam takin a sawi leh kha. Han chhiar ila bengchheng ri chêl chûl kan hre lo va, lui pui luang ri huau huau lah kan hre hek lo. Chite Lui nipui laia luang, luang dam diai chauh kan hmu.

"Fiara tui thiangte luang del del,
Lengi nena luia lengngha kan chhaina ;
I sirah thing leh mau-rua an zing riai e,
Luang dem dem rawh piallei a ral hma loh chu,"

tih a thunawn hian Mizoram nipui hun lai a entîr a ni.

A mawi zual lai ber phel chu nipui lai sawi liau liau a ni a, han chhiar leh teh, i duh chuan :—

"Thal rum lailn va tinrengin an lawn ţhin,
Lungrualpui nen suara lengngha kan danna !
Kan thlawh sawmfang kan zawh tluang kaina nuama,
Luang reng rawh lungrualpui nena ruang bualna,

tih hi han chhiar la, a mawi tawk hle tawh a. "Lungrualpui nên suara lêngngha kan danna," han tih leh teh. Kan Mizo ţawng zawng zawngah hian a mawi ber mai lo maw ?..........

THALFAVANG

Thil nung tinrengte mawi zual lai chu, an vang-lai a ni ţheuh va, chutiang bawkin kum pui kum tluana a mawi zual lai ber chu, favâng lai hi a ni. "A ! Thiani, sawi suh, kei zawng ka awm thei lo," tih ang deuh kha a ni, favâng sawi chu, Thal hi chu pi pu aţangin lung tilêng 'romei hun' tih a ni tak ţhîn a, vău.e an vul a, khiang hnahte an han chawr no meuh hi chuan khawtlangah chuan rilru chu a lâwm teh meuh mai, mahse naurual hrawk chawm tu tân chuan hma bak a ko thîn êm a, i sawi rih lo vang u. Lunglêng thei mi tân zawng, tih hi lunglên hun a ni. Duh tâwka fûr khaw hnâwmin min chiah hnu a, favâng ni chhuak thiang tak mai hi zawng, khawvêlah hian hnar an awmin ka ring lo. Boruak bawlhhlawh zawng zawng chu fûr tui chuan a tleng fai zo tawh a, râlkhat tlangte chu a lang thiang leh ta kûk mai. Ram leh khawtlâng rêng rêng hi han hawi vêl la, ram ngaw te chu a hrinin an hring chang ni lovin, a novin an no hlup hlup mai a, hetih hun lai hian tûk khat tal chu zing êng mawi en tûrin tho teh. Khawfing a chat dâwn a, khawchhak lam tlâng hmâwr chu a lo lang ri riai a, a lo fiah tawlh tawlh a, kâwl chu a êng ta rih reih a, a rawng engdâng chu a lo sen tial tial a, suk chen aia sâng fâ-in kâwl chu a sen a, vân erawh chu a la dumpâwl deuh

nghulh a, khawl mawi laiahte chuan arsite chu an la êng kalh a ; chu mi ni chhuak tûr rawng chu mihringte kut chhuak rêng rêng a ni phâk lo.

Ngaihtuahna zau tak nei ṭân chuan, siamtu fak phahna tlâk a ni a, chutiang ngaihtuah pha lo tân pawh he khawvêl thil siam mawina avâng ngawt pawh a lâwm âwm tak a ni. Tichuan a lo chhuak ta ngei a, kan zâwn taka a lo chhuah hmain khawi maw lai tlangte chu a rawn em êng ṭan ta a. Kum sâng sawm aia upa zâwk, Evi leh Adama hun laia lo inrel tawh tlangte chu nimin lawka siam zawh hlim angin a lo thar leh ta a, chu mi êng lâwm chuan rannung chi tinrêngte chuan siamtu chu an fak ta a. A ni, ngaw kâra awm i nih chuan, chûng ngaw kâr leh mau buk te chu va thlîr ta che, a man pêk tûr ni se chuan khawvêl hausakna hian a man tawk lo va nimahsela a thlâwna pêk i nih tak chu. Thlîr la, ram ngaw chu thingbuk chhuah chhawng chu a thar sarh ang a, a hlim lam chu a ngul deuh nghuaiin i hmu ang a, a kalh mawi tawk chauhvin thing zârte chu a inkham ve rih relh ang a, savate chu mawi tak takin an hrâm kalh kalh ang. Pathianni zing a nih chuan i zing thingpui inpahin thlîr la, zîng thingpuite chu tui pawh a tui bîk hial a ni lâwm ni kha ? Tui teh lul mai e a, a châng chuan Krismas lo thleng tûr chu ka lo suangtuah lâwk ṭhîn a, zai khâwmnaa ka hla thlan tûrte pawh chu ka lo hual lawk reng tawh asin. Mualah va

lêng la, nang ang hlir mi i va hmu ang a, fûr hnuhma chu a la reh loh avângin i pheikhawk leh i kekawrtlawn tlang chu vêng timkhur deuh la. khawi maw lai dâm te phei chu la chiau tak a ni. La chiau hle mahse, a chiau rei tawh dâwn lo va thlasik ni chuan a rawn hem châr mai dâwn e.

Sikul kal ṭhîn i nih chuan, i exam na chu a lo hnai ta a, ṭang fan fan la, "Thawhrim chu chawlhna nuam a ni," an ti a rei lo tê-ah he favâng hun nuam hi i u leh i pa i ṭhenrualte zîngah i khua ngeiah i hmang ngei dâwn e. I duh chuan thang i kam ang a, sikul luh hunte lah chu a hla si a, triangle leh Akbara chu i duh chuan ngaihtuah rih lo mai ang che. Sipai i nih chuan zîng parade chu a la vâwt hlei nêm hetiang khaw ṭha hnuaia ral lemchan zir chu nuam i ti lo maw ? Ral tak tak êm lah a lo kal ang tih ni hek lo. I duh chuan i chhûngte buh lakpui tûrin chawl la, zu leh sa pawh a tam vang lai a ni ang. Zu leh sa tlan lo mi i nih pawhin awl lai a ni a, Biak in pawh mi an chuang kim thei hle ang.

Phaiah huan i nei em ? I neih chuan i sam bak huan lûa thing bulah khian han chuang la, huan hi thlir ta che. En teh, serthlum chu an lian ta hle mai, a ṭhen chu an êng ṭan tawh a, a lei tûi mazawn pawh luiah an lo kal tawh khu. Krismas laia naupang lawm leina tûr leh a hnu kumtluana i nupui fanau hrawk chawmna tûr zawng i lei leh ineuh mai dâwn

e. Lungngai lovin chhuk leh la, a lo tûr hlawhfa chu ngaihtuah tawh mai rawh.

Dawrkaite u, favang chu a hlimawm teh emaw, u I Mi âwllên lai a ni a, i bungrua chu lo tuai hnûm la, a dangte pawh chah leh ta che, hei i kawta hi bawmrâng nên meuh a lo thawk alâwm. Motor nei i nih chuan, a khâwlte chu siam ţha la, kawng pawhin ţhat lam a pan tawh a, khualzin leh bungrua chu hawi san pawh tum la i hawlsan thei chuang lovang.

Favâng chu mi zawng zawng tân malsawmna a ni a, mahse khing ka han sawi tak zawng zawngte khi mi ţhenkhat hlimna a ni a, mahse kei ka hlim vena zawng hei zâwk hi a ni. Ngawi teh vawkhniahzawn thla leh thlazing, kal khamtu a lo kian a, a thual, pawh chhiat tûr chauh i hmabâk lai chuan i rilru chuan (amah vaipui ţawng takin) programme i siam tawh ang. Kawla ni chhuak chhiara kawltu i hûmna zawng zawng chuan, "Dam takin, kum pui lingletah kan la intawng leh dâwn nia," a ti tawh a. Duh takte nena thlâm châr ni kang, zuah luih, tham lo taka pal nûl chauh chu i lungkham a ni tawh ang. I hnathawh rah i thlir chuan khaw chhe hnuaiah leh khaw ţha hnuaiah pawh lâwmna i hmu tawh ang a, i thlâm namthlâk aţang chuan i duh lam lam thlir la, i buhte chu i hmêl lâwmin an nui ri hiau hiau ang a; chibai an lo bûk chein an lo bu nghiau nghiau i hmu ang. I duh chuan chhâng va la, i duh lâm

loh erawh chuan inti-mi-lian takin vau danga i ṭhiante chu au zâwk ang che Chutiang hun a lo thlen tawh chuan i faisa a la thar si loh chuan, dâwn tawi takin vaimim châr chu kang puak la, thil tisual i ni kher lo vang. Ngawi teh, khuangchawi thla chu a lo de leh ta, chuti tak maia thla lo êng tûr chu ka ngaihtuahin ka lâwm lâwk ṭhîn ka ti. Tuala naupang chaite chuan favang malsâwmna hi an ngaihtuah kher lo vang a, mahse nang zawng puitling i ni tawh alâwm, ngun takin ngaihtuah la, he favang hun lâwmawm tak thleng leh tûra hualhimtu che hi fak ta che.

HARSATNA

Harsatna su tlang peih lo mi chu mi tlâktlai lo ber a ni. Harsatna kan tawh hian, thlemnaa tlûk bo hlen sam tak a ni râng a, mawhphurhna pumpelh a, kawng awlsam ber lama dawizâp taka relh rûk hi thil châkawm lo zawk zawk a ni lo.

Psychology thiam i hmuh chuan mi mize hriat theihna kawng ṭha ber chu engnge ni tiin zawt teh, chhânna ṭha zâwk i hmuh theih takin. Kei chuan, "Harsatna hi mi mize hriat theihna kawng ṭha ber a ni," ka ti mai Ka ṭan chhân pawh a mâwl tawk hle. Chu chu mihringin harsatna leh hlauhawm kan tawh hian kan mihrinna a lan chian êm ṭhîn vângin a ni a. "Mi dawizep chu a thih tak tak hmain vawi tam tak a thi nawn ṭhîn," tih a ni a, a dik hle bawk ang, Pa dawizep ramvâk chuan sakei a hmuh a inring ber ṭhîn. Chutichuan, kawng sîra hnahthel rirek pawh a hlau va, patling mah ni se, "Awi ka nu," tia tlan chhlat hial a lo duh ṭhîn. Harsatna hian mihring mi hrinna a thai lang chiang ber ṭhîn. Spartan-ho chu an inthununna khirh tak mai 'Iron Discipline' an tih avâng chuan an hmingthang a, mi ngaihsân an hlawh a ni. Mi huaisen leh hrat khawkheng Spartan-ho zîng-a an lo chhuah fona chhân ber chu, naupang te, an in lum ata kai chhuakin thil harsa leh hreawm tuar-tîr pawh pawisa lova an zirtîr ṭhîn vâng a ni.

Shakespeare-a thawnthu chhiar ţhîn chuan Duke Senior ram ata hnawh chhuaha awm, Arden ram ngawt a chêng thusawi kha in la hre reng ang a, "......... vânduaina, Uţawk ang maia hmêl chhia leh tûr ngah hian lunghlu a pai bawk ţhîn a ni," a ti a. Chu chu tawngkaa sawi mai ni lovin a ring tak tak a. Thlasik vûr zînga a chêng chung pawhin a lal in ropui tak, nuam tinrêng a tâwlna hmun chu a ngai chuang lo. Chhel takin chu vânduaina chu a tuar hrâm hrâm a, a tâwpah chuan lâwmna tam tak a lo hmuh phah ta zawk a ni.

A ni, khawvêl chanchin kan zir lai khân, Lei hi Dawnfawh angin a bial a, a vir ţhîn tih te kan chhiar fo va, kan awih bawk a. Mihring nun pawh hi dawnfawh lum ang a ni a; dawnfawh lumah chuan a hnûn lam leh a par thlawnna lam a rawn inlan chhâwk chhen thîn ang hian, mihring nunah pawh hian vânneihna leh vânduaina hi a inkârthlâkin an rawn inher chhuak fo ţhîn a ni. Dawnfawh lumah chuan a par thlawn lam kan hmu a, a hnûn lam pawh a lo lang leh ngei dâwn tih kan hre mai ang hian, vânduaina kan tawh chuan vânneihna pawh a hla tawh lo, a lo thleng ngei dâwn tih kan hre nghal tûr a ni. Zân pawh chhûnin a rawn zui leh mai dâwn tih kan hria ang hian, vânduaina pawh hi vânneihnain a zui leh ţhîn tih kan hre bawk tûr a ni. Shakespeare-a vekin Hamlet thawnthu a ziakin a ti

a, a dik hle mai. Mahse a ruala an lo thlen mai avâng chuan vânnelhnain a rawn zui dâwn lo tihna a ni lo. Khawvêlah hian vânnelhna chauh dah a ni lo va, vânduaina pawh dah a ni ve. Lâwmna leh lungngaihna dah ve ve an nih avângin, pakhat chauh tawh a, a dang pumpelh zêl thu a awm lo va, an pahniha kan tawh ve ve fo a ṭûl tlat a ni. Lei inher hian Lucy chang a her pui lo va, vânneihna leh vânduainate pawh hi a herpui ve vek tih hi kan hre tûr a ni.

Vawi khat chu Lalpa pian aṭanga kum sangkhat leh kum zakua leh kum sawm li leh pasarih kum khân Committee-a tel tûrin min sâwm ve a. Chutah chuan lehkha thiam fe fe leh mi hlun tak tak pawh kokim takin an lo kal a. Kan thupui kan khel hma chuan hrâng hlui pakhat hian, "Ngawi teh u, lei a inher thîn kan ti tak a, mahse a vir tak meuh em maw ni le. Raw kual sâng tak lêrah puan them khai ila, tual laiah lo phun ta ila, thli a tleh loh chang chuan che hlek lo te pawhin a awm thei bawk a. Lei a vir si chuan thli tleh se tleh suh se, chet loh lai awm thei awm lo tak a ni a, a vir tak tak lo a ni ang e? Engtinnge In ngaih ?" tiin zawhna a han siam a, Kan zînga lehkhathiam pakhat chuan, "Ngai t'u, lei vir hi ding chuih mai ta sela, engtinnge kan awm ang tih sawiho zawk ta ila, a ngaihnawm zawk ang a !" tiin a rawn chhang a. Chu chhanna chu tûn

hnua ka ngaihtuah lehin chhânna tawi tê si, sei tak, bawk si niin ka hria. Scientis-ho leh Geography thiamtə ngaihdân chu ka ṭawmpui pha ve lo va, kawng dangin ka ngaihtuah zâwk a. Lei vir lai a din chuih mai chuan kan buai nasa dâwn teh e. Vânneihna kan dawn laia a din hlauh chuan enpawh a ni ang a; mahse vânduaina kan tawh laia a din mai teh chuan kan va rethei dâwn tehlul em ! A eng amah chu ṭhain ka ring lo. Vânnei renga awm chu thil tha vak a ni lo tlh kan la sawi dâwn chauh a ni si a. ("Lei vir lai ding ta thut se") tih hi chu Essay danga sawiah khâk zâwk ila.

Harsatna hian kan dam chhûnga thil hlu ber chu min pe fo mai. Chu chu eng dang nah ni lovin ṬHIAN a ni. Khawsak a kal tluan lai chuan ṭhian hi a hming chuan an tam hle mai a, ṭhian rinawm tak tak erawh chu hriat theih an ni ṭhin lo. Kaptluanga chuan a tlangvâl laia sa a kah theih hle lai chuan ṭhian a ngah mai. A sa kah ni tawh chuan a tua te pawh mai hi dang tihnâwng tûr leh dul vun tipan tûrin an lo lâng khâwm ṭhîn. Mahse a lo bawrhsâwm a, a lo ku!cho tâk hnu chuan, (Pu Kaphleia sawi dân takin) "Ka ui ka âr," rawn ti duh pawh an awm tawh lo. Khawvêla a nun a lo tâwp dâwn tâk hnu phei kha chuan a tlangvâl chakṭ laia a thian ṭha ber berte pawhin an ûksak tawh lo a ni âwm e. Nimahsela engnge a chhar chhuah? A tlang-

vâl chak laia a Palte âwm khauhna, sûtpui nghânga a ţhut lai chu mit sir rang mai lo chu engmah a hmu ngai lo. Chu a nula rim Chhingpuii chuan a hmangaih ve tih pawh a hre ngai lo. Nimahsela, vânduaina a lo tawh tak hnu chuan, Mizo dân hial pawh bawhchhiain Chhingpuii chuan a inah a va rim ţhîn a. "Thei ka hawn ang che. Vaihlo tui i duh em? tiin mi rêl pawh pawisa lovin a va kân ţhîn a nih kha. Tichuan vânduaina chu Kaptluanga tân chuan, atâna thil hlu ber Chhingpuii hmuh chhuah tîrtu a lo ni râng mai.

A ni, mi'n vânnelhna an dawn a, zâr zo tûr an neih lai chuan ţh'an an ngah a 'Ka chumi ka kha mi tûr i lo ni e," ti apul hi an tam ţhîn. Mahse, vânduainate an lo tawh a, an tân 'vân pui' a lo chim tâk meuh chuan chung ţhiante chu vawm bo ang duak an lo ni ţhîn a, ui puar koh ang maiin an hla deuh deuh ţhîn a ni. Chutichuan miin ţhian ţha a hriat duh tak tak chuan vânduaina tlêm tal a tawh a ngai a nih chu. Harsatna leh vânduaina tâwk zatute chu an inţhian nghet hle ţhîn. Chuvâng chuan sipai, râl rama kalho, râl kâpho, chaw thlêng khata kilho kawmawl pakhat hnuaia muho, thihnate hial pawh thlaphang taka pumpelhho hrâmtute chu an inngaina a, inţhian ţha ber ber te an lo ni ţhîn.

Mi an khawsak a tluan lai chuan ţh'an ţha tak tak an nei ngai lo tih hi a dik hle a ni. A vâng chu,

hausakna hian itsikna chi a tuh ṭhin, inṭhianna tak tak a siam thei lo a ni. Hausakna leh retheihna hi an inhmêlma tlat a eng lai mahin an inkâwm ngeih ngai lo. Liandovate unau chu an fahrah retheih lai chuan tumahin an chu kha lo va, rûipui an chan ni pawh khân a sa ṭha an pe duh hauh lo va, a ok bâwm, ui pawhin an ei duh loh chu an pe a. Nimaṭsela.

"Hmanah Singai sum tin phur,
Rulpuiin chhunrawlah nei,
Liando te unau lung lawmra,"

Chu rû pumpui ṭap chunga tukhur mawnga an sil chuan dar leh ro tam tak an lo fûn tu reng chu lo niin, an dâr an han tum châng chuan,

"Liando te unau, unau,
Dar ze nge in tum, in tum?
Dar zeng mah kan tum lo ve,
Liando bur chhe te kan tum."

[illegible] vandua [illegible] tikduh [illegible] chu Liandova te unau tân chuan ropuina leh dinchhuahna kawngkhar a lo ni a; rûl pumpui an han ṭheh a, thi leh dâr a lo kual rum ang chuan vânduaina kawngkhar an han hawn chuan vandua ngin a lo hmuak reng mai a ni.

Harsatna chhawr thei tûr chuan mahni inthunun thei mi nih a ngai leh a. Mahni inthununna (self control) hi kan dam chhûnga thil hlu ber pakhat chu a ni ve ngei mai. Mahni inthunun thei lo mi chu mi beidawng leh mi hlawhchham an ni fo ṭhîn. Mi hlawhtling ni tûr chuan mahni inhriat thiamna (self knowledge) leh mahni inthlir thiamna a ngai a ni. Tennyson-a chuan, "Mahni incheimawina (self reverence) mahni inhriat thiamna (self knowledge,) mahni inthununna (self control)—hêng pathumte chauh pawh hian nunna hi hmun chungnung berah a hlâng kai thei a ni," a ti.

Harsatna sut dân ṭha tak lehpek chu tawrh hi a ni. Miin engpawh ti sela, tuar a huam loh chuan hlawhtlin harsa a ti hle ang. Thiltiha hlawhtling zêl thei tûr chuan tawrh a ngai a, dawhtheih pawh a ngai a ni. Harsatna tuar hrâm hrâm a, vawi hnih khat hlawhchham hnu pawha huaisen taka bei nawn lehtute chu mi hlawhtling an lo ni a, lâwmna an hmu zâwk ṭhîn. Mi tam tak chu vânduaina fiaha an awmin an tling zo ṭhîn lo va, an tlu mai ṭhîn. Hei hi dawizep vâng leh zuau vâng chauh a ni. Hetiang mite hian hlawhtlinna kawnga mi lo kal tûrte chu an dâl a, tihṭhaihtu ṭha tê an lo ni ṭhîn. Choâkte hnâng vâr kual an hmuha an thlawk bo ṭhîn ang hian, harsatna su tlang ngam lova vânneihna kawnga mi lo mû te an hmuh chuan bei hrâmtute pawh an

hnungtawlh mai ṭhîn. Nimahsela, harsatna te an su tlâng a, hnehtu ropui rawn ni te chu mi dangte tân lawm tlâk, thik tlâk entawn tlâk leh zui tlâk an lo ni ṭhîn. History-ah chuan harsatna tam tak, ropui taka hnehtute chanchin kan chhiar fo mai. Sâp lawng sipai hotu lal Nelson-a pawh thil ni ngeia a hriat, dik lo anga lang si a en lai chuan a chuktuah a, "Engmah hlauhawm ka hmu lo," a ti mai a ni.

Kan hriat rêng atâna ṭha chu hei hi a ni : Huai taka kan beih phawt chuan thlêmna eng anga hersa pawh min tichhe tûra chak tâwk a awm lo tih leh kan do ngam loh chuan thlêmna engpawh hi min tichhe tûrin a chak tâwk a ni tih hi. De Quiney-a thawnthu "The Confession of an English opium Eater-ah chuan tûna kan han sawi tâk entîrna atâna ṭha fahran hi a awm. Pa pakhat opium rulh hmang chuan harsa hle mahse, sim a tum tlat a. Canada ram ngawahte inthiar fihlimin nasa takin a bei a. Vawi khat maiah a hlawhtling bik lo. Nimahsela, huai taka a beih avângin Canada rama vawi hnih a kal hnuah chuan a sim hlen daih mai a ni. Chuṭiang deuh bawk chuan chawhtawlh zufâng tuitling eng pap mai an han bun luaa mai chuan, vâl hian chânq dang kân zai kan rêl thei ta ṭhîn lo a ni. Kan ita kan awt a, kan châk ta êm êm mai ṭhîn a ni; mahse a duh lo vek chuan an hawisan a, an ten a, an hua a, an do tlat bawk thîn si.

Tichuan harsatna te, hlauhawm te leh thlêmnate chu a tâwktua thuin a nih mai chu Hêngte hi vânneihna kan ti tnel hauh lo va; a khai khâwmtuah vânduaina kan vuah mai ang a. Tichuan vânduaina chu a dawngtua thu a ni mai ang Miin huai taka a tâwn a, chhawrbâwk a tum tlat chuan vânduaina eng ang pawh mihring tân hlâwknaah a chang thei ngei ang. Mi felin vânduaina a tawh chuan ni dang aia fel lehzualna a chhar chhuah phah thei a a taksa leh a thlarau tân hâk a zauh a lo ni ang. Joba mi fel tak chuan vânduaina râpthlâk tak a tawh chu a ṭha thei ang bera hman a tum tlat a, atân malsâwmna a lo ni reng mai. Mi chapovin vânduaina a tawh chuan mahni inthlîr thiamna a lo nei a a sualte simin a insiam ṭhat phah thei bawk thîn. Tichuan vânduaina hian kan hriat thiam theih loh khawpin mihring a siam ṭha ṭhîn.

"Rangkachak thianghlim nan mei an hmang angin
Mihring siam ṭhat nan khaw dui a ngai a ni."

Kan dam chhûngin khaw dûr chângte a awm lohva khua a that vul reng mai chuan, kan mihrinna chu a famkim lo hle ang. Mihring nun chu eng lai pawha che reng, dawnfawh lum ang a ni kan tih tawh kha. Tui luang lo anga awm emaw, a nih loh leh khaw tha râng hnuaia*awm emaw, chu thil nung lo chan ang channa a ni pang ang. Khaw ṭhal avânga thil chite an ṭhi sang hian, khaw ṭha reng mai chuan

mihring hmangaihna chi hi a em hlum ṭhîn a ni. Mi tir'sel nupa, hrin apiang dam zêl, fate zawng zawng puitlin vek a, dam chhûnga ruang khat mah hloh lo mi chuan lusûnte tuarna chu an hriat thiampui thei lo vang a an lungngaihna chu an ṭâwmpui thei reng reng lo vang. Chutichuan, lusûnte tuarna hriat thiampui tûr chuan mittui tlakna te pawh tawh ve a ngai a nih chu Chutiang deuh bawk chuan mi chhia te tuarna hriat thiampui tûr leh khawngaih thei tûr chuan mi chhe din hmuna din ve a ngai a, an tuar ang tuar ve pawh a ngai a ni. He mi inhriatthiam loh avângin hian khawvêlah buaina tin reng a chhuak thin a lo ni.

Harsatna hi siamtu thilthlâwnpêk a nih avângin kan lawm tûr a ni. Harsatna chhawm thiamtute leh huai taka tawntute chu mi hlawhtling an ni fo va, mawlsâwmna an dawng bik thin. Nimahsela dawizep vânga pumpelhna zawng emaw, hlau chunga tawntute emaw chu mi hlawhchham an ni fo va, mihring zinga chhiar tel tlâk pawh an ni hek lo.

"Sweet are thu uses of adversity ;
Which, like the tongue ugly and venomous,
Wears yet a precious Jewel in his head."

Shakespeare, As You like it. II ; I.

"I zûn lêng zâmin min phuar vel e"

He hla kan han chhiar hian 'zûn' tih awmzia hi hre uarin kan inhre ṭheuh âwm e. Kan hriat uar hi kan lo la hre chik zo deuh ṭhîn lo va, zirlaiho tân hian kan hre chiang ngei a ni tih fiah a ṭûl ṭhîn ; chu chu zirlaite zir lo mite lakah kan danglamna a ni si a.

Chutichuan, 'zûn' hriat chian kan duha kan ngaihtuah dâwn chuan a hmasa berin, engtikah nge he thu hi Mizovin kan lo hman ṭan a, kan lo hman tirh chuan engnge a awmzia tih hi a ni phawt mai.

Zûn hi hla ṭawng a ni lo tih tumahin kan fiah thei lo. Ṭawng pang ngaiah kan hmang si lo. Hlaah chauh hian kan hmang ṭhîn. A awmzia leh a lo chhuahna kan chhui dâwn chuan 'hla' hi kan chhuina ber tûr a ni, mahse thil harsa tam tak a awm pang mai Hla a upat indawtin kan hre meuh em ? A nih loh leh hla lo chhuah ṭantîrh laiin he thu hi an hmang em ? Engtikah nge hla a lo chhuah ṭan ? Hâng hi thil chhâng ber a ni, "Pawite pakhat chawngchennaah a lam dâwn a. Hang lem ing e, hang lem ing e," a han ti a. Chawngchênah chuan hla an hriat loh avângin hla emaw an ti a, an ṡa te ṭhuau va, an ti.

He thawnthu hi a dang kan hriat loh avângin dikah kan ngai mai ang. Hla an nei tawh a, sak tûr

remchang an nei tawh lo nge tih zawng kan hre phak lo Pawihhote nên an inhal hle si a, chutia inawm pawlh ta mai chu engtizia nge tih pawh kan hre lo. Engpawhnise, chuta ṭang chuan 'Hla' lo chhuak a ni deuhvin alang a, chawngchen zai chu 'hla' lo chhuak hmasa pawl a ni ang, (Pu Buchhawna 'Mizo Hla' en la) Chawngchen zai chu hla bu tling hmasa lo ni ta se (Pu Buchhawna ziah angin) 'zûn' tih kan hmuh hmasakna ber chu "Nìlên zai"-ah a ni hetlangin —

"Nang zun ngaih lai takah ram vahran chal ka iang e,
Rihthang dai lai takan zan mu ka chhing lo ve,"

He hla aia chhuak hmasaah hian 'zûn' chu a chuang ve ngei chuan ka ring na a, ka hre pha lo a ni He mi hun lai hi Mizo tak tak luh thlâk hnu a ni a, Lianchhiari teho vâng lai vâla chhuak a ang hle. Hetih lai hian hla phuah pawh an thiam tawh a.

Rev. Liangkhaia Mizo chanchin: An hla phuah chhui hian phuah ṭhang phuah leh mi phuah lo sa tawh ṭhîn phuah niin a lang, Tiaurala an awm laia an phuah chu nalh pawh a nalh tâwk lo va, tûn lai mi tân phei chuan a awmzia hriat a har lehzual. Mizo ṭawng mang lo hman pawh an ching. A nih leh Tiau rala an awm laiin an hmang tawh em ? Chhan a har hle.

Engpawhnise, Zoram an lo luh chuan an ching tawh ṭan tih pawh a chiang a. An chin ṭanna chiah

hre lo mah ila, 'zun' tih hi Zo ṭawng ni lovin Pawih ṭawng a ni zâwk mai thei a ni.

Hei hi hnialna tam tak a awm thei. Mizo ṭawng kan tih hian, tûn laia kan hman ber kan tihna a ni mai a. A lo chhuah chhoh dânte chu kan sawi tûr pawh a ni lo va. Ka ngaih danin, Mizoram an lo luh tirh vêl laiin zûn tih hi an hmang tawh ngei a, an hman dân erawh chu a la zau vak lo niin alang. (Chai hlaah te hian a awm mang lo hle) 'Zûn' tihzawhah hian 'ngai' tih hi a tel chawk. 'Thawh' tihte nân hian a awmzia a inṭawm deuh. A awmzia bera lang chu, "A mihring ngaihnobeina, mi dangin an va ngaihzawnna ber kha," niin a lang. Mihring mi hîpna awma kha, pawh kan ti thei.

Hla hlui pawlah chuan chutiang deuh vek chuan an hmang. Vai lo len lai vâl leh an lo len hnu hial tawh pawh khan a awmzia an zauh chuang lo a ni thei e. Kairuma te lal laia chhuah—

"Thanglianan mi zun a ngai thlawn e,"

tihah te pawh hian a awmzia a lo hmang tûn tûn lo Tûn hnai tak takah erawh hi chuan 'zûn leng ngai' tihte kan hmu a ; chu chang ni lovin 'zûn leng zam' tihte pawh kan lo hmu ta hial mai. Tichuan miin suangtuahna dan an thiam tulh tulh a, 'zûn' tih awmzia pawh a zau tulh tulh niin a lang. Hmanah chuan

mi pakhat chungah a châm rêng a, chu chu an ngai a, chu zûn vêk chu châm reng ta lovin a lêng chhuak thei ta a, a lêng chhuak thei ta chang pawh ni lovin a zâm pawh a zâm thei ta hial a nih chu. Lêng, zâm, zûn" hêngte hi thil awm tak tak (?) hming ni lovin suangtuahna chauh a ni.

Thlarau nên hian a tehkhin theih ang. 'Thlarau' a awm ang bawkin 'zûn' a awm a, thil erawh zawng an ni lo ve ve. Hlaa hmannaah hian "rauthla" nên a inthuhmun hle, Thliar hran erawh chu a ni a, Thlarau hi chu mitin neih a ni a, 'zûn' erawh hi chu mi, a naupan lai chuan a nei lo âwm anga ngaih a ni. A lo tleirawl emaw rawlthar chauhvin emaw a lo nei ṭan ṭhîn. A vâng chu nula leh tlangvâl inngaizawngte tân chauh hian hman bik a nih ṭhîn vâng a ni. Chuvângin inngaihzawn lai 'rau thla'-ah kan ngai thei e.

Zûn tih, rauthlâ ang tluk chuan hmang teh mah ila, chutia rauthlâ rimrem êmah chuan kan ngai thei lo. Mihrinna kha a hnaih âm êm mai. Thlarau leh mihring tih inkârah hian a awm a ni deuh ber âwm e. Thlarau hi mihring nên chuan inhrang hau liauvah kan ngai a, 'zûn' leh "thlarau" pawh a inhrang hle, mahse kan hman nen hi chuan a inhnaih hle, kan rilruah hrangin hre hle mah ila.

Chutichuan "zûn" hi hla ṭawnga hmang lovin ṭawng pângngaiah lo hmang dawn ta ang ila a awmzia ber chu "nihzia" (personality a ni mai âwm e, "zûn zâm a

chak hle mai—he has a strong personality" ti ila, a zahawm a, mi a hneh thei a, etc. a ni ve thei mai lawm ni ?

He thu ziak hi chhânna leh hrilhfiahna a ni chuang lo va, zawhna a ni chauh zâwk a. Kan chhânna leh hrilhfiahna ni awm taka lang hi keini aia hre zâwkten an rawn hrilhfiah chian zâwk nân tlh chauh a ni. Chutiang mi an awm chuan min rawn hriattîr zêl se kan lâwm êm êm ang.

He ṭawng awmzia chhût ngûnna Zairema, B. Sc. in a rawn ziak hi chhân tûra a tih avângin ka chhût ngûn leh mi ka hnial leh ka zawh zau deuh hnu a ni a, ka rawn chhâng a ni.

"Zûn" thu chhuah ṭantirh thu chu chhût phâk a ni kher lo vang a ; amaherawhchu, hmân lai ata tawh an hmân dân chu tûn lai hla phuahtu ṭhenkhatten an hmang dik tawh lo a ni. A awmze tak chu Sap ṭawng-ah "Charm" an tih hian a ang zaw ber a ni. "Charm" aiin a huap zim zawk. "Zûn" hi hmeichhia leh mipa inngaihzawnna chauhva hman a ni. Nu leh pain fa lakah zûn an nei ngai lo va, sa-in a nei hek lo, hotu leh lalin an hote ah an nei hek lo. Ramin a ram mi-te chungah zûn a nei hek lo.

Tûn lai erawh chuan a nei emaw tiin zûn awm-zia tak ṭhelhin hla an phuah a, "Ka lâm ang, Lal zûn lêng awiin," an ti a. "Ram zûn," te an ti hi a dik lo a ni. Pathianin zûn a nei lo va, ramin zûn a nei

hek lo. Tlangnuam zaiah "Fam zûn ka ngai lai rih e" titu pawh hian a nupui sûn a phuahna.

A rêng rêngin hla thu awmzia hi chhût leh sawi-sêl ching pawl ka ni a, phuahtu ṭhenkhatte an hmai chhan ngeia hnialte pawh ka nei ṭhîn a, anmahni kalh duh vâng ni lovin, hla thu fir leh dik zâwka an hman ka duh vâng a ni. He zûn pawh hi Zoram hla phuah thiam hmingthang ber pakhat ka zâwt tawh a, khi khi a sawi dân pawh a ni rêng e. Chuvângin kan hla phuahtute pawh hian hman dân takin hmang fimkhur hlawm sela a ṭha ang.

"Zûn" chu "charm" ang deuh, a aia zim zâwk a ni kan tih khian a zim zâwkna chu hetiang a ni-- Sapin 'music hath charms' an ti a. Hla-in 'zûn' a nei ti ila, a dik lo. 'Ai' a nei tih a dik zâwk. Hmeichhiat mipat inkâra "ai" hi 'zûn' an vuah. Rannung leh thil danga mi ni lovin. Chuvângin 'zûn' hi a tawng a mawi hle mahse, a thûkin a kâwk chhe hle tih thrih a ni. Hmeichhia leh mipa inhmangaihna leh inîtna pehhêl-na ṭawng mawi leh zahthlâk lo a ni e.

CHAWNGCHEN

Pi pute nun han thlir kîr ila, inhnehchhiahna leh hersatna karah khân, chawngchen hi tûn lai ṭhangtharte rilru khawihtu ber pakhat a ni. Hmân lai Mizo nun dâna nihna sâng ber chu 'Thangchhuah' a ni a. Thangchhuah tûr chuan mi ramvachal tâwp nih ahnuah puipun ni, ropui täwk fê fê, anmahni awmze nei ṭheuh engemaw zât siam a ngai a; chûng puipunna ruai zingah chuan, Chawngchen hi a hmasa ber. Miin chawng an chen tawh chuan thang la chhuah kher mah suh se, ṭhenrual zingah hawlhlawr hlawhin engpawh ti se, "Chawngpa nge nge, Chawngnu nge nge" tih a ni fo. Hêng mi ṭha zarzo hian alawm, mi chhiate chuan:—

"In chawngchen e, in par kan tlan e,
In siangah ar ang kan ngam ta e,"

an lo tih thîn.

Engtik lai aṭangin nge Mizovin Chawngchen kan lo chin ṭan hriat a har hle. Lianchia te, Lalvunga te hun lai pawh khân. Chawngchen chu a awm tawh. Pastor Liangkhaian Mizo chanchin buah tì hian a ziak "Chûng lai chuan Hualngo lal Lalvunga hi pasal ṭha a ni a, Lianchia hi Chhangte mi tlangvâl hmêl ṭha ber a ni. Nula thuah hian an inel deuh ṭhîn a, Lianchia te hovin chawng an lo chen a, nula-ho chuan Lianchia lamah an ke an thluang ṭhup a, Lalvunga chu a lo lâm a.

"Miah Lianchia a awm e,
In sel e, Lalvunga ;
Tualah ngul-rua ka bun,
Kawlvahai tlar na ngai,"

a ti a, nulaho chuan Lalvunga lam an hawi leh ta ṭhup mai an ti. Chûng hun lai maha nuam ti taka chawng an lo chen tawh ṭhîn chuan, a hma ṭhang engzât lian aṭanga rawn inur chhuak tawh nge hriat a har hle. Lalvunga hun lai chu a tlêm berah kum zahnihah a leng tawh lo va, chuvângin kum zabi vawi thum emaw vawi li emaw chuan chawngchen a lo herpui tawh ṭhîn tih a lang.

Keini ṭhangtharte chuan chawngchen nawmzia chu kan hre ve pha lo va, engpawhnise, kan pi leh pute rilruah chuan, keini rilrua Krismas leh kumthar ai hian a len zâwk a rinawm. Chawngchen chuan dân narânin ni li a awh a, a ni hmasa ber chu in chhe siam ni an vuah. Chu mi ni chuan khawtlang an fuan khâwm a, chawng tûr pa in chhe lai apiang chu an siam ṭha, tichuan mual buh ngên naupang za rual zet pawhin theih tâwpin rawn sawi mahse. a lo do zo fo ṭhîn. Chu mi ni vêk chuan, a khaw nula leh tlangvâl zawng zawngin chawngthing an phur a, khuang leh dâr nân ri bûng bûngin mual tin leh ram tinah an dap a. Thâl romei zâm lai a nih phei chuan chutiang ni a tel ve lo chu alâwm nuam tichuang thei

te chuan "Lênlai chân" an lo ti hial ṭhîn. Hmun tin hawlin beng chhl vel mah lla, Pâwi aw pawm pawm khawpa a thlng eh ri leh tlangvâl fiamthu lawma lo nul ri hawm hawm chauh lo chu hriat tûr dang a awm chuang lo,

Chutlang ni chuan ruaiṭheh chu a awm lo va, zû erawh chu an in nasa hle. Zanah thung erawh chuan an zaia, an lâm tlaivar zak ṭhîn. Ṭhing kualah, chhuatah an ṭhu a, an mal chungah nula. Chutlang zanah chuan, duh takte ṭang hma pan dlng mai chu nula tan chuan thll awl al a lo ni lo va, hreh takin, nimahseia tum zâwk reng ni âwm takln, duh lo zawk te ṭang hma han pan khawmawl rih a ṭul a, nimahsela pi leh pu an lo fing a, lnthlâk kual zêl dân an lo siam a. Tichuan duh takte ṭang ngeia lung tlu taka ṭhut hun chu, kâwl a lo ân ruai ruai chuan a thleng ve mai bawk ṭhîn. Chutlang zâna tlangvâlin a nula a chawi lai hawlhhawm lo deuhva a 'o khualkhem rûk a, nulain a sawi leh si chuan, chu lo liama zahna tlangvâl tân a awm tawh chuang lo Thing phurh tui chawi hmuna lo va pawngsual a, Lal leh upa hma hiai va thleng ta te chu mihring dàn rêng a ni e, tlin nu leh pa tam takte chuan an ngaithlam a, mahse chawngchen zâna mahni nulate ngei lo khuaikhem rutu chu lal leh upa hma âma putluh thu chu a awm lo nâln, engtlnnge an tih kha—Khuang leh dâr nân an eu hlueh hlueh mal a, meichher an han tiâng a,

men kar mai loh chu tih theih dang a awm tawh lo va, chawngchen hma ni te chu a ngaih awm rûm rûm mai a ni. Chu a chhapah an haw chu an han sawi vêla. Chawngpa in chu chawngpa mah ni se, an su lui lui mai a ni. Nimahsela chutianga â taka lo che duh chu, tlangvâl zingah a tlêm ţhîn âm avângin mawi takin, lungrual takin, chu tê chauh chu lênglai nghah fak a ni tih hriain hlim takin an zai tlaivár ţhin.

A tuk kâwl a lo âng ruai ruai a, a fiah tual tual a, zai a tui deuh deuh va, lunglên a zual a, mahse ni lo chhuah meuh chuan kham lo takin ţin a ngai tawh ţhîn. Mualbuh ngen naupang an rawn inhâwt khâwm ve thung a, tlangvâl phâwkin an rawn ho va, chawngpa bang chhak chu a rethei teh asin ! Naupang tlei tawh za rual zet mai chu, mahni nêl tlang tawn fuh ang angin an rawn dêng a, tichuan an rawn zim hnai a, chhe rêng rêng lo tûra a hma nia an lo thawm ţhat tawh chu tihchhiat ngei tumin an rawn nawr siksawl vêl a. Mahse mâkpa ţuan a ţha a, an nawr thlûk hma ngeiin mualbuh vawkpui sa buh chiar chu a peih hman a, tichuan naupang rual pawh chuan nawr thlûk hrâm ai chuan zâwlbûk lamah an chawi phei a, tah chuan lungawi takin an va ei ţhîn.

Chu mi ni chuan vawkpa pahnih dang an talh a, pakhat chu a lu hual sakhua an hlan a, a lû chu char bang chhûng lamah an târ a ; a dang pakhat chu a

khaw hual Pathian an hlan a, a lu chu mual buh lâ nân khum ai chungah an târ ṭhîn. A sa hrang hrang chawngpa laichinte'n an chanal ṭheuh an lâk hnuah a la bâng zawng chuan ruai a ṭheh ṭhîn. Tlai lamah chuan chawngpa hausakzia entîr nân a chhuat laiah buh phûr khat an chhûng vûm a, thai parual an thawh ta ṭhîn a. Tumphit leh khuang lo rem an awm a, buh-thaiho chuan, uar lutukin, a mawi lohna lam rêng rêng thlîr lovin, "Pi Kawli chu zep chu zep, Kawldangi chu zep chu zep," tih ngawt mai chu an nawn tlut tlut mai a. Chutih lai chuan sumhmunah chawng-pa pu-zawnhovin a aia uar zâwk mahin an lo bei ve a. An thai thlâk chu mangang leh hâk chhamin an dawh ṭhîn.

A zan hnih zan chuan atûk ruaipui ni a nih ṭhîn vâng nge, engmah tih a awm lo. A ni hnih ni Zupui ni tih ni mahse, a ni thum ni hian zû chu an lem hnem ve hle tho awm e. Zing chaw ei khamah chawngpa chuan ama mi, mi pahnih, rualko, ṭhian bul inah a tîr a. An va thlen veleh ṭhian bul chuan, khumpui hnuaia thlângpui a kai chhuak a, ṭhuttîr a tum a, mahse dan angin anni chu an ṭhu tûr a ni lo. An ṭhut chuan ṭhian bul chu chawng-pa alin a ropui zawk tihna a ni. Tin, ṭhian bul chuan ama mi, mi pa-hnih rualtlân chawng-pa inah a tir ve thung a, chawng-pa in an va luh tawh chuan an hawn leh a phal ngai lo. Hawn an tum luih chuan, an sam zialah hiai pawh

POETRY

Atîrah chuan kan thu tlângpui atân "Poetry hi engnge ni?" tih hi han hman kan tum zet a; nimahseela kan chhâng thiam dâwnin ka inhre leh ta lo va, titi khawchân nân ka hmang mai zâwk ang a, mi dangin ngaihnawm zâwk leh fiah zâwkin an la rawn chhunzawm êm ang chu.

M.E. School aṭang tawhin Sâp ṭawng kan han zir hian poetry hi zir tel hi a ni ve mawlh mai a. Sâm phuahtu ṭawng hmang takin, "Poetry hi engnge maw a nih a, kan zir ṭhîn? Engnge maw a nih a, ka ngaihven ṭhîn?" tih mai pawh a awl hle. He zawhna hi hmasâng ata tawh lo zawh ve fo tawh a ni ang; chhânna pawh a tam tawh hle bawk a. Vawi khat chu Boswell-an Dr. Johnson-a a zâwt a, ani chuan "Poetry hi engnge ni a? Engnge a nih loh sawi a awl zâwk ang chu. Eng hi mi tinin kan hre ṭheuh va, engnge a nih zawng sawi fiah a awl lo," a tihsân mai a. Thiante nêna kan titiin emaw, kan khawilo nih thu kan sawiin emaw poetry chu kan hmang lo va, ṭawng tluangtlam pângngai kan hmang zâwk ṭhîn a. A tam zâwk chuan poetry chu châng nei thliah thliah a, a tlar bi zât neia han ziak tâk ṭhîn bîk hi ni deuh berin kan hria a, nimahseela chutianga han ziah tâk avânga thu tawh phawt chu poetry ni zo ta a nih si loh

zvângin poetry chu engnge a nih a, mihring khawsak dânahte hian engnge maw a ṭûlna ni ve a, a pawimawh ve dân ni ang le, tih hi sawi fiah thiam te ila chu a tâwk hle âwm e.

Phuahtute ngei pawh hian poetry hi hrilhfiah an tum zing hle tawh a, Colerige chuan prose leh poetry chu hetiang hian a ti a—"Prose ṭawngkam a ṭha thei bera rem khâwm. Poetry ṭawngkam tha ber ber a ṭha thei ang bera rem khâwm." He hrilhfiahna fiah tawk lohzia hi chu sawi sei ngailin ka hre lo· prose ṭawngkam a ṭha thei ber zawm khâwm kal lo kan hre teuh ṭheuhvin ka ring. Heta ṭanga lang fiah chu poetry ah chuan thu hmante nguntlûk zâwk leh duhtui zâwka thlan leh rem a ni A ṭhianpa Wordsworth chuan hetiang deuh hian a sawi ve leh thung a ;— "Poetry chu mihring thinlungina a vei lo put chhuak hi a ni," a ti a. Chu chu han sawi fiah leh hret a ngaiin a hria a. "Thinlunga kan vei dam diaia han fawm khâwm leh hi a chhuahna a ni," tiin a belh a. He hrilhfiahna hi a fiah ze ti chu kan tamin ka ring leh lo va, ṭhenkhat chuan nu thinrim ang pawh hian a thinlunga a vei alâwm a an chhuahpui poetry chu a ni si lo, an ti ang. William Freeman chuan, Wordsworth-a hrilhfiahna hi chu a mawi hle mai a, amah pawh hi poetry a kai zo thut thut a, mahsa han letling lla, 'Dam diaia kan vei thlnlung han fawm khâwm leh,' han ti ta zâwk mah ila, a la

fiahin a la fiah lo chuang ta meuh lo va, hrilhfiahna hi a fiah tâwk lo tih tilang hlein ka hria," a ti a. John Keble chuan, "Poetry hi ṭawng hmang thiamna te, rilru finna leh chaknate mai hi chuan a hring zo lo, thinlungin chhûngril tak aṭanga a veia a rawn vei chhuah a ngai a ni," a ti a. Hei pawh hi a dik leh hle mai, mahse a fiah erawh chu a la fiah tâwk lo kan ti ang. Ṭawng hmang thiam leh fin ngawt hi tâwk ni se. Pu......emaw Pi......emawte angte hi chuan an phuah thiam âwm teh e, tih rilruk tûr chu kan hre ṭeuh âwm e. He hrilhfiahna aṭanga lang leh ber thung ve nia ka hriat chu hla phuah mite hi thinlunga vei la nâ mi deuh, lunglên tinâ mi deuh an ni ṭhîn tih nlin ka hre leh a.

Hilare Belloc thung chuan sawi fiah thiam hian a inring chuang lo va; "Chang neia tlar bi zat neia thu han phuah khâwm ngawt hi chu han tih dân awm pawh ka hria a, poetry meuh hi chu engtia phuah nge a nih ka hre lo. Thilmawl tê tê ri mâwl tê tê phuah khâwm ve mai ni bawk siina lung a tileng a, rilru a khawih ta âm âm mai hi a ngaihna ka hre mawlh lo," a ti a. Heta lang leh ber chu eng dang a ni lo va, poetry hian riau a nei a, a hmanrua chu thu a ni mai a, mahse a han hman dân chu themthiam thil ringawt pawhin a tlin lo va, mi lung kuai thei taka hman dân riau a awm leh bawk a ni. Tin, mi lung tilêng thei khawpa phuah tûr

chuan a phuahtu pawh a lung a len ve takzet niin a leng bawk a. Mahse hetah hian zawhna dang a le chhuak leh thei awm e. Engatinge hla tlar emaw hla chang khatte pawhina mi thlamna leh hriatna inchen rengte pawh a khawih dan leh a thinlung len dân a dan ţhîn ni ang ? tih hi.

William Feeman bawk hian "Naupang pahnih chu 'Ka nevah hian a liam reng a,' tih hian an lung a tileng êm êm thei fo mai," a ti a ; tin, ţhenkhat chuan Thailungi thawnthu 'A êknaah ê la, a zun naah zung la,' tih hian ka lung a tileng riau tlat ţhîn," tite pawh an awm khiat bawk a. Hla chang leh thuin lung a tihlen dân thuah hian ngaih dan a hrang tam thei hle ang. A tlangpuiah chuan kan thinlung a kan vei sa leh kan rilrua chêng ve sa kawp deuh apiangin min tilunglêng hmaln kan duh hmain a lang e. Khawhar hlate chuan mi mal rau rau pawh a ui êm êm leh a ngaih êm êm a chân hlim chuan hun dang ala nasain a khawih a ; ngaihzawn neih lai chuan lunglen zaite chu ngaihnat zual a ni leh a ; tin, kawng khat ngaihtuahin hla phuahtute hi thlaletute leh milem ziaktute ang bawk an ni a, mahsela thlalatu chuan a thlaleknaina a lak bak kha a tidang tawh lem lova, milem ziaktu pawhin a rawng hman tûr neih bak chuan a chei thei lo va, hla phuahtu erawh chuan a chei nân leh a lem ziak ve nân khân thu a hmang a, a duh duhin a cheiin a tidanglam thei

a, a mawi lo lai leh a rual-rem lo laite pawh a duh duhin a chei tha thei a, thuaa lem a ziak ngei aia mawi zâwk pawhin a chei thei a, a mitthlaa awm mai pawh kha thlalatu chuan la ve thei lo mahse, ani chuan a la la thei a, milem ziaktu rawng khân chuan a daih lo thei a, ari erawh chuan a hmen thiam chhûng chuan a bawlhlo thu chuan a daih loh tih a awm ve lo. Tin. chutia thu a ziak aa chu thlalak emaw milem emaw entuin a mit a hmanga a en a, thim themahte phei chuan a hmuh that theih meuh loh ang kha a awm ve lo va; chuvâng chuan mitthlaa hmuh theih chi khan a hla chuan a ziak a, a lo dawng tu chuan a ziak bak hial pawh a lo la hmu thei fo va, a ziaktuina mawi a tih leh tha a tihna aia sâng zâwk pawh chuan a dawngtu chuan a lo chang thei a. Wordsworth-an a tih angin hla phuahtu chuan "Tui chung leh khawmual pawh a awm ngai lo. "Eng" te pawh an ziak thei a ni." Hei hi a ni phawt awm a, hla hi ngaihnat loh theih a nih lohna chu, kan chânna khawvêl, kan khawsakna leilung, kan vêla thil awm aia ropui zawk leh mawi zawk, duhawm leh ngaihâwm zawkte pawh hi hla hian min thlen sak thei a, kan la hmuh ngai loh leh kan tawn phâk ngai loh hmunahte pawh thlarauvin min awmtîr thei a, kan hrehawmna leh manganna te lak ata pawh min telh botîr thei chang a awm a, Sir Henry Newbol

ṭih angin, "Poetry chu mihring nun tihdanglamna a ni, mihring thlarauvin khawvêl he khawvêl aia famkim zâwk a dâpna a ni," tih theih niin ka hria. Kan hla pakhatah chuan, "Ka thla thlawk la ṭhuro angin, I tlan chhuahna ram feng teh," a ti a. Hla hi mi chhuahtu a ni fo mai, kan vela mi diptute lak ata min chhuah thei a, kan ngaih êm êm leh kan hmuh phak si lohte bula min âwmtîr theitu fo pakhat'a ni bawk a, taksa khuahkhirhtute leh chelhbettute laka min tal chhuahtîr theitu a ni bawk ṭhin. Mizo hla pakhat chuan hei hi a tilang hlein ka hria.

'Suihlunglenin a lang lo tlang a awm lo' a ti a. Hla phuahtu thiam chuan anmahni a mitthlaa a hmuh kha thuin a thuama, a phuah laia amahin a vei ang kha mi a veitîr ve ṭhîn niin a hriat a, a lung tilêngtu emaw a tilawmtu emaw a tinâtu emaw chu mitthlaa hmuh ve ngei thiam tûrin a chel thiam ṭhîn a ni.

Poetry chu a hmasa berin châng leh tlar bi zat nei a ni ngei tûr a ni. Hei hian a ri kal dân a tirualremin a timawi a kan Mizo hlate hi a meter—aw thlûk bi kan la thliah chiahna chu ka la hre ve lo va; mahse kan hla ṭha deuhte hi chu han sawi hian a ri ngawt pawh a rual thlep mai a, beng a den dân pawh a dam a. Chu chu rhyme tih a ni a, prose-ah pawh a awm ve thei tho va, poetry angin erawh chu bi mumal a nei lo chauh a ni

"Bawibangpuia hai ang thang la,
I lenrualten vangkhaw tual nuamah ;
Kawi leng dar ang an chhai "

tih leh, "Bawibângpui, lo herh ve rawh, khawlai a hi i ṭhianteho an inhnâwk e," tih hi a awmzia chu a inang a, mahse thinlung an den dân chu a dang e. a chhân pakhat chu a phuah thiam kutah chuan hlaah hian a ri ringawtah pawh rilrem riau a awm ṭhîn a, a thu awmze bakah thinlung khawih thei riau a awm ṭhîn Tin, aw thlûk bi pawh hi a hla thu nên a inrem a ṭûl leh a ; lungngaih thu lamah te chuan thlûk uar lai tûr khat deuh sawi zawi zawi theih ai chuan thlûk uar lai zîng deuh, muang deuha sawi chi chu a ṭha leh deuh a. Entîr nân—Wordsworths-ah hla (lehlin lohvin.)

A slumber did my spirit seal,
I had no human fears,
She seemed a thing that could not feel,
The touch of earthly years.

Hei hi a ri hnihna zêlah hian thlûk uar a ni a, chutianga han chhiar chuan a phuahtu lungchhiat leh hrilhhaina a lang hle a, mahse chutiang thlûk zîng lohvin did seal, thing, feel, earth, lalah chauh hian thlûk uarin han chhiar ila, thinrim leh inhrosakna hla ni âwm takin a ri mai a ni.

Tin, poetry hi prose ai chuan ngun zâwka a ri rualrem bi neia phuah a nih avângin hriat reng pawh a awl zâwk a ni. Hei vang hian khawvel hnam zawng zawng zîngah lehkha lama hriat .thui berte chu hla an ni fo. Khawlchhutnate leh lehkhabute an neih hmaa mi hualeen chanchinte leh an thiltih an indona chanchinte chu hla thuin an phuah a, chu chu aw kâin an lo inhlân chhawng ṭhin a ni. Hla a nih chuan vawn leh sak a lo awl zâwk ṭhîn a, chung chu hla phuahtu dangten phuah belhin a lo pung ta zêl ṭhîn a, chutiang chu a ni, Sap lehkhaa a un bera ngaih Beowulf pawh hi ni. Tin, hlan an hman viau pakhat chu, a ri timawituah chang ni lovin a vawn tiawlsam tu fawmah a thu bula an consonant ri hi an inti ang ṭhîn a, chu chu alliteration an ti a. "The fair breeze blew, the whith foam flew, the furrow followed free," hetah hian an hman dan chu a lang hle. Tin, chu lovah chuan tlar tawpa thu ri inrem (rhyme) leh a kara vowel ri inrem (assonance) hman hi an chîn pakhat chu a ni. Like fine diamonds brightly shining Hetah hian assonance an hman dan chu a lang rhyme chu :—

How odd
of God
To choose
The Jews, tihah hian a lang hle thung. Poetry

chuan thil rêng rêng hi a nihna a ngiala ngana sawi mai lovin zêl dinan mitthla nân a mawi thei ang leh a ropui thei angin a thuam a, chu chu ri mawi burin sawi a tum ṭhîn; a kal a kal lovin a thawhin a thawk a, Shelley-an a tih angin, "Lei mawina inthup chhintu puan chu hlih luih sak a, lâr berte pawh lâr lo ang takin a lantîr si," "Lâr lo berte pawh lâr tak angin a lantîr bawk," tih belh âwm tak niin ka hria. Shelley ngei pawh hian mitthla màia a hmuh hi mita a hmuh theih ai maha lâra a hriat ṭhîn, a hlaahte chuan kan hmu. Mi tinin kan hmuh ve fo zâwk, thlipui tleh laia hnah lêng chum chum sawi fiah nân leh tehkhinah, 'Dawithiam hmaa phûng rual han tlânchhia ang mai hlan,' a ti a. Hmuh ngai fo zâwk sawi fiah nân hmuh ngai loh chu an hmang khiah mai. Hmun pangah chuan, 'Champak' pâr rim han nam thawi viai a reh leh ta mai si tehkhin nân mumang uiawm zet mai kan han mang a, a râl leh ta mai hi a tehkhin bawk. Hêng vâng takte hian Robert Burton ang a, hla phuahtuho hi chu mi â vek an ni tih ve mai palh a awl a; nimahsela hla phuahtu pakhatin hlain hu lang titu ṭhi a chhâng a, "Ka pu, hla phuahtute hi mi â vek pawh an ang e, amaherawh chu mi â na zawng chu hla phuahtu inni vek lo tih chu nangmahah hian a hriat e" a ti a deu ngam tûr pawh kan ni lo.

Tukhaw hnialkalh hauh loh leh chawh buai hauh levah titi kan ni bawk a, kan sawi hnem ta lutuk a, Lord Corell-a ţawng hmangin a ti tawp tawh ang a, Khawvêl mihringte an boral hma chuan Poetry pawh hi a thi bik dawn lo : a kal hmang dang ţhîn mahse a dai dâwn lo. Beidawnna karah pawh hla phuahtu te chuan beiseinain min hnêm a, chu thlarau chu a nun chhûng chuan hla chu khawvêl tiêngtu, hnêmtu mihring fate ropuina a ni zêl ang.

MIZO HLA

Hla neih tam hi hnam finzia tehna ni teh hlauh se, sawi buai ngai miah lovin Mizo hnam hi hnam finga chhiar tûr kan ni ang. Hla hian hnam nun leh rilru a târ lan ṭhîn avângin hla neih tam ngawt chu a tawk lo va, a awmzia hian kawng-ro a su zâwk a. Kan Hla te hian kan hnam zia chu a mawl ang angin a mawi ang angin a târlang a ; kan lo changkân deuh deuhin kan hla awmziate pawh a lo thûk ve deuh deuh zêl a, tûnah chuan kan hlate hi chik taka ngaihtuah leh chhût a ngai ta a ni.

Mizo hla neih ṭan dan : A bul thu sawiah chuan kan hla neih ṭanna chu kan chanchin (History) kan chhui theih hlat ber hun vêl aṭanga hla hi lo piang ve ni ngei tûr a ni. Kan chhui hlat theih ber chu kan pi pute Rûn leh Ṭiau kâra an khawsak hun lai thu a ni. Chutih lai chuan silhfên ṭha pawh an la nei lo va, siapsuap an feng a, chi tin hi a hrang hrangin an awm a, a chângin an indo a, a chângin an in-ngeih leh ṭhîn. An awmna hmun kan hriat hming-thang ber berte chu Seipuikhur te, Khawkawk te, Suaipui leh Sanzâwl te, an ni a. Chung hun chu 1,500 A D. vêl ni tûr a ni. Chutih lai chuan hla an la nei lo va. Titi pakhatah chuan, pa—pakhat hian Tumpâng Sial a kâp a. Miten (Pawi-ho an ni ta ve

ang) salu an men ṭhîn tih an hria a, men ve an duh ta a. Hla lo chuan an ṭi hlei thei ta chai lo mai a. mahse sak tûr an nei si lo va Pa pakhat chuan, 'Kei man kan phuah ang e,"a ti a, ti hian a han hril ta a.

'Khitah khanin hei hi a lang a,
Hetah hianin kha kha a lang a,"

Chu mi ringawt fahran chuan an tlaivâr zo ta ngang lo va, an ṭîn darh ta a ni. A tûkah chuan tumpâng kâptu fanu chuan an inkhualte-lemnaah,

"Ka pan tumpang sial a kap e,
Kan runpui a mawi e,"

tia a sak hi an hria a; tichuan sa lu chu an men ṭha leh ta a ni an ti

Titi dang lehah chuan Mizo hla neih hmasak ber chu, "Khawmhma pal a er an ti," tih ngawt mai hi ding tlarho hian an sa a, an sak pah chuan an er (eu) vak vak a, an piaha mi dang ding tlar vete chuan, "A er leh lo an ti e," tiin an lo kûn ve vak vak a chutiang chuan an intih chhawk a, an nui vak vak ṭhîn an ti.

Chutiang chu kan hla neih ṭan dân a ni a. a mâwl tâwk hle, awiawm tak a ni. Chutianga a rawn inṭan chuan hla chi hrang tam tak maiin an rawn hmu chhuak zêl a. Tûnah te phei chuan hla chi hrang chhiar sen loh, awmzia pawh thûk zâwk leh a thute

pawh ngaihno bei zâwk miten an lo thiam thar ta zêl a, thu kamram mai maia inṭanin hla ṭha tak tak a rawn in siam chhuak ta a ni.

Run leh Tiau kar chen laia hla chhuak.

Mizo hla hlui, Rûn leh Ṭiau kâra chên lai hla sawi hmasa ta ila. A upat dân indâwt dauhva kan sawi dâwn chuan.

"Kan Ngente khua, khaw nuam kha,
Thla ki fam hma'n ka nghilh rua lo ve"

tih mi zawng zawngin a hming kan hriat, Pi Hmuakin Chawnghawih khua a phuahna hi sawi phawt tûr a ni ang.

Pi Hmuaki hi Mizo hla phuahtute zinga ropui ber ni kher mah suh se, a hun lai chuan a ropui hle a ni ang. Bul ṭantu a nih avângin Sap hla phuahtu hmasa ber. Beowulf te ang dinhmuna ding hi a ni. Hla a phuah a phuah mai ṭhîn a, miten, 'Hetia a phuah zêl mai chuan ṭhangtharin hla phuah tûr an nei hlei nang, kan thlang tla tûr buai vei nên, Pi Hmuaki hi i phum ngawt mai ang u." an ti a, a nung chungin an phûm ta a. Mahse an phûm laite pawh chuan.

"Nauva te u, nau haia te u,
Tha te te khan min vur ru"

a la ti ta ṭalh e. an ti.

Hêng hi an hla phuah thiam ber ir aṭanga lo chhuak a nih hrim chuan, chûng hun laia mipui din hmun chu a la hniam rapthlâk mai tih chu sawi tam pawh a ngai lo vang

Mizo hla hlui han chhui hian, thil ṭangkai tak mai leh ngaihnawm tak hriat tûr a awm. Mizo hnam hrang hrang—Lusei, Hmar, Ralte, Paihte, Pawi etc. kan lo inpumkhatzia a lang chiang hle bawk. Hlado leh Bawh-hla hi Pawi aṭanga chhuak. Sakhaw hman na leh inthawina hlate hi Hmar aṭanga chhuak, hla hlui hmingthang hote hi Ralte, Paihte leh Lusei aṭang-a chîn chhuah a ni tih a lang thei a, a ngaihnawm hle a ni. Hlate hi a upat dân indâwta ziak a harsa a kan thawnthu hluite pawh chu, lehkha nei lo hnam kan nih avângin a upat dân indâwt kan hre thei lo Dâr hla te hi a upa pawl chu an ni ngei ang a.

"Chhimbu leh Peng Peng intu tu e,
A lu lam kawng, lu lam kawng"

tih ang te leh, Liandova hla leh Chawngvungi hla ang te. Dâr hlaa kan hman tâkte hi an upa hle ang.

Chawngvungi chu Sawngkhara'n a rim ṭhîn a,
"Chawngi, Chawngi, kawng mi lo hawn rawh,
Sawngkhara ka lo leng e"
"Bawmzo fa leh tulum chhia,
Pawnah an riak na ngai e"

Hmanlai chuan a chi bing tê têa awm ṭhîn an nih a-vângin chi tlem deuh leh mi hmuhsit deuh nih chu hreawm tak a ni a, nula rim nikhua pawhin zahna an hmu ṭhîn a ni ang. Mahse an nei ta tho va. Rel lo teah chuan Chawngvungi chu a thi ta mai a, chuta a pizawn nu ṭah hla, dâr hlaa kan hman tak chu :—

"Chawngvungi man tam e,
Thi ka pek, a duh lo va,
Dar ka pek, a duh lo va,
Kan darhuai kher i ngen e,

Chawngvung man tam sumhluani"

Hmân lai chuan hla inphuah el (hlaa intuk) hi an chîng hle mai a. Chi leh chi, lal leh lal, khua leh khua, mi mal leh mi malte pawh, hlain an intu ṭhîn a, inhmâlmâkna leh indona hial a chawh ṭhîn. Sawngkhara nu leh pa leh Chawngvungi nu leh pate pawh chu an inphuah el ta vak vak a.

"Chawngi, Chawngi, va kal la,
Sawngkhara va sun ang che"
"Chawngi nu, Chawngi pa,
Sawnga sunah kan ti lo,
Fanu fapa chawiah kan ti a ni e"

He hla h'an makna riau a nei, Hla hlui ber te zînga mi ni awm hi, a hla thu kan en hian a tûn lai hle mai si a, a ngaihna hriat a harsa hle.

Tin, Liandova te unau thawnthu hi a lâr hle a; retheihna ata lo ding chhuak an ni—hlain min hrilh angin —

'Hmanah Singai sum tin phur,
Rulpuiin chhunrawlah nei,
Liando te unau lunglawmna,"

Rûn lui lianin a nupui Chhiahchawngi a len sak a, chuta Liandova ṭah hla chu Paihte ṭawnga phuah a ni.

"Ka chiah lamah pel siau siau ving e,
Ka kih lamah Run tui a lian e,
Ka thai Chawngi pam ta lua rawh e"

Liandova te unau chungchangah hian naupang hla hlui te a awm bawk.

"Ni a chhuak e, ka hmu hmasa ber,
Liandova te kawmchara, Lailente su dem dem,
Chawngzawng te chawm ziau ziau,"

Hetih hun lai vek hian mi hmingthang êm êm mai Lersia an tih chu a awm a. Liandova te unau pawh hi ama zâr zo va lo ding chhuak an ni rêng a. Tin, amah hi a hausakzia sawi hual hual a ni. A chawng hmasa ber a ni châwk ang a.

"Lersia chawng mata,
Van zawla a chawng mata,
In bang laiah in ral fei lu tung zut e,
Haw haw haw,"

tih hla a awm bawk.

Rûn leh Ţiau kâra kan pi leh pute khawsak lai hian thil ho tê têah an indo mai mai zêl a, an inrem leh lawk bawk a. Suaipui leh Lengmual vêla an awm laiin Râlte hnam Siakêng leh Kawlni an indo va. Siakêng hovin Kawlnî hotu pa Darbunga an khawh thlûk tâk avângin an zâm ta a.

"Kawlni ka phat lai chun van a, ka dak lau lau,
Kawlni kan chau kah Chawnglul man thei kau"

an ti a ni. Tin, Pawi râlin an rawn bei a, chu chu hlain:—

"Pawi no cha cha hawngthawk e, Kawlni rur in,
Ka suaipui leh ka lammual a nuam lo ve:
Nah thing nuaia sakruang pal thing ang kan tun,
An thlunglu leh kawr sial tui ang kan lak."

an ti a ni.

Hla leh Bawh hla: Mizo chuan eng pawh ti ila, kan hlim pawhin, kan lungngaih pawhin, kan thinrim pawhin kan rilru thûk ber chu hlain kan hril thîn. Tawngkam narân aiin hla hian mi thinlung a hneh duh bîk tih kan hai lova, engpawh hlain kan hril ţhîn. Pa ramchhuak hlawhtling chuan a hlawhtlinzia puanzar nân hlado a chham ţhîn. Ramchhuak chuan sa a kah thlûk veleh a kiang hnaiah hre pha an awm mahna tiin hlado an chhâm a, a hriate chu an lo kal a, a sa kah chu an chan (irsem) dial thîn a. Tin, kawtchhuahah a hlawhtlinzia chu hlado bawkin

a hrilh leh a, tlang a tlir a, awlan, thun tling êl âwl a mu ruakin a kâp dûr ţhîn. A hlado aţang chuan mun eng sa nge a kah an hre thei mai ţhîn

"Tlang an e, zuk thlir ila, runah naupang a chiau (chu e,
Kawli e, sa bawi leh maw, mal za e, tlung lang (kan runah e.

Tin, mi lu la hnam kan ni a. Khua leh khua, ram leh ram an indo va, râl an thah tawh chuan râl lû chu an la hrâm ţhîn. A nghawngah an tan a. a lu chu an hâwn a, kawtchhuahah chapo takin an mi lu hawn chu:-

"Arsi e, thlapa chawh law, ralvawm arkhuanah e.
Zan thim e, zing hman selaw, kei chu e, rim nampa ka tluan e,"

tia auvin khuaa mite an hrilh ţhîn. Hêng hi pasalţha hla a ni; a ringrêk narân sah phak pawh a ni lo. Râpthlâk tak a ni. A hlate han en hian Pawi ţawng a ni, Mizo hla pianna hi khi-ah Pawiah a ni ti ila, a sual âwm lo ve. Hlado leh Bawh hla tal hi chu a ni chiang hle tih a lang.

Tichuan sa an kah leh hlain an hril a, mi an thah leh hla bawkin an hril a. Hualsen hnam, mi hrât-khawkheng kan nih avângin kan hualzia te hlain kan sa zêl a ni. Amaherawhchu kan dawihzia pawh hla thovin kan hril a, kan ngam loh Pawiho lam hawi chuan,

"Hrumsawm lo lian pal ang ka dang zo lo ve,
Ka changsialin Tiaupui dung a zui"
'I lal lua e, Phunthanga,
Khawtinah chhiah i lawr e,
Sat mai zel a aw e."

an ti ve tho bawk a ni. Hawira lam apiangah kan thawl a; mahse chhimchhak hawi erawh chuan hla rum kan sa ngam lo. Phunthanga hian chhiah a khawn thîn a, a luhlul deuh chu a sât vak mai ṭhîn a ni. Pawiho chu kum 1,760 vêlah chuan an huangtâu lutuk ta a, Sailo lal ropui, Lailula chuan a ngaithei ta lo va, Pawiho chu a rawt ta a. An lal Phunthanga leh Thanchhuma chu a man a,

"Phunthanga'n saingho ngen e,
Thanchhuma'n kawlpui bun e,
Miau muau tak a aw e."

tiin hlim takin an sa thei ta a ni.

Chai hla · Mizo hla te rêng rêng hi a tlângpui thuah a huhova sak mi, khuang bênga lâmna chi a ni deuh vek a. Chutiang vantlang hla, mi tupawhin lâm nâna a sak theihte zinga pakhat chu, Chai hla hi a ni. Chapchar, lo vah zawhah hian vantlang awm ni an kham a, mualah mipui an chai ṭhîn. An inkaihkuah kual pût a, a laiah khuangpui leh seki khâwngtu an awm a.

"Lalvungan ka lian a ti, Farzawl a luah,
A luah sual e, changsial sawmthum an la e,"
an ti a, an lam tlut tlut ṭhîn a.

Chai hla hi chi hrang parlat lai a awm a, chûng zînga a lâr zual deuh deuhte chu Mangkhaia zai, Thailungi zai, Neihlaia zai, Lalvunga zai leh Zopui zai te hi an ni. Tam tak hi chu khawhar zai emaw, lusûn hla emaw ni awm tak an ni a; chai hla te hi chu hlimhlawp siam hla anga hman vek a ni.

Chawngchen zai: Mi neinungte leh mi aia chungchuang thangchhuah tumte chuan tlâng hrai nân ruai an ṭheh a, sial te, vawk te an pawk talh a, mipuiin an ei dur dur ṭhîn. Chûng an hmân dân dûngthûl chuan a ni ta ve ang kan tûn lai Chrismas te hi kan hman ni

Nula leh tlangvâlte an zaikhâwm a, khuang benglin an zai a, an lâm tlaivâr hialte pawhin an bei ṭhîn. Chutieng nikhuaa sak atân chuan Chawngchen zai chi hrang sâwmpahnih lai an awm a. Chi khata chuan hla châng tam tê fête pawh a awm thei.

"Chawn a rel e, lem a rel sual e,
Chawngtinsiaman lam a rel sual e,"

Tulbul khuaa mi Chawnsiama a chawng a, chu mi ṭuma a nupui chât mualphe thu an phuahna a ni a; chute ṭang chuan an phuah an phuah ta a. Dawn zai te

Lumtui zai te, Nilên zai te, Tlangphei zai te, Khawhar zaite a lo chhuak ta a ni. Chawngchen zai a, Khawhar zai kan tih hi tlêm sawi ta ila. Hlimhlawp nîkhua mah ni se, chhûng te chutiang hlim nia tel ve ta lo te kha an ngai a, an tap bawk ṭhîn. Chutiang atân chuan ṭahhla ṭha tak tak a awm ve tho va.

"Bungpui e tang bal e, a zik thim reng e,
Milai kan tang bal e, laikhum a thim reng e."

beidawng takin an sa a, hnemtu an awm lo.

"Lurhpui a sang khi e, vanhnuaiin an hril e,
A chhipah chuan ila fam ka ngaih khua lang maw?"

beisei takin an zâwt a, mahse chhângtu a awm lo. Mithi kalna Rih lipuite chu a lang thei hial ang a, mahse, thlafam vângkhua chu a lang thei lo tih an hai bîk si lo Mizo sakhaw hluiah kha chuan thlân piah lam chanchin hi a chiang lo êm êm a, in leh rama thang chhuah ve lo leh nula ngai ve lo tân phei chuan a mangan thlâk lehzual a.

"Di nei lo Pawlan a sai an ti,
Fam mah ila, min sai bil tawh hlei lawng e,
Ka nemrang puan tial ka di zawnna."

ti ve thei lo tân chuan thlân piah lam chu a rapthlâk hle a ni. An inhnem theihna awm chhun chu.

"Thi-lo-vi khua awm maw?
Fam-lo-vi khua awm maw?
Lai a suang-lungpui e, fam lo ten awmna ngai."

"Ka nu e, ṭap tuklah ulaw, zankhua hrui ang sei,"
Keini riak kan fam lo, mi lai leng an fam zo ve,

tiin an lo inhnem ve hrâm hrâm ṭhîn a ni.

"Âw ka nghakhlel hruaikhawm̃ hun tur chu
Khawvel ngai lova Zion Lalpa fak leh,
Lenrual an kim hun tur chu."

ti theitu, tûn lai ṭhangtharte nên hi chuan kan kâr a hla tak meuh meuh a ni.

Hla hlui dang : Rûn 'eh Ṭiau kâra awm lai hla chu sawi sen loh a awm a. Chûng zînga a huhova vântlangin zaikhawmnaa an sak ṭhîn, a pawimawh zual deuh deuhte chu—Sakhal zaite, Salu lâm hla, Sailo zai Tlangnuam zai leh Nilên zaite an ni. Dân narânin pa-ho hian zu hmunah te khuang bêngin an sa a, an lâm ṭhîn. Hêng hlate hi mâwl tak châng khata tlar hnih lek lek awm, a châng tin maia ngaih dân (idea) pa-khat infiah fai vek te an ni a, phuah ve pawh a har sa lo zet âwm e.

Chhak leh thlang indo kan tih mai, Lalvunoa thlah (Liankhama ho) leh Manga thlah (Kalkhama ho) indo lai, kum 1880 vêlah chuan Bawh-hla maiin an lung-âwi tawh lo va, bawh-hla bâkah inphuah elna tam tak a awm. Khawchhak nula hmêlṭha Chhingpuii an tih chu Khawthlang hovin an that a, diriam êm êmin.

"Chhingpuii thlang khuandim chu,
Chhip khawpui lammual zawlah,
Chawltui ningzu a rui e Hermawiin,"
"Chhak ralin ka hrang in ti,
In lawm lai Chhing hermawii,
Pialchhung hmul ang inthlau ve doralah."

an ti a, an lam tlut tut mai a ni. Hla hian mi rilru a khawih theih êm avângin, hetiang inphuah elna hi a tuartu tân a nâ êm êm a Chhingpuii tlangvâl pa Kaptluanga chuan a tuar zo lo va, a inkahhlum phah ta hial a ni. Mizo zîngah hian hlaa intuk hi an chingve rêng a ni kan tih tawh kha. Hlaa intuk rêng rêng chu a ngam lotu zâwk chuan a thlh phah thîn an ti a. Awithangpa leh Diriallova inphuahna hi a hmingthang hle. Tin, Lalpuithanga leh Vûta inphuah elna sawi a ni ve fo bawk. Vûta khaw thar kaina tûrah Lalpuithanga a kai a, Vûtan fin luih a tum a, Lalpuithanga chu a zâm leh ta deuh va, hmun dangah a insawn ta a, chu chu Vûta chuan :—

'Buanhmun pai ang pawm tawh hnu,
Chengteah lam ang let e, Lalpuithang lema."

tiin a phuah a, chu chuan chhim leh hmar indo a hring a ni.

Naupang hla : Kan han hla sawi takte khi naupang sak mi a ni lo. Naupang hian a hranpain hla

an nei ve a. Pawntona leh inkhawmnaah te an sa thîn. Mahse naupangho chuan puitling angin an zainaah khuang an mamawh ve lo. Khuang hi hla hruaitu, sak rân tûr leh muan tûr hriltu a nih si chuan, khuang hmang ve ta lo chu puitling aiin zai an thiam a ni ngei ang.

Nauawih hla pawh hi kan nei tha ngawt mai.

"A khi tlang sang puian tian dar ang an chhai,
Tumpang sialin a vawr e, Lalhmingliana,
"Ral' an tihin sutpui ka pawm ngam lo ve,
Lenbuang hnuaiah keiman awi nang nilenin"

tihte pawh a awm. Râl hlau rêng rêngin kan awm thîn tih a tilang.

Zânah thla êngan naupang an pawnto va,

"Kawlah dumde Lalpuithang khua kan ban nang le,
Kan ban loh leh kan lehlang ta lawng le, u, u."

Puitling chuan kan sa rual ve thei lo mai pawh ni lo vin, a awmzia pawh kan hre hlawm lo a ve ang.

"A thaia kan lak, a si ih,
Kan la nuam ding maw, a si ih,
Sum airia kan pek, a si ih."

Naupang hlaah chuan a standard pawh a sâng vah vah hle lo maw?

Sakhaw hla leh inthawina : Mizo te hi Kristian kan nih hma chuan Mizo sakhua bia kan ni. Ram

huai kan be lo. Pathian kan tih chu engkim ti thei, ṭha êm êm leh zaidam êm êm, engkim siamtu ni chuan kan ring a, kan ni tin awmdân tûr erawh chu min rêl sak êm êm in kan hre lo. Sakhaw hman leh inthawi te uar zêke ti lo chuan, Mizo hian sakhaw lam hla sawi tûr tam kan nei hauh lo. Mak lutuk tak maiin sakhaw hla, puithiamin an roh êm êm, tlem azawng tih mai loh chu sakhaw hla kan nei hauh lo. Vawkpa sûtnghak ngat chu sakhaw hmar na atân chauh lo chuan an talh ngai lo. Chumia kan sakhaw biakna hla, puithiamin an roh êm êm chu lo tlâng zarh ta ila,

"Hual ing, hual ing, Duma thla hual ing,
Khumpui lumin hual ing, tappui lumin hual ing.
Fanu chawiin hual ing, fapa chawiin hual ing
Mi thah sa kapin hual ing, buh ba thlovin hual ing,
Tum vuai a hai tar a dam hual ing,
Seipui khura min chhang ing,
Zinghmu a min chhang ing etc"

He sakhaw hman leh bualthuk chauh hi Lêntlang aṭanga kan thlangtlâkpui chu a ni. Bawlpui leh inthawina dangte chu Lêntlang liam thlâk hnua kan puak chhuah a ni hlâwm.

Tin, dam loh nikhua hian inthawi an ring a, khawsikpui leh khawhringte an thawi ṭhîn. Hêng hi hmarho thiam chhuah a ni ang; a hla te han en hian hmar ṭawng zawng a ni ngei mai Khawsikpui thawina Bawlpui an tih chu a hla hetiang hi a ni. :—

"Phut-Hai, chibai.
Saisawm tla gah zuang tho che a ti khai,
Velvulnu a ti, vevulpa a ti khai,
Lawipui sulah zuang tho che a ti khai,
Velvulnu a ti, velvulpa a ti khai,
Duma thlunglu-ah buk ţâng a ti khai,
Buk thei mak se a ti khai,
Chawnbanah vuan tang a ti khai,
Vuan thei mak se a ti khai,
Pheiphungah vuan tang a ti khai,
Vuan thei mak se a ti khai,
Suak leh sal tlan tang a ti khai,
Nanga suakin nu zing sumau thei maw a ti khai,
Var tui chawi thei naw a ti khai,
Keia suak nu zing sumsu thei tang a ti,
Var tui chawi thei tang a ti khai."
"Manmasi Pa'n, thu tin hril ngei a, hla tin hril ngei a
Cherei nu kha khua na buk se khua na fiam ngei se,
Chhumpui zing muai muai kha zui ta rawh,
Romei kai chuai chuai kha zui ta rawh,
Khua kha ţin raw—chibai e, Pathian."

Ramhuai te Phâng te, Chawmte kan hlau ţhîn a. Mahse, hlau hle e ti lo chuan anmahni fakna hla râng rêng kan nei lo. Kan neih chhun pawh anmahni vauna leh inhrosakna a ni zâwk. Khawhring nei kan tih hi. Mizo ngaih chuan thil tenawm leh thil zahthlâk

ber a ni. Khawtring chu mihring tmuh theih loh chial anga ki nei mi kawchhûnga luh ching [illegible] tinga sawisa vak vak ṭhin, [illegible] kawchhûnga a luhin a ching [illegible] a, an pum [illegible] turge i nih an tihin '[illegible] ka [illegible] ṭhîn, chutiang thawira chu Pu[illegible] [illegible] a awm :—

"Khuarpui bulah zuang tum che, Taunu,
Tappui bulah zuang ṭum che, Taunu,
Mi lai lungah zuang ṭum che Taunu
Khurte pawn la, vung thar chhuah 'a,
I chun i nun a tah che I zua a pan a tah che
Nang aw e, i lenna khaw khur chungah,
Kei aw e, i lenna khaw zempuiah,
I nun ka nu ngam naw ni.
I pan ka pa ngam naw ni
Nangin kei mi ngam naw ni;
DUR,—Taunu, ṭin rawh, ka leh che"

Tin, hmân laiin mi therkhat an irdawi thîn a, dawi hi min an h'au hle ṭhîn Dawthiam [illegible] an awm a, dawi hla pawh an nei, mahsa an dawi h'ate chu tumah an hrilh duh ngai lo. Dawi hla chu chhung zaa lei a ngai a a hria pawh an tlem. Dawithiam hmasa ber ken hriat phat chu La'ru[illegible]noa (R Incem) an tih te, Hrangsaipuia te leh Zenokeki te an ni Hmarho hi dawithiam hmasa an nih avângin dawi h a

te pawh Hmar ṭawng a ni hlawm. Hrângsaipuian Lalruanga a dawina hla chu :—

"Simah kawl hrei hrut tang e,
Hmarah kawl hrei hrut tang e.
Sum sen in maleng ka tih,
Leng ka tih, leng diai ka tih.
Sum vawmin maleng ka tih,
Nanga tum hrang a te kha.
Suor ang zuong ṭum rek ka tih, ka mawlaw.
Kei chu nem nang ka ni lo."

Inhresakna hla a ni ber âwm e. Tin, Lalruanga chuan a han dawi let ve a :—

"Kawl a kungah kan thawk in e,
Virthli ang te khan.
Hung hrang rek ka tih,
Phai khaw sumpui angte khan.
Hung inchawi ngiek rek ka tih,
Vanrang sumpui ang te khan hung in zam rek ka tih
In tumhrang a te khan suor ang zuong chin rek ka tih,
Ka malaw, nem nang ka ni lo."

Hêng hla han inchham khum hi upa chuan thihna ngei ngei nlin an ngai ṭhîn. Tichuan Lalruanga te hun lai aṭang chuan dawi-hla leh dawithiam te hi an

lo awm ve réng a ni. Dawi hla tam tak a awm lo. Tûnah erawh chuan dawithiam te an bo zo ta a. Tû dawi mah hlauh tûr a awm ta lo, kan vannei hle a ni.

Zoram luhthlak hnua hla te : Zoram kan luhthlâk hnu chuan hnam pawh a lo var ve ta deuh va, kan hlate pawh chu a lo mumal ta deuh deuh zêl a, 'hla' an ang ta viau a ni A phuah ṭantu emaw, a phuah ṭanna chhân mihring emaw, a thluk hmu chhuak tu emawte kha a neitu hming an lo pu zêl a. Laltheri zai, Lianchhiari zai, Darlengleh zai, Darmani zai, Darpawngi zai, Vaizawi zai, Lêngzêm zai, Saikuti zai leh hla dang tam tak a lo chhuak ta. Chu mi kha mi zai kan tih hian anmahni khan an phuah ngawr ngawr a ni bîk lo va, an ṭan chhuah aa, a thlûk an siamna ah khân mi dangin an phuah belh zêl ṭhîn a, a ṭan chhuaktu emaw, a thlûk hmu chhuaktu emaw an ni ber. Tin, Mizo rama kan luh hnua hlate hi a ṭawng pawh a ze lo hret hret zêl a, a thu pawh hriat a sam deuh deuh zêl a ni. A tam ber chu nula leh tlangvâl inawihna hla a ni. Khawtlang phuahna emaw, thing leh mau, leilung (nature) phuahna hla hi a awm meuh lo Kan hla tam berte chu lal te, khawtlang te, mimal te fakna, uanpuina leh nula leh tlangval inlawmna lam a ni ber. Chuvangin kan hlaah te hian dar te, sial te, sakei te, sai te, sakhi te, sazuk te, thlanthla

te, vapui te, kawlhawk te, ṭhuro te kan chawi nasa Chu loveh ni leh thla leh arsi te leh pangpar—chhawk-hlei, dingdi, ainawn, zâmzo te kan chawi nasa bawk.

Hêng hlate zînga hla sak nuam, thlûk mawi leh mi tinin an sak nin theih loh chu Dârmani zai hi a ni. A hla hi Pawl rim a nam deuh va. Ṭhian zaho hlim taka zu bel bula inkawm nân leh lâm pui atân a hmeh bîk a, a thlûk hi a tho ṭha bawka lâm pawh a rem bîk.

"Tharsa hawlna khi chhaktiang maw, Run ralah
Lentu khawfar hnuaiah thing chhawkhlei,
A par e, thing chhawkhlei."

han tihte hlan la hmuh ngai loh Rûn râl, chhawkhlei vûl chûkna hmunah Val hi meniature rifle nân, mi a vahtir ruai ruai mai a ni.

'Saw chen chen a ka va kal, ram daiah,
Nghosai ṭhiang leh Thangnunnem,
Ka dam chhan Thangnunnem."

han ti teh. Mizo tlangvâl lungkham ber B.A ,M.A , te la hre hek lo—Nghosai ṭhiang leh Thangnunnemi aia thlan tûr rêng rêng he khawvêlah hian awmin a mawi lo a ni.

Tin, Zoram luh hnua hla kan han sawi tâkah te hian hmeichhia an lar kher mai. Hmeichhe zai ve emaw tih mai tûr a ni. Tlem han sawi ta lia. Lianchhiari

zaiah hian hmeichhe rilru len ve zia alang chiang hle. A ngainzawng leh a lungkham ber mai Chawngfianga chu kalsanin a pain mi dang a neihtîr a. Mi nu mi pa an nih hnuah an inhmu leh a, hlim takin zu an khâwn dun a, khiam lo takin an inkawm a, ui takin an inthen leh ta a ni.

Kan intawh nan emaw, khawnthiangah zu kan dawn,
Kan inthen nan emaw, chhiarthlang ar za a khuan.

Liarchhiari te inah, a pasal awm lai ngeiin chal insi reng in khâwnthiangin zu an khâwn a, an bei rei lutuk a. khuan hmasa a khuang ta hial a, a pasal pawh chu a tlaivar ve ṭhak a ni an ti. Lianchhiari lunglên chu a bâng thei hlawl lo mai a, hla a phuah thiam si a, hlain a hril a hril ṭhin a.

"I hming sawi ni reh lo, i ngaih dai hlen lo ve,
I rau i thla ṭuangtuah par nitin khal lai ka rel."

a ti a. Lunglêng rêng rêngin he khawvâl hi a hmang tâwp ṭhak a ni

Tin, hla hlui zînga kan sawi tak loh hmeichhe phuah, hla ṭha tak pakhat a awm a, Sibuta lal laia mi daih tawh kha a ni nghe nghe a. A phuahtu chu Aikhiangi a ni. Aikhiangi zai tih ve fo a ni. A thluk chu Zopui zai nen a inluichîn hle. Amah Aikhiangi hi mi lunglêng thei leh mi lâr tak mi pawhin an ngainat êm êm a ni.

"Aikhiangi nang manah,
Phai a chang hnah zar leh na ila."

Aikhiangi man tûr tuak ila, chi teng lla an ti a ni. Mi sawi let let tham zawng a ni ngei mai. Ti hian an han zâwt a :—

"Kelte bengbeh kan beh zawn thliai e,
Kan mawi emaw, Aidang min en teh."

Rang tak malin a ni chuan,

"Mawi leh mawi lo kan thlu lem lo ve,
In ṭha zawn thliai, chuai lem in awm lo

a han ti a, a zawṭute pawh an lawm tlang ṭheuh mai a ni.

Saikuti zai hi sawi loh theih a ni lo bawk. He hla hi ame hmuh chhuah a ni aw zawng lo ve, hman lai hla—Chhim zai an tih ṭhîn chu a ni. Saikuti hi hla phuah thiam leh he chhim zai han din thar lehtu leh tilârtu a nih avângin Saikuti zai tih a hlawh ta a ni. Saikuti hi chuan hla hi a pianpui ve hrim hrim a ni. Kum 1830-a lo piangin, naupang te tak tê a nih lai aṭanga hla hi phuah nghal mai a ni.

"Zawibuk hnuaiah buh lem kan ṭhap chiam e,
Hmarthanga zai kel be lo ang e,

Thingeai vêla chêng reng ṭhîn a ni a. Aiduzawi bul aṭang khian Thingeai an kai dâwn a, tlangvâlho chuan sahlam atân tiin thing pakhat chu, hmâr lam kawt

chhuahah an hual lâwk a, mahse an belsei angin milu an la leh lâwk mang si lo va. Saikuti chuan,

"In zuah sual e, chhuahtlang thing lenbuang-
Chung lum lian, ak chhunrawl vai e,"
"In zuah sual e, chhuahtlang thing lenbuang,
Par a chhuang e, Milu ngen in,"

a han ti a.

An lal chu a thinrim ta a. Chu mi thawi nân chuan,

"Saikhaw tlangah lal lai a zing dawn e,
Chhimtiang naufa banah kai, ka runpui mawiin,

a han tih meuh chuan an lal pawh chu a rui leh ta an ti.

Tin, Zahau nawr laiin an khaw t'angvâl te, Tiau râlah an han rammû a. Saikuti lâwmpa, Tuvunga pawh a tel. Vânduai thlâk takin a han chesual a, Tuvunga chu an that a, a ruang pawh hlawm lovin an rawn tlanchhiatsana chu chu,

"Senhri par iang ka chhak bawm zo-daiah,
Pualchang hmul ang ka di in hlan e,"

Sawi sên loh a phuah a, tar fein kum 1921-ah khân Thingsai khuaah a thi a ni. Mizo hmeichhiaah chuan hla phuah thiam bera ngaih a ni.

Nichin khân Mizovin Thlarau khawvâl kan thlîr nân tlêm kan han sawi a, Vailên hnu tawh, mahse Kristianna-in min la hneh hma si a, lusûn zai pakhat Darpawngi phuah chu ngaihtuah tham a ni ve. Van

laiphai laiah khian vai sipai kârah a fa duh lai a chân a. Chu mi a mangang chuan,

"Ka puak lai leh ka awih lai ve kha,
Lungrawn an liam zo ve,
Zing phulah ka chun ka ngai ti ve maw
Khua a ri e, chungkhua a ri e.
Bawihbangpuian ṭhuamang do dai e.
Thinlai dam thei lo.

Kan sawi ṭâk ang, he hla pawh hian thih hnuah khawvâl thar a awm tih a hre lo va. Chawngchen zaia kan hmuh tawh ang khân 'thlân piah lam chanchin chu a le pik hle reng a ni.

Puma zai leh a siper te: Mizorama kan luh tawh hnu, vai lên hnu khân hla thar mak tak, mi zawng zawng rilru hneh theih, a tual a vai pawhin an lunglên pui, ngûr zawng zawngin an hlut sak âm êm mai chu a lo chhuak a. He hla thlâk a, mi rilru hneh thei leh Zoram deng chhuak hi a la awm ngai lo an ti hial a ni. He hla hi Pûma zai a ni, 'Pûma zai' tih takah a tlar khatna tawpah 'Pûma' tih zêl a ni a. He zai lo chhuah dân hi sawi dân pahnih a awm.

Pakhatnaah chuan khi lai Lalsavunga thlah khua Hrangchhuana khawvêlah khian he hla hi daikiangah tlai lamah ramhuaiin an sa ṭhîn a, tlai thum lai an sa a mi pawhin an hre hual nghe nghe a. Chu mi hla

thlûk chu tlangvâlhovin an chhin chhiah a, an sa tlâng lâwn a, an phuah belh ta zêl a ni an ti.

An sawi dân dang leh chu, hmân lai in vai lân hma daih khân Vairêngtêah khuan Khawchungho an ṭawm ṭhîn a. Chu mi te chuan he hla hi an sa ṭhîn a, Mizo ṭhelrêt hnai kal vêlin an hria a, an rawn pêw haw a ni an ti. Chûng an hla hriat hmasak berte zînga mi chu

"Sawr naw, sawr naw, sawr naw, raw, Puma.
Tuikuk hnute vaiin sawr naw raw, sawr naw raw.

tih hi a ni. Mizorama kan lâk luh hnua chhuak hmasate chu,

Ril an sa, ril an sa, ril an sa, Puma,
Zo lerah sai lianpui ril an sa.

tih te

"Khuang el el Khuang el el Puma.
Tlabung dawr sapte ar a khuang el el,
Puma ai dawng ruai e ruai e Puma,"

tih te a ni. A la mawl hle a, phuah pawh a sam kher lawm e.

"Puma" tih Hmar-Biate ṭawng a ni a. 'Pathian tihna a ni. Inthawina hla a ni mai thei. Hla châng hmasa kan han târlan aṭang khian Hmar hla a ni tih chu alang nghâl a. Mizorama an chhin uar tâkna chu tûn tlai khaw hnu a ni. Kum 1908 lai vêlah khân Ratu-ah sâwn pa pakhat, mi ang lo hian nau awih nân a sa ṭhîn a; mi thlûk loh ang deuhvin, lunglên thlâk

fû hian a thlûk kawi vel a. Tlangvâl-hovin an sa tlâng-lawn a, naupang te pawhin, Zawlbûk chhe siam peih loh thuah tlangvâl-ho phuah el nân an hmang a, a lâr ta êm êm a.

Chutih lai chuan a khaw rêl zêlin a ni ang chu, Lalzika khaw tlangvâl ṭhenkhat (an hming chu sawi-kher lo ila) leiba ṭhing tûra Lalin a tirh te chuan Ra-tua an puma a i danglam bîk an va hriat chuan an duh ta êm êm mai a, an chhinchhiah a, an hawn a. Hla phuah thiam tak mai Thangkunga an tih chuan

"Kan lawmman sialin a rel dawn Puma,
Lallai than sei, Lalbawrhsap-pa. Lalhmelṭha."

tiin Lalzika chhu an han cho chhuak a. Lalhmêlṭha si-lal ren lo, hlimhlawp ngaina, Lalbawrhsapi pa chuan chu zai chhu a ai ta a; Sial, Bawng, Vawk, ran lukim chu a tlu nghâl kau mai a ni. Tichuan nula leh tlang-vâl, a khua ngawt mai chuan mualah an lâm ta a. Chuta ṭang chuan 'Tlanglâm zai' tih a hlawh phah ta ni. Lal-zika chang lo, a unaute-ho Vanphunga te leh Thang-kama teho pawhin he hla hi an hlut sak ṭheuh a, ran lukim tein an ei hlawm a ni. Chuti taka hla buaipui ta chu Vanhnuailiana thlah lai te chuan an hmusit deuh a, chung tlâk fein.

"Sial ren loh nge induh, tlang ren lo. Puma.
Tlang ren lo vangkhua a zau zel ang, a zau zel ang."

tiin an phuah a ni.

Chuta chinah chuan khawtinah he hla hi a darh ta a. Lal tin mai chuan sial te, vawk te, bawng tein an ai ta a. Rock 'N' Roll-in khawvêl a deng chhuak ang mai hian he hla hian Zoram hi a deng chhuak ta a ni. Tûn lai Rock 'N' Roll ang mai hian a saknaa tel tawh chu an lâm êm loh pawhin an kut emaw an ke emaw tal chu a che lo thei lo va, nuam an ti êm êm ṭhîn.

Chu zai chu Pûma' tih tel kher lo tein, thlûk hrang hret hret tein an phuah ta zêl a, tlanglâm nân an hmang zêl a. A thlûk siam chhuak emaw, uar bîka ta neiha neitute emaw chu, hla neitu anga ngaih an ni ta zêl a. 'Chu mi zai' tiin an sawi a ni ta zêl a ni. Tûnah phei chuan Puma zai siper engzatnge awm, tih pawh hriat a ni tawh lo Pûma zai chu a ki pui (Main key) niin, thlûk hrang hret hretin siper eng emaw zât a lo nei ta a ni. Chûngho chu tlanglâm zai kan ti ta a; tlânglâm nâna an hman chiah phei chu tlêm tê. Hrâng-chhâwni zai nên a thlûk thuhmun deuh hi a ni.

"Mual a khur e, kan lam nan.
Khawtlang kur a e, tlang kur a,
Aitenawnpar vul chuangin min lo thlir e.
Neihchang sirva kal mawi chu keimahni."

tia ṭân vawr rualin an tlânglâm ṭhîn.

Pûma zai siper zînga a lâr zual deuh deuhte chu :—

(1) Awithangpa zai (2) Hrângchhawni zai (3) Lelthang or Lungphun'lan zai (4) Ruah var or Mutelên zai (5) Chalmar zai (6) Rel zai (7) German zai (8) Tualphei zai (9) Llanrikhumi zai (10) Transport zai (11) Aizal zal. A dang pawh a tam mai, sawi sên a ni lo. Hêng kan han sawi takte hian thlûk hrang an nei vek a, tin, an thlûk chu an inţawm thei vek bawk a. Hêngho hi a ni. Chheih Zai, Tlanglâm Zai, Zuhmun Zai, Tlar thum zai te kan tih tak mai hlawm chu. Tlar thum chuan chang khat a siam a. Tlar khatnaah chuan dân naranin thlûk dik (fact) in a inţan a, a tlar hnihnaah tehkhin thu (simllie) a tlar thumnaah a tlip a ni. Tichuan, hla chang khat chu amah a intodelin a phulsul zâl mai a ni.

"I duh leng thlang rawh, ka kiang nang a,
Bawng va nun zir, Thapui, khua min ti tlai e ;
Ka bang nang ; nang tawna lunglen chu."
"Kan dam leh khua hmuna leng dunin,
Fam mah ila, Thapui nang nen phul zau van,
Fiaratui thiangah i luang dun ang."

Awlsam fe leh han tih ve mai theih ni âwm chuan a leng a, mahse mi sak leh hriat reng tlâka han phuah tûr chuan mi bâk sâwn a ngai a ni. A thiam chu mi tlêm te an ni. Hmâr lamah chuan Awithangpa te, Pu Zachana te, Dirialiova te leh Khawzo leite-zai thiam

hmingthang Pu Telela, Khawlêk khuaten an chher nasa ngawt mai. Chhim lamah Chhawnthangpa, Hausiampa-ten an bei nasa bawk.

Tin, Nu leh pa-ten 'hmangaihna' awmzia hre phâk lovin, an fanu te ran hralhin an hralh a, an 'dûh lo chung chung man pe tam thei apiang hnênah ṭap zawih zawihin an tîr liam ṭhîn tih te chiang takin hlain a sawi:—

"Ka nu lung tlu lova khiang awih chu,
Tuahpui leh vau an lo vul lentu hnuaiah,
Di kan tawng, kan ṭah a ṭul leh ṭhin."
"Ka nu, sum tamah min tir lo la;
Zuapa nena in len lai tinkim dawn la;
Kan la par dawn tir e, tlangnuamah."

tiin an ṭap zawih zawih ṭhîn. Tûn lai nula te vânneihzia hi hêng hla aṭangte hian alang chiang êm êm a ni.

Hêng hlate hi a thlûk a mawi ṭheuh nachungin, Lungphunlian zai an tih mai, khuang tlirna chi hi a mawi ber nge nge mai:—

"Ni kham puan darpui, i zar dun ang,
Ka chung kawlngo mah hian zo nem phunbungah
Ka thla chan ki kawi.......a zar thul e,"
"Saw hmar lang zingriai saw di lenna,
Ka tir ang che, thaikawi bawngte han hril la,
A ṭap ruai ruai e......ti zel ang che."

'kawl'...... tin tak leh 'ruai' e......... tih takah hian khuang tiîr a ni. He lungphun lian zai thlûk hi, 'Lelthang' an ti bawk. 'Lelthang'-ah pawh chuan a ding leh a 'âwn' a awm a, a thlûk dân a in-ang lo hret.

Chu lo lehah chuan 'Mutelên zai' an tih hi a mawi kher mai bawk.

"Ka suihlung lenzia ka sawi thei lo,
Mutelen chhing a sang laiah ka chuang e...chhei,
Ainawnparmawi....awi....ka tawng mahna,"

han ti teh. La chuanna ngai loh Mit lên tlâng chhip sâng laiah chuan thawpik leh lawglêng takin i hawi ruai ruai lo maw ? Hêng hla thlûk mawi êm êm te hi selfaa dah chi a ni si lo va, kan hriat rêngna kawng awm chhun chu Pu Telela te, Pu Dula Sailo te, Pu Laihela te ang hi saktîr a, record khung a ni mai.

Hêng pûma zai leh a siper Zoramin a uar êm êm lai hun chu kum 1908 leh 1945 inkâr vêl lai kha a ri tawh a, an tûn lai hle a ni. Hêng hla kan sawi hian hmalh ruai loh mi ṭhenkhat an awm. An vaiin sawi seng lo mah ila, pahnih chauh tal sawi tel ila. Awithangpa leh Hrângchhawni zai hre lo fa hi an awm le hial ang. Zai a thiam chang ni lovin, lam a thiam tel nghâl a, ṭhian kawm a thiam êm êm bawk a, Zû hmunah te a lâm a, khua a fang a, miten an ngaina êm êm a, laite pawhin an khuaa zin tûrte pawhin an

sâwm huai huai ṭhîn. Hla thlûk chi khat, Hrângchhâwni zai an tih mai chu min an duh èm âm a ni.

Vanhnuaithanga—Awithangpa Mizo hla neitu ber hi tun lai mi an ni bawk a. Mizo ṭawng hmang thiam, rual kawm thiam, mi lunglêng thei, eng subject pawh awlsam tak a, hlaa siam mai thei zêl a ni a. Hla chi hrang hrang a phuah hnem âm êm a, a bu a siam tham ngawt a phuah a, Capt Lalrina Sailo khân a siam sak hial rêng a. A hlaah pawh thlûk hrang hrang a awm a, chûng thlûk te chu a inṭawm thei vek bawk. A hlate chu awmze thûk tak nei thumawi apiang remkhâwm, mi rilru hneh thei êm êm vek an ni. Awithangpa hi chu sâpin 'poet' an tih ang tak tak hi a tling ve a ni. Hla chi tinrêng khawtlang phuahna, mi mal, khawvâl thil, lunglên zai phuah loh a hleih pawh a nei lo. A phuah apiangte chu hriat rêng tlâk, mi naran rilruin a phak loh te vek a ni.

Hla pakhat, thil ho ang rêng tak si, mawi taka a phuah a awm a :—

Ritva veng ral ṭha chu keimahni,
Riang leilan rua-thlerin sai ang lian tlangah,
Nun thiam ang kan zirna mual liai luai.

tih te,

Nikhumchhhingpa val lungleng a iang em ni ?
Ka pian liantlang khaw chul ram loh buk thlamah
Nghaki leng nau ang a lo ṭap a.

tih te hi, hen chhiar ngun lla. han ngaihtuah zui ila, a mawl teih teih mai a ni. Tlânglâm laite pawh khân a duai bik lo va :—

Tlanglamin kawl thlek ka zir dawn e,
Buang khaw perpui dam lai pialralah siali;
Lenchawm nen val rual hi hawi ve la.

A tlar hnihna "Buang khaw perpui damlai pialrâlah siali" han ti nawn leh teh hetiang rêng rêng a khaw sawi nuam thiam ka la hre ngai lo. Hmu ngaiIo tân pawh pêm luh mai a châk awm lo maw ? Lêngzêm zaiah hian em ni, Awithangpa hian a thawh hlawk ber aw tih pawhin ngaih theih a ni. Nula tlangvâl inawihna hla chu chhiar sen loh a phuah awm a. Amah pawh hi mi lunglêng thei tak a ni kan tih tawh kha. Khawtlang lunglên emaw, thian ngaih bîk nei emaw pawh ni ila, a hrilh dân kan thiam chuan kan lunglênna chu a zâng huai thîn. Awithangpa pawh hi lunglêng thei ruai ruai tak mai mah ni se :—

"Tah dawn leh tlangrel ka dawn si a,
Thal favang kawl chhun eng ri riai hnuaiah,
Awithangpan lunglen ka sirsawn e."

Lunglên sirsawn them chu a û awm teh e ! Mahse he mi a han sak meuh hi chuan a zâng huailn ka ring.

Awithangpa hi tûnah chuan pu'ar a ni tawh a, Kohhran Upa a ni nghe nghe a. Hetiang hla (Amah Awithangpa thlûka phuah) leh Kristianna hi a in chawih

lo a ti nge ni, a phuah ta ngai zen zen lo ve, a pawi hle a ni.

Hla hi thiltihthei tak mai, lawmna leh lungnihlohna te, mi fak leh ràlna atân te, tawnpkam narân aia a châk zâwk avâng leh, mei anga thil a tih theih ṭhîn avângin, Lalte hian dân narânin hla leh hla phuahthiam te hi an ngaina a. Zai an uar viauna khua hi chu an lal ten an hlut sak hle a ni ti hla a sual lo vang. Mizo lalah chuan Savunga hian zai a ngaina ber awm e. 'Savunga zai' tih tham hla tam fê a awm. Upain zu hmun zaiah an hmang.

"Khaw ze hrawkin lal dang ka piang reng e,
Kan kaih loh khua awm maw, Matu kawlrawn chen
Luipui senvung chunga pumleng a her ngai e, (in,
Hlui dum feng ral kaiah."
"Lalmanga chawiin mi dang mah la,
Lianlula tu, kap zau kan lenna tlang a tawp ngai lo ve,"

tih te a awm.

Lal tam tak chanchin kan sawi thei lo va, Lalhrima hi hla ti mi, mi lunglêng thei leh zai rem mi a ni. A hla phuah lâr ve fê chu hei hi a ni :—

Min chawi hringhniang par ang an ṭha e,
Haiang tar e, vuai lo nang e;
Thliah tlangah Laldanga e.

KOHHRAN—HO HLA : Mizote Kristian kan lo nih tirh chuan Zosap-ho ten, hnam dang hla lehlin

ngawt maia Pathian biak chu a fel lo ve, nangmahni Mizo thlûk Pathian hla phuah ula a ṭha ang tiin an rawt a. Mahse Mizo Pathian thu awih hmasa ten an duh lo va. Mizo hla thlûk rêng rêng kha chu hman thiang lovah an dah ta tlur mai a. Tichuan sap hla lehlin, Mizo rilru nen pawha inpawh meuh lo, hla thu pawh awm lo, a ngial a ngana kan ni tin ṭawng ang ang hian, Kohhran hla min lo siam sak a, kan hmang ta mai a. Mahse hetiang ngawt hian kan Mizo rilru chhûng ril tak tak a zu pawh phâk loh avângin leh a chhawh thawh tawk loh avângin duh tawk lohna lian pui a lo awm ta. Chu tuihâlna tihreh tûr chuan Pathianin kan Mizote ngei a rawn hmang ta. Pu Kamlala te, Patea te, Damhauhva te, Suakhnuna te, C. Z. Huala te, Saihnûna te leh Lama teho a rawn hmang a Kristiante sak mi hla tam tak mai, Kum 1920 leh 1940 inkâr vêlah khân a lo chhuak ta zut zut mai a. Chûng mite chuan Mizo ngaihtuahnaa ngaihtuahin kan hnam nun leh khawsakna aṭangin Vân ram chu chiang takin min rawn thlirtîr ta a ni. Hêng hla phuahtute chanchin hi a mal tê tê pawhin sawi tûr tam tak a awm ṭeuh mai. An hlate chu Kristian Hla Thar Bu an tihah hian tam tak chu a chuang hlâwm a. Hêng hla hian makna riau an nei; a thlûk Mizo ni si lo, sâp thlûk pawh ni meuh si lo, a thu pawh hla thu teh dûm ai 'o' mahse ni tin ṭawng tualêng rem khawm

ni chiah mang si lo. chhiar leh hril pawh nuam êm êm a, flow ṭha êm êm vek an ni. Dan naranin châng khatah a inhril zo mai lo va, châng li te châng ngate pawh a ni hlawm a. Châng khatah chuan tlar li emaw a ni deuh ber a. Hêng hlate hian Biak in-ah hmun an hmu êm êm lo. Mahse, zaikhawmnaah chuan tlaivâr vara sak an hlawh a, mi rilru a khawih êm êm ṭhîn.

Thuneihna ropui, chawimawina sang ber,
Malsawmna nei tlak a ni e,
Leilung pian laia talh tawh Beram No,
A thisenin khawvel chhandam rawh se;

tih te,

Aw min hrilh rawh. Thukna ropui,
Ranthleng leh thing anchhe dawng leh—
Vana Lallukhum a inzawm,
Lei Eden leh Salem thar nen,

han tihte hian kan Kristian thurin chu a fûnkhâwm vek mai a ni. Chutiang thlûk chu ṭawng dangah kan hmu kher lo vang. Khawhar lênpuinaah te,

Dam lai tuipui fawn piah lamah chuanin,
Ka lungkham ram eng mawi chu a awm.......

tia kan han sate hi chu lunglên thlâk hle mahse, thla chu a muang thei hle bawk a ni. Thihnate pawh hi hêng hlate avâng hian kan tuar nep sawt emaw tih têr a ni. Saihnuna, Lêng Lalin.

A hun lo thleng tur chu ka nghakhlel hle,
Lawmna Pialral min hruaikai la ;
Aw, ṭhen lovin lungduh te nen,
Chatuan par tlanin Lalber kan awi ang,

a han ti mai phei hi chu chākawm deuh mai a ni a.

Hêng hla phuahtu-hote hi mi tlêm tê thi tawh mahse a tam zawkte chu kan zîngah an la awm a. A eng a ti kher emaw ni phuah bāih zêl tâng ei an ti lo va, an chawi rual deuh ta ṭhuo mai a, a vānduai thlāk hle a ni.

Hemi teho zînga mi, mi pahnih chanchin tlêm sawi tûr a awm. Lāma, Mizo hlapui siamtu chu mit del phui tlat a ni. Mahse, hla leh soifa hi a thiam mak-In a thiam a. Vân Indona te, Tuipui Sên kān hla tih angte hi hla sei, a pāwl kim, Inchawih mawi êm êm a siam a ni. Tin, Pu Hleia mitdel, kal thei lo, zeng, chawmhlāwm chuan hla tam tak a phuah a, zai a thiam bawk a, a hla phuah nula leh tlangvālin kan duh êm êm tak chu :—

Van chung sang taka Lal Isua
Lungngai riangvai lawmna Lalpa—
Min hmangaihna par ka tlan ang.

tih hi a ni.

Ka va ngai em, Lal ram ropui,
Dirthar leia lo thleng tur chu,
Kum sang rorel tur ni ropui,
Tunah hian lo eng tawh rawh,

tia nghakhlel taka a thlir lalin mual a liam ta a ni.

Hêng hla phuahtute leh an hlate hi chu ngun thlûk-a zir tham a ni vek hlawm a, pakhat chanchin pawh hi bu khat daih a ni vek a ni.

Kaihlek zai leh Love Song : Mizo zai pangngai leh Pûma zai leh a sîper kan han sawi tak te rêng rêng khi Kohhran mite chuan sak ve loh tûr tia inzir tîrna chak tak a lo chhuah tak avângin nula leh tlangvâl tân chuan inlawmna hla rêng a awm ta lo va. Ramhnuai leh thingphurhna, hmun fianrialah te mi hrlat hlau chung chunga tlanglam zai sakte a lo ṭul ta a. Chu pawh chu Kohhran Upate beng a lo thlen phawt chuan an hmabak chu Kohhran phuar a lo ni ta. Mihring nih chhungin khawvêl thilah lunglên chang a awm lo thei lo va, chûng ang hunah te :—

Aw ka thla thlawk la, va fang rawh,
I chhandamtu thihna

tih fo mai chu a lo remchang si lo va. Tichuan a pumpelhna tûr zawn a lo ṭûl ta. Pu Kamlela te, Pu Huala te hla siam ang chi kha a thlûk chauh hawhin a lo kailek ta a. Chu chu 'Kaihlek zai' kan tih tak chu a ni. Hla dang angin a phuantu pawh an intlangzarh duh lo va, ziaklohbuah an ziak chhawng (copy) a. Kohhran Hla Bu tiat tiatin an lo phuahkhawm ve ta. Khawtinah chutiang hla bu chu tam tak hmuh tûr a awm. Kohhran Upa bum nân, rula leh tlangvâlte chuan Rina thla zar hla tih thlûk chiah malin,

A kal ta an ti e. Aitenawni, ka tawng si lo ve
Khawlah ṭuan ang maw nuihmawii,
Thlir zel ila ṭhadang ram ṭuanna.

an zai rawng rawng ta mai a; Kristian hla ṭha lai an ti bawrhbâng zo ta.

Chutiang ang ngawt chuan Kohhran Upa, nula tlangvâl thiltihsual chang ang hrima hmanhleinate chu bum sên an lo ni ta lo va. Tin, Kohhran Upa te tân han khâp leh zêl chu thil ngam awm lo tak a lo ni leh bawk vel nen, a lehlam lehlamah a lo harsa tawn ta hle mai a. Chu mi pumpelhna tûr chu ngaihtuah a le ngai leh ta.

Phai lama tlangvâl lehkha zirhote chuan Sâp hla 'Love Song' kan tih ang hi an rawn hawn a. Zoramah a lo darh leh ta. Mahse thingtlangah te Sap hla kan sak thiam loh avângin, chûng 'love song' an thlûk chuan Mizo ṭawngin an lo phuah ve ta a. Hla thu tuihnal pawh ni lo, kam ram ang mai mai, a ngial a nganin:-

Khawlah nge i kal dawn sawi rawh, Parte,
Nangmah ngaiin sial ang ka lo lian a.
Ka chan tawkah ka lungawi si lo,
Ka dam chhan ka luah zo si lo.

tih te chu zalên takin kan sa ta mai mai a. Lalzova te, Sêna te Vankhamate ang pawhin hla tam tak, chutiang chi chu min phuah sak ta a, tûn lai nula tlangvâl hla ber chu an lo ni ta.

Hnam hla leh Hla lenglawng: Hman deuh lawk ţang khan hnam hla leh hla lenglawng neih a ţûl tih kan lo hre leh ta. Mo lâwmnaah te, Partynaah te sakhaw hla ni si lo, Love Song leh Kaihlek zai pawh ni si lo, hla thiarghlim leh pawisawi lo neih a ţûlzia hriain, Pu Rokunga te, Pu Vankhama te, Pu V. Hawla te, Pi Romani te te-in hla ţha tak tak min lo phuah sak eh ta a. Chûng chu tûn lai nula tlangvâlin kan hlimţui ta hle mai. 'Sangha vuak hla' te, 'Tlaizawng par' hla te kan lo nei ta. Amaherawhchu, mimir chuan hêng hlate hi a hlutna leh a ţhatzia kan hre phak meuh lo. Kan lunglênna tak tak chu a tireh kher lo a ni thei. Engpawhnise, hnam ţheng zêl hian hetiang hlate hi kan mamawh tak meuh a ni tih chu hnial rual a ni lo.

Politics hla: Mizo chuan engpawh tl ila, engpawh ngaihtuah ila kan thiltih leh ngaihtuah chu hla-a hril hi nuam kan tih zawng a ni. Kan khawtlâng inrawn dân tih danglam a ţûl tih hriain kan ro inrel dân hluite chu thlâk kan tum a. Chu mi atân chuan pâwl kan siam a. Mizo Union a lo ding ta a Mahse chu Union chu a lo keh a, a lo phîr dâwn lai khân hla a lo chhuak ţan a,

"Union leh Union a dang mang e,
Mizo Union vantlang kan ţanrual lai'n;
Dawrpui Union ve chu rual re lr a," tih a lo chhuak

a. Rang tak maiin :—

"Union leh Union a dang ngei e,
Keini Union Mizo ram tundin nan e ;
Nangni Union ve chu Vai dawrna." an han ti lei ve a. Chuta ţang chuan thingtlang lamah te mi ţhen-khatin hlain Politics an khel a. Kawng zau taka hawnin a awm tih thlûk chiah mai khân.

"Bai-thak arva, artui khawn leh lal hnung zui reng
Kawltu chawi lai daltu an ni ; *(ka ning tawh,*
Sazai lian pui pui an ni."

an ti a, khawlai an fang a, Mizo Union khuangpui nêa mi an tiphûr thei hle a ni. Chu lovah pawh 'Kan nghâk rêng che kan Lalber' tih thlûk chiah khân.

Zalen muhil lo tho r'u,
Mi a chhuak sang tawh em e,
In kawmawl lalho reng hi,
A lum lua e, ka ti."

ti te pawhin an sa ţhin.

Chu lo lehah chuan hla mak tak pakhat 'Kawng zau taka hawnin a awm' tih thlûk bawka sak.

"Vai President Nehrua chuan,
India ram leh Assam ram hi ;
Zalenna kawng a hawng an ti,
Vantlang kan hlim rual ngei e." tih a awm bawk.
Vai President-ah Pu Nehrua hi a lo ţang mâk emaw ni. Hêng hlate hian nula leh t'angvâl, a tar a zûrin

mi a chawk phûr a. Khuangpui nêna a hlawpa khawlai han fan meuh chuan thauvah a man a, nula te pawh an lam zawr zawr mai a ni.

Ramthar zai: Keimahni Mizo hla leh Mizo zai thlûk ngei hmanga Pathian fak chu, Sâp thlûka fak ai chuan a ṭha zâwk ang tih ring mi, mi tam tak an lo chhuak a. Chûng mite chuan Mizo hi hla phuah thiam tâwk, kan thlûkte pawh chu mawi tâwkah an ngai a. Sâp kâwra Pathian biak ai chuan kan Mizo thlûk ngeia biak chu an lo duh ta a. Tûn hmaa Kristian hla kan lo neih sa te chu sîrah hnâwlin

"Bookroom chhut mai chuan ka thlei lo,
Kan hnam danin Kanaan thar kan awi dawn e
Kan hu lo sual ang maw, chhingkhualah.

an lo ti ta zâwk a ni. An hla te chu tlar thum a nih thu leh puma zai siper thlûka sak a nih thu lovah chuan sawisêl bo a ni ve râng a. Ngun taka kan ngaihtuah chuan 'a thu nge a thlûk' tih chu inzawhna lian ber a lo ni ta. An hla tlêm lo thlîr ila :—

Zion thuthlungpui a hnun kan vuan,
Kan ṭentir e, ram loh bawngte palaiah ;
Kanaan thar luah tur chu keimahni.

Rom sipai em ni, ka lal mantu
Zion lungpui vuanin a ṭap Chhandamtu,
Tihelna Lal puan a khai hne hne.

A thlukah Vala i buai em ni?
Engatinge hmangaih ram thil thlawnpek hi
Sual rim nam hiala i lo sawi le?

Kilhna thir leh khenna hliam zawng zawng
Zionah chuan a mawi lei an chantir e;
A mawi e, hmangaihna rawng ngei hi.

Zion ram nuama kan len hun chuan,
Ka suihlunglen tuarhar zo chhum ang zing hi;
Ka zua Lal hnenah ka hril ngei ang.

Hâng ang hla ti mite hi, mi ţhenkhat chuan 'thiangzau' an ti a. Anmahni erawh chuan 'Ramthar fate' an inti deuh ber. Hla hi a thu nge pawimawh zâwk a, a thlûk tih hi mi a ngaihtuahtîr thui hle a ni.

Tûn Indopui II-na tawp hnu lamah rêng rêng hian Mizovin, Mizo ţawngin Pathian fakna hla kan chher thar lo niin alang. Kohhran nula tlangvâl te chuan zai chu kan uar deuh deuh a; a tlin sâng thei apiang thlamah kan ngai emaw ni lawi ni, tlin bâk chham chhamin kan au va. Mizo kan zai tawha bâng thei lo—Khuang hi kan ngeih tawh lo va, Biak ina khuang ben te chu hnam â tihdânah kan ngai a, kan inti Sâp vâi e, Biak ina Kohhran khuangte chu paih zai kan lo rêl ta. Khuang lovin kan zai ţhuau ţhuau va, ken zai rual ţha thei pawh a ni hek lo. Kan Biak inte chu Sâp hla zirna hmun ang maiin, solfa nena sak

theih loh hla rêng rêng chu kan mal mâk e. Hla Thar Bua mi chu Biak ina sak thiang lo hialah kan ngai ta a ni âwm e. Hnam fîng zâwk te angin, phalphulêng leh organ te nei azeng pawh kan ni hek lo; kan Biak in zai chu a ngui nghuai nghuai mai a ni Hmun dang, Biak in pawn lam party-na leh zaikhawmnaah chuan, Mizo nula leh tlangvâl zai phawt chuan, sedâr tla tla an ak a, 'hringdup, hringdup' nên an bei ṭhîn.

Tichuan, kawng ṭhenkhat ngaihtuahin, mumal lo taka kan awm lai leh hla lam thua kan in-sîk-sawih lai a ni kan ti thei ang. Tûn lai takte phei hi chuan America nula leh tlangvâl, lâr chungchuanqi te, harh chungchuangate tih hi thi in Rock 'N' Roll kan ti ve e, kan ti a :—

Lawmlai di kan tawn, Lengleri

Zun chhawl min ban a na e.

tiin, khaw tinah kan aupui leh ta. Hla sa pawh ni tawh lovin, a sa râkin kan rak tawh a, Mizo hla, hla ṭha kha ang, mi thinlung chhûng khawih thei chi kha a bo zo ta. Ka han chhût neuh neuh hian hla thar mawi ber mai nia ka hriat tâk chu, Awithangpa lo lêng-in, naulê chhuat leia ṭou chu a han chawl a, ngaih-tuah lawk pawh awm lo va :—

Laiah chawi um-ang a thu, Hmelṭha,

Lalthanpuii sial sawm min tur a piang e;

Chhartling dar bang mawi a leng turin.

tia a lawm hla hi a ni.

Printed at the ZIKI Printing Press, Aizawl 5.11.79. C.2,000

GOVERNMENT OF MIZORAM
SUB - DIVISIONAL LIBRARY
KOLASIB : MIZORAM

DATE LABEL

10 Paise per day shall be fined if the book is returned after due date :—

Due Date	Due Date	Due Date